

ODAMEES

JÕULUALBUM 1924

w 2218.

Koolidele soovitab „Odamees“

Geomeetria algkoolidele I

F. V. Mikkelsaar. Hind 60.—

Geomeetria algkoolidele II

F. V. Mikkelsaar. Hind 75.—

Geomeetria algkoolidele III

F. V. Mikkelsaar. Hind 75.—

Geomeetria alg- ja täienduskoolidele

Kordamis- ning täienduskursus VI, VII ja VIII õppeastale. F. V. Mikkelsaar. Hind 200.—

Metoodiline matemaatika õpiraamat I

J. Koppel. Hind 45.—

Ülesannete kogu

„Metoodilise matemaatika õpiraamatu“ juure. J. Koppel. Hind 200.—

Eesti keele grammatika

Sõnade muutmise. J. Jõgever.

Eesti keele grammatika II

Muutelõpud. J. Jõgever. Hind 60.—

Eesti keele grammatika III

Süntaks. J. Jõgever. Hind 75.—

Eesti keele grammatika

O. Loorits. Hind 250.—

Eesti uuem ilukirjandus

Fr. Tuglas. Hind 75.— ja 60.—

Keelelised harjutused

III muutm. trükk. Fr. Puusepp. H. 120.—

Laste sõber

Aabits ja lugemik. J. Kuulberg. Mitmevärviliste kivitrüki piltidega. Hind 100.—

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidele I. Lugemik. E. Kikas. Hind 100.—

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidele II. Grammatika. E. Kikas. Hind 120.—

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidele III. Sõnastik. E. Kikas. Hind 50.—

Little Lord Fauntleroy

(Väike lord). F. H. Burnett. Piltide ja ing.-eesti sõnastikuga. Hind 160.—

Esteetika süsteem

E. Meumann. Tõlk. A. Oras. H. 160.—

Saaremaa ja Muhu muinasjäänused

A. M. Tallgren ja tema õpilased. Hind 300.—

Paeseina profiil Martsal

H. Bekker. Hind 20.—

Järve taimed

A. Audova. Hind 30.—

Andmed Pühajärve uurimisest

A. Audova ja H. Bekker. Hind 160.—

Eesti Üliõpilaskonna Häälekandja

„Üliõpilasleht“

jatkab ilmumisi kaks korda kuus, tuues kirjutusi, teateid, sõljetooni ja m. nii kodu- kui välismaade üliõpilaselust. — Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused ja üksiknumbreid müüvad Tartu ja Tallinna suuremad raamatukauplused.

Hind semestris 140 mk., üksik number 25 mk.

Toimetus asub Tartus, Hetseli tän. nr. 1 tuba 12, kõnetunnid: kolmap. ja laup. 2—3

„Odamehe“ tellimishind

$\frac{1}{1}$ aastas (12 nrt) — 400 marka

$\frac{3}{4}$ „ (9 „) — 320 „

$\frac{1}{2}$ aastas (6 nrt) — 220 marka

$\frac{1}{4}$ „ (3 „) — 115 „

Tellida võib igast numbrist alates. — Üksiku numbri hind endiselt 40 mk.

Tellimised saata „Odamehe“ päätalitusesse Tartu, Promenaad 7-a. Tellimisi võtavad vastu ka kõik E. Vabariigi postkontorid ja korralikud raamatukauplused.

„Odamees“ on trükitud Türi Paberi- ja Puupapi-vabriku A./S. paberil
Tartu ladu — Küttri tän. 5, kõnetraat 4-77

Graafilise-kunsti asutus (ja kirjastus) H. Laakmann, Tartus

asut. 1837. a.,

mis kõige moodsamate masinate ja aparatuuridega uuema aja saavutuste alal varustatud on, jaguneb järgmistesse

spetsiaal-osakondadesse:

Raamatutrükikoda
Kivitrükikoda
Tsinkograafia
Kõitekoda
Lineerimisosakond

valmistab kõiki trükitöid, nagu raamatuid, vähemaid brošüüre, ilustatud kuulutusi liht- ja värvitrukis.

valmistab etikette, plakaate, kunstiliselt valmistatud maitserikkaid ümbrikuid igasuguse sissepakkimise alal.

valmistab võistlemata häduses kõiksuguseid klisheesid nii liht- kui ka kõige peenemaid autotüüpisid ühe- kui ka mitmevärvilise trüki jaoks.

valmistab hulgaviisi kooli-, raamatukogu-, kontori-, pangaja ilukõiteid, aadressi mappesi jne.

valmistab kõiki lineerimistöid lihtsates koolikaustikutes või kõige peenemaitseisemates tabelites.

Et iga osakonda nüüd esimese klassi välismaa spetsialistid juhatavad, pakub firma tõesti laitmatuid ja kunstimaitselisi töid parajate hindadega.

Saaremaa ja Muhu muinasjäänused

Ülikooli Arkeoloogia Kabineti toimetused II | „Odamehe“ kirjastus

Teoses annab kõige päält prof. Tallgren täieliku ülevaate Saaremaa ja Muhu, meie muistsel vabadasajal kultuuriliselt ja sõjaliselt tugevama maakonna ajalost kuni sakslaste tulekuni. Seejuures käsitletakse paralleelselt kogu muu Eesti muinas-aega. Sellele järgneb kihelkondade viisi kõigi teadaolevate saarte muinasmälestusmärkide kirjeldus 58 joonise ja kolme värvilise kaardiga. Kirjeldustele on lisaks aratähendatud kõik seni ilmund kirjandus, milles seni vastavaid mälestusmarke käsitletud.

Raamat on tarvilik igale õpetajale, kes kodumaa muinasaega õpetab, kui ka igale haritlasele, keda meie minevik huvitab.

Hind 300.— Üliõpilastele otse kirjastuse rmpkst ostes 240.— Õpetajatele harilik hinnaalandus

Palmõli seep

iseäraldub kõigest teistest samastest seepidest eneses sisaldavate puhaste taimeõli olluste ja uuema valmistamise viisi tõttu.

Palmõli seep

võib ka koduseks pruukimiseks, kui ka saunaseebiks tarvitada.

Nõudke igast kauplusest

Seebivabrik A. Frederking Tartus, Aleksandri tän. 40—42. Tel. 257

M. Jänes'e

riidekauplus

Tartus, Kaubahoovis nr. 11-12, tel. 5-91

Asutatud 1899. aastal

Kõige vanem ja kõige suurem riideäri Tartus

Soovitab alati

kõige maitserikkamas valikus

Meesterahva kasuka-,
pallü-,
ülrikonna-,
püksi- ja
poodri- **riiet**

Naisterahva mantli-,
kostüümi-,
kleidi- ja
pluusi- **riiet**

Pruutidele ja leerilastele

siidi-, villast ja puaal-kleidiriidet,
pooditekke, villaseid ja vateeritud,
surrätte,
tüll-aknakardinaid,
pleekimata ja pleegitud pesuriidet,
kangalõimi,
puvillapatti,
vateliini ja kõike muud riidekaupa

kõige odavamate hindadega

**Iga nädal tuleb väljamaa uudiseid sisse
Jällemüüjatele iseäraline hinnaalandus**

ODAMEES

Jõulueelne lugu

„Odamehele“ kirjutand O. Luts / Illustreerind J. Kangilaski

Sel lool pole midagi muud ühist jõuludega, kui see asjaolu, et ta sündis jõulureedel; säält see päälkirigi. Kes siit aga loodab säravaid jõuluküün-laid ja laste säravaid jõulusilmi, see julgesti pööraku edasi paar lehte ja lugegu säält mõnd teist artiklit.

See sündis juba mitme aasta eest, kuid kirja paneme ta igaks juhtumiseks kas või tänavu, a. 1924.

Sõitsin maale sõbra juure külla, ja see vana jõmm — muu seas on ta veel praegugi elus ja terve — ei taiband minuga juba esimesel päeval mitte midagi paremat pääle hakata kui jahile kutsuda.

Noh, aga nüüd ütlen kohe ette ära, et jahimees mina ei ole ning rõõmu see sport minule ei paku. Kuid siiski oli pisut piinlik teise kutsele vastu punnida — seepärast viskasime õlale pikad ja määratu rasked püssikolksamid (nagu suurtükid) ja ennae, nii läkski lahti see n. n. küttimeine.

Sumpasime läbi umbse lume, sõber ees, mina kannul; ja, kannul vist küll hoopis vinge näoga, sest mul polnud lootustki „tappa“ mõnd metslooma või lindu — selleks olen liig kohmetu; peaksin enne oma ohvri pääle sihtima minutit kaksikümnevdiis, siis vast . . . ning veel kord vast . . . trehvaksin külge.

Metsaelanikkudel aga on see paha komme, et nad ei taha su püssi ees oodata ja külmetada minutit kaksikümnevdiis, nad harilikult tõmbavad saba selga ja lähevad koju vaatama, kas lõunasöök on valmis. Sõbral, kui vilund jahilisel, muidugi õnnestas; umbes tunni pärast oli temal juba üks kena lind kotis, mis järgmisel päeval maitstes üsna viisakalt. Sõber oli oma saagi pääle märgatavalt uhke, kuid just uhkuse eest jumal vist nuhtleski teda; sama teder (arvatavasti teder) jäigi sel päeval tema esimeseks ja ühtlasi ka viimaseks õnneks! Aga ta oli sitke vaimuga ja sitke kehaga nagu vanapagan, päälegi olid tal viie sülla pikkused koivad — mis viga edasi rühkida, kui sa juba kord väljas oled. Teisiti oli lugu minuga. Esiteks on minu liikumisabinõud natuke lühemad kui viis sülda, teiseks, litsud neetud suurtükk minu pihtu nii raskesti, et oma vaevaja hää meelega oleksin visand põõsasse, kui ta poleks olnud võõras. Hiline nagu saunalavaline, paar sarvilist ka juba õhku lastud, aga ei sellest kasu midagi — sõber muudkui lõhub edasi mööda tuisand sood; lase või traavi, kui järele tahad jõuda.

„Mine aga mine edasi,“ ähkisin viimaks. „Pane veel sammu juure, sest nagu näen, sa tõttad vaksali — võid hiljaks jääda. Mina istun siin natukene ja puhkan jalgu.“

„Sõge inimene,“ vastas tema seisatades. „Kuidas sa võid maha jääda! Sa ei tunne seda sood kübetki —

eksid ära. Ja üks on kindel — omnibused siit mööda ei sõida.“

„Noh,“ tähendasin oma ette lumme, „aga sinu jäljed? Nii kaval siiski peaksin olema, et nende järele teed leian. Lase aga minna, ega mina säält niipea ei tõuse, kuhu kord olen istund.“

„Ära tee nalja, teeme veel, näed, läbi selle padristiku ühe väikese ringi ja pöörame koju. Ega minulgi enam suurt lusti pole matkata.“

„Ei, ei, puhkame enne.“

„Võtku neid linlasi!“ kurjustas. „Neile tee enne soo lumest puhtaks, las siis nemad patseerivad säälg nagu sillaherrad! Tee motsiooni — see on tervisele kasulik.“

Kurjustas, kuid siiski istus ühele kõrgemale kühmale, säadis püssi põlvile (ots muidugi minu poole) ja süütas paberossi.

Puhkasime ja läksime siis jälle edasi — tegema seda „väikest ringi“ läbi padristiku, mis minule näis kestvat kogu talve. Ja vaata, säälg tuligi juba videvik, ning võib peaaegu kindlasti öelda, et pärast videvikku läheb ilm harilikult veelgi pimedamaks. Siis ma ei julendki enam maha jääda oma auväärt Nimrodist —

„Sumpasime läbi umbse lume, sõber ees, mina kannul“

mine näe pimedas tema jälgi. Ja natuke õudne oli ka, olgugi, et see kolakas mul seljas tolknes. Sinna juure veel see mõte: „Kas ta kuramus üldse lasebki? Olga ripub küll, sääremarju peksab ka, aga kuidas laskmisega lugu on. . . ?“ Ja öieti ei julgekski säärast puraskit

lahti lasta — liiga suur! — viimati õhkeb, viib pää otsast.“

„Ma ei saa aru,“ tõstsin viimaks kaeblikult häält, „missugust imet peaks siin siis nüüd veel oodatama? Mets on pime, ei näe ju enam tedrekanu ega kukki — mistarvis see otstarbetu tampimine? Või ootad kuud ja taevatähti ning siis avad nende pääle marulise tule — sõjamees sa oled?“

„Ei, kurask, pea kinni,“ vastas tema veidral toonil ja poolenisti endamisi, „ma ei tea praegu isegi, kus me õieti oleme.“

„Sääl on nüüd see pühade pirukas!“ hüüdsin kahjuröömsalt. (Kahjurööm annab jõudu ütelda veel rohkemgi.)

„Pea'nd kinni! Oota!“

„Hää küll, küllap mina sellega toime saan. Mina pean kinni ja ootangi, aga päris silmist sind lasta ka ei või. Otsi aga otsi, rehkenda välja, kus me oleme ja mis meist täna saab.“

Lõppude lõpuks hakkas soo meie lõtvade putkete all otsekui kerkima, läksime mäkke, ja siis korraga nägime eemal üht vilkuvat tuld.

„Noh, sääl ta ongi!“ tähendas käega ettepoole.

„Tal oleks juba ammugi aeg 'sääl' olla.“

Aga tuli välja, et ta praegugi ei olnud sääl. Oli üks võhivõõras talumaja — lumi ja lumi, keskel paar meetrit mustavat seinat, õues küri koer ja suitsulõhna; lähiduses veel paar teist madalamat ehitust maoli lumes, otsekui kuulatades mõnd salajuttu.

Einoh, me vähemalt küsimegi, kus oleme ja missugune on kõige õigem tee koju. Egas praegu veel nii hilja ole. Tehku aga julgusti lahti — ega me mõned mõrtsukad pole — andku juua ja juhatagu koju; meie oleme säält ja säält, käisime jahil, eksisime sohu ära.

„Ei saa, ei saa!“ vastas naise tige hääl. „Meil pole mehi kodus, mina kedagi võõrast sisse ei lase.“

„Tohhoo pagan!“ hüüdis sõber, „küll olete aga teie umbusklik inimene. Ütelge siis vähemalt läbi uksegi, kus me praegu oleme?“

„Kos mina tean, kus te olete. Siinsamas ukse taga seisate ja luurate.“

Seepäale vihane porin ukse taga, kõmmdil mingisuguse seesmise uksega, haagi plaksak, ning siis surma-vaikus ses lahkes majas; sees kustutati tuli — asi oli korras. Üksnes koera vihane jörin eemal . . . kartis meie püsse, eriti vist küll seda, mis minu seljas, seda suurt, seda ilmkäraka tegijat . . . kui peaks leiduma mees, kes natuke julgeks sikutada tema triklit.

„Küll aga on rahvas!“ torises sõber vihaselt.

„Sõjad ja hädad ja ohud on nad teind ettevaatlikuks, kulla herra.“

„Siis vähemalt, ütelnud, kus me oleme. No, siis ütles ise, kus me oleme, kui sa isegi säärast nõida kaitsma hakkad?“

„Arvan, et ikka veel oleme Tartu maakonnas, aga . . . mine tea, selle igayese rändamise pääle võime ka näiteks Pärnuni jõudnud olla. Tead, mis ma kõige rohkem pelgan: kui me kogemata pole tulnud üle mõne võõra riigi raja. Vaat, see alles oleks pauk! Võõral territooriumil, viisumeid muidugi netu, püssid mõlemil seljas — mis sa arvad! Ja veel missugused püssid. Oleksid natukenegi väiksemad.“

„Ah jäta n'd kord oma jutt!“ müksas sõber mulle külge. „Sellest näen ainult niipalju, et sa sugugi pole nii väsinud ja armetu kui end paista lasid.“

„Oh sa armas jumal!“ kokkus vanamutt . . .“

Sammusime kitsal, lumme sõtkunud teerajal — jumal teab kuhu ja kui kaugele; sõber ikka ees, mina järel.

„Vaata,“ ütles eelkäija korraga, „sääl ometi on tuli. Sa kah ei näe mitte midagi! Ise tahad jahimees olla.“

„Kuidas ma siis võin näha, kui sa mu ees lähed ja poole ilmakaare oma seljaga kinni katad.“

Jälle jõudsime talu õue ning sääl ütles minu sõber üsna mahedasti, otsekui juba kõneleski võõraste: „Võib olla on siit pere rahvas viisakam kui see fuuria sääl, kust me tuleme.“

„Loodame, loodame. Mine aga ühtelugu ees, mina kardan koeri. Kõige jälgim on, kui nad äkki mõne nurga tagant välja kargavad.“

„Mis nad kargavad,“ pomises teine vastuseks. Ja siis sellase tämbriga, mis mind otse kohutas: „Viistuhat tulist, siin ju elab minu täditütar oma mehega! See on nende talu: Nuki. Vaata, kuhu ta mind välja tõi! Oi, sa tuline! Kas tead, palju siit meie juure tagasi saab? — Kümme kilomeetrit ja veel paar tükki pääle kümne.“

„Täna! See on väga mõnus õhtune jalutuskäik.“

Kui eelmise tare uks oli meie eest kinni nagu Jeeriku värav, siis olid nad siin kõik pärani lahti ning neist kõigist voolas valge aurupilv, mis jalamaid äratas hüigla isu. Pliidi all oli tuli, pliidi pääl oli pada ja paja juures talitas keegi vanaeit, üksinda nagu nõid. See vanamoor kindlasti pidi olema kas täisvõi poolkurt, ega muidu poleks minu sõber karjund nagu mõni kolonel:

„Tere, Kadri! Mis sa keedad sääl?“

„Oh, sa armas jumal!“ kokkus vanamutt kangeks nagu uksepakk ja pillas möla käest, millega alles praegu

„Odamehel“ ilmus Joosep Tootsi lugude „Kevade“, „Suve“ ja „Tootsi pulma“ järjena O. Lutsu uus raamat

Äripäev

40 pildiga R. Kivitilt. Hind 150.— Saada kõikides rnkpl. „Odamees“ saadab tellijaile postiga koju.

segas paja sisemikku. Oh, sa iss-ssand, näe, püssid kah käes. Aga ärge te mind laske, paikased, mina olen vaene vanainimene, ega mina perenaine ole.

„Mis sa kõõrutad, Kadri,“ astus minu kaaslane pliidi juure. „Vaata enne, kes ma olen, siis hakka tänitama. Parem üttele, mis sa keedad siin?“

„Oh sa armas aeg jah,“ lõi siis Kadri käsi kokku, „teie olete ju meie perenaise sugulane säält... Mitte ei tunnud ära. Kas sa näe, või teid kah siinpool näha!“

Aga mis siis peab igas mõistlikus talukohas jõulu reedel muud keedetama kui ikka seda vorsti. Ma ei mõista tänini, mis küsimine see üldse oli minu sõbralt: mis keedetakse? Mina teadsin seda juba sel silmapilgul kui astusin õue.

„No, kas varsti saavad valmis?“ vaatas sõber patta, tõmmates ninna värsket vorstilõhna.

„Mine n'd tea,“ vastas Kadri, see vorstimeister, „siin nad podisevad juba tükk aega, üks nad kord ikka valmis saa. Kaks tükki läks lõhki — potsti.“

„Ah, mis tähendab see kaks tükki suure paja-täie man! Kihuta aga kihuta tuld alla. Kus pererahas on?“

„Jah, pererahas,“ ohkas Kadri nutuse häälega. „Ega minagi tea, kus nad on. Ära läksid mõlemad...“

„Kuidas nii? Vorstipada tulel — ja pererahas läheb ära!“

„Oh, sa heldekene, ega see vorstipada üks ole. Leevad kah ahjus — mine tea, võib olla, et peakski teesed juba välja võtma.“

„Kuule, Kadri,“ läks sõber ägedaks, „sa ajad segast juttu. Ütle jalamaid, kuhu läksid peremees ja perenaine?“

„Oh, kulla herrakene, üks nad läind natuke jaginasse, saivad nii... natuke pahaseks teineteise pääle, ja siis muudkui kasukad selga ja minema. Jätsivad kõik siia paika nii vorstid kui leevad — tehku nüüd mina vana ja poolpime inime, mis tahes. Perenaine lubas ema juure minna ja ütles, et ei tulegi enam tagasi, peremees kah ei luband siia enam näguda.“

„Vaata sulle kala!“ vaatas sõber minu poole ja raputas pääd. „Kus lugu — ega ei mõista midagi ütelda!“ Ja Kadri: „Mispärast nad siis tülli läksid?“ Ning endamisi: „Selleks ometi pidi mõni suurem põhjus olema.“

„Noh,“ hädaldas vanaeit, „üks nad esite hakand vorstitikkude pärast pääle — peremees voolis perenaise arust liiga jämedad, — ja üks ta siis ikka läind edasi. Sõnelesivad ühest kui teisest, hakkasid vanu asju meeletuleta ja...“

„Taga parem! Inimesed lähevad vorstitikkude pärast tülli ja lasevad talust jalga. Mis sina sellest arvad, linnamees?“

„On küll natuke nagu veider.“

„Natuke! Või veel natuke! Parem üttele, mis siis meie nüüd peame tegema?“

„Noh, puhkame jalgu ja teeme sedasama, mis pererahvasi.“

„Soo. Nii. Ah, siis niisugune on sinu plaan? Hm... (Lühike paus) Aga kui ma sulle ütlen, et mina ei mõtlegi seda teha. Keegi ometi peab majas peremees olema, kui kõik ära jooksevad.“ Ning vanaeidele: „Kuule, Kadri, sa ütlesid enne, et leivad on ahjus — mine vaata, vast ongi küpsed. Võta välja, kui küpsed on, ära lase söeks põleda. Mine, mine, küllap mina segan vorste.“

Kadri läks rehetuppa, sõber võttis möla, segas ja kummardus asjatundlikult vorstipaja üle. Aga paemas käes ikka sama püss nagu määratu ront, pära vastu põrandat, ots laes peaaegu kinni. Mina muidugi jäin esialgu tõesti kõrvaliseks isikuks, panin oma müristaja seina najale ja istusin voodi servale, mõeldes: üks näe, mis edasi sünnib.

„Ei ole veel küpsed,“ tuli Kadri rehetoast, „nätsked veel teesed.“

„Noh,“ arvas sõber, „kui nad nätsked on, las siis küpsevad. Kellele seda toorest leiba vaja on.“ Ja otsekui oleks saand näpunäite taevast: „Tead, Kadri, sa mine nüüd kohe ja pane saunaahi kütte — me tahame selle hirmsa jooksmise pääle oma kondid pehmeks vihelda, muidu oleme homme kanged nagu hundid.“

„Mes asja?“ pilgutas Kadri oma haigeid silmi.

„Ma ütlesin: mine pane saunaahi kütte — me tahame vihelda.“

„Saunaahi...“ porises eit. „Saunaahi on kauaks jäänd. Kuda ma nüüd veel lähen?“

„Mine, mine kähku, ära kirise vastu. Ära karda, küll ma su vaeva ära tasun. Küllap see herra (mina) jääb leibu valvama.“

Kadri pilgutas silmi, kõheles mis kõheles, kuid läks siiski. Käskija oli perenaise lähendam sugulane.

„Nüüd,“ pööris end sõber minu poole, „mine rehetuppa, võta roop ja katsu ühtelugu, kas koorikud juba kõvad. Kui koorikud kõvad, siis kisu välja. Vaata, et sa leivategu ära ei riku.“

„Inglite püha segakoor! (Seesama, mis homme õhtul laulma hakkab.) Ja ometi tead väga hästi, inime, — ma pole eluilmaski leiba küpsetand. Sõõnd olen küll.“

„Sinagi peaks teadma, et mina kunagi pole vorsti keetnud. Siin pole vaja sõnu, vaid tegu. Mine kohe, koputa roobiga.“

Polnud midagi parata. Läksin rehetuppa ja hakkasin roobiga koputama. Ainsaks troostiks oli mulle asjaolu, et avatud rehetoa ukse kaudu igal ajal võisin sõpra nõusse kutsuda, kui oma taip üles ütles. Aga see säält pliidi juures toimis vahvasti — ühes käes möla, teises püss.

„Sõber võttis möla, segas ja kummardas asjatundlikult vorstipaja üle“

Mine tea, kui kaua olime selkombel 'harrastand' keedu — ja pagarikunsti — kaua see igatahes ei võind kesta —, sääl kuulsin, kuidas keegi tuli väljast, astus kambri ja karjatas südantlõhestavalt. See oli kellegi naisolevuse kisa ja löikas mul läbi üdi. Ahju roop, millega just enne seda olin 'koputand' leibu, kukkus kolinal vastu kolde serva, sünnitades otsekui vastukaja kohutavale karjatusele.

Nägin, kuidas sõber pliidi juures enese kokkunult läve poole pööris ja tulijat silmitses, ilma et oleks teind ainsatki liigutust. See mõnesekundiline vaikus tegi peaaegu sama raske mulje kui sisseastuja kisa.

Siis kummardas minu sõber natuke ettepoole, naeratas ja ütles lahkesti:

„Läksin rehetuppa ja hakkasin roobiga koputama“

„Tere õhtust; Maali! Ära pelga — see olen mina. Mispärast sa jahmatasid? Arvasid, et mõni võõras on?“

Tulija ei teind mingisugust häält, küll aga läks vorstikeetja läve poole, ja kadus minu vaatepiirist.

„Nonoh,“ kuulsin teda ütlevat, „sa oled nii kohmetand, et ei sa sõnagi suust. Tere! (Ta vist teretas kättpidi.) Säh, joo ruttu natuke külma vett, siis lõõb tagasi.“

Sõber tegi paar sammu edasi ja paar sammu tagasi ning siis jälle tekkis minutiline vaikus. Aga päale selle juba hakkas kõnelema keegi noor naine.

„Tead,“ ütles ta, „ma pole eluilmas nii ehmatand nagu praegu.“

„Ja mispärast tegid seda siis just nüüd?“

„Armas aeg! Võõras mees kambris, püss käes...“

„Aga sa ometi oleks pidand nägema, et ma vorsti segasin. Nad oleksid põhja kõrvend või... jumal teab, mis nendega oleks sündind. Rüüpa nüüd veel natuke vett, võta kasukas maha ja tule vaata, vast ongi teised juba valmis. Kaua neid ikka hautada. Lõhki küll pole rohkem läind kui tükki viis. Ah, jaa — enne olla läind kaks, nagu Kadri ütles.“

Kostis riiete kahin, lumiste saabaste komps-komps vastu põrandat ja siis ilmus sõbra saatel pliidi juure noor, sale naine, külmast punetavate põskedega. Ütleksin koguni: ta oli ilus, aga on teadmata, kas lugeja sellelgi palju võidak.

„No, mina ei sa aru,“ naeratas sõbrale, „kuidas sina täna õhtu siia said ja päälegi vorstikeetjaks hakkasid.“

„Oh, see on hirmus lihtne,“ heitis sõber käega, „sellest kõneleme pärast. Vaata aga nüüd, kuidas on vorstidega lugu.“

„Nojah,“ mina vaatan küll, kuidas vorstidega lugu on, aga pane sina senikaua see hirmus püssikolakas

käest. Sa justkui kardad, et sulle pajast mõni vorsti-rõngas ninna kargab.“

„Õigus jah,“ arvas sõber jahmatades, „ma oleks ta sindri juba ammugi pidand nurka panema, aga ära läks meelest.“

Noor naine võttis katlast ühe läikiv-pruuni rõnga, pani kaussi; sõber pidas seekord sõna ja tõesti viis nurka oma koleda surmariista, aga mina vahtisin rehetoast nagu jõll ja imestasin, kui ruttu toibus ja läks käbedaks niihästi sõnas kui teos see väike vutt, see Maali, see Nuki talu nägus perenaine, kes lubas ema juure minna ja mitte ilmiski enam tagasi tulla. (Kui ma hästi mäletan, siis vist nimetasin teda mõttes koguni: „Minu väike vutt“.)

Vorstid tõesti olid valmis, nagu söömalaua juures kuulsin kõneldavat. Seepärast (ja mitte milgi muul põhjusel) tõstis mu hää sõber ja truu jahiseltsiline katla pliidilt maha ning pani põrandale.

„Aga ütle siis nüüd sina hää inimene,“ sõnas ta seejuures, „kus olid sina kõige selle aja? Küsisid enne, kuidas mina siia sain, kosta nüüd, kuidas sina siit ära said? Milline oli see hädapärane asi, mis su veel nii hilja majast välja ajas?“

Natuke aega kestis vaikus, siis vastas „minu vutt“ pisut surutud hääl:

„Tead, Karla, mina pidin siit täna õhtul hoopis ära minema...“

„Kuidas hoopis ära minema?“

„Nojaa-noh... See Jaan on päris väljakannatamata inimene. Igast vähemast kui asjast norib tüli.“

„Mis ta s' tegi?“

„Noh, nagu tänagi... Mina ütlen, et: „Jaan, ära tee nii jämedaid vorstitikke, et need on just kui aiaroikad.“ Eks temal kohe nina seljas: „Ega sinu tahtmise järele ei jõua keegi teha!“ Noh, nii ta siis läks... sõna-sõnalt. Viimati kasukas selga ja minema. „Et nüüd lähen ega näita siia enam nägugi.“ Ega minul poleks maksnud talle küll nii teravasti vastata, aga... natuke terav ma olin küll, see on õigus, aga...“

„Ja kus see Jaan siis nüüd on?“

„Jah, kas mina tean.“ Ning tasa ja peaaegu nutuselt: „Ega ma muud ei karda, kui vana rumal ehk teeb endale viimati otsa.“

„Nojaa, kulla täditüttere,“ tähendas sõber õpetlikult nagu Saalomon, „ega ei maksa igakord väga terav olla.“

„Ega ei maksa jah,“ kinnitas täditüttere. „Ma saan isegi aru, et ei maksa olla, aga... vahel just kui kuri kiusab vastu ütlemata.“

„Nojaa...“ sügas tädipoeg kõrvatagust ja vaikis nii umbes... Noh, see pole nii tähtis, kaua ta vaikis, aga kui ta uuesti algas, siis ütles uuesti „nojaa“ ning lisas sinna juure:

„Nojaa... mis n'd oli see oli — seda enam muuta ei saa. Aga loodame, et Jaan ennast ikkagi uputama ei hakka, sest jõed ja järved on kõik kinni. Päälegi on suured pühad ees, ja siis on inimene ikka nagu pehmem või nii; ühe sõnaga — leplikum. Ahah, nüüd oleks peaaegu meelest läind küsida —“

„Mis nimelt?“

„Ütlesid ju, Maali, et sinagi siit tahtsid ära minna nii öelda igaveseks ajaks. Mispärast sa tagasi tulid?“

„Jumal, mis ma s' pidin tegema — vorstid jäid tulele, leivad —“

Seekord tekkis üsna lühike vaikus ning sellele järgnes otsekui kandade pääl väga hädaldav hüüe:

„Jumal, jah — leivad! Leivad on praegugi ahjus. Neist küll pole enam midagi muud järele kui puhas süsi.“

Enne kui minu sõber aega sai sõnagi vastata, lendas noor perenaine pimedasse rehetuppa — ja otse minu käte vahele. Oli vist küll juba saatuselt nii määratud, et me sel jõulureedel oma sõbraga pidime ainult kollitama ja kollitama ausaid inimesi.

„Appi, Kaarel! Appi!“ karjus ‚vutt‘ heleda häälega ja rabeles, otsekui oleksin mina teda kinni hoidnud.

„Ära kardada, Maali! Ära kardada!“ jõudis Kaarel varsti päralt. See on aus inimene. Kas ta ühtlasi ka ristiniimene on, selle küsimuse jätame esialgu kõrvale, kuid minu sõber on ta igatahes. Tema valvab siin sinu leibu, et nad ära ei põleks. Ära kardada! Tohin ma tutvustada . . .“

Nii umbes veerandtunnilise otsimise järele leidsin üles vutikese väriseva käekese, mis sama kaua oli otsind minu kätt, ja siis sai Karla, mu sõber, selle esimese sooja leivapätsi:

„Aga miks sa tige inimeseloom,“ pahandas noorik, „siis kohe ei ütelnud, et siin on keegi võõras. Enne hirmutab mind oma püssiga ja nüüd . . .“

„Ära läks meelest,“ vastas sõber. „Ära unustasin.“ Aga leivad polnud veel mitte ‚puhas süsi‘, vaid olid ‚kenakesed asjad‘, nagu tähendas Nuki talu perenaine. Ja niipea, kui ta nii oli tähendand, tärkas minus kohe mõte: „Lähnen linna ja silmapilk avan pagariäri.“

„Aga . . .“ hüüdis täiesti ootamata ‚minu vutikene‘ ning mina pöörasin enese ümber, et vaadata, kust see hääli õieti tuleb ja mispärast see nii pikale venib. „Aga . . .“ kordas perenaine, „mul läks hoopis meelest —“

„Ahaa,“ segas end minu sõber kohe vahele, „näed nüüd Maali, et ka sinul läheb midagi meelest! See on hää!“

„Nojaa, mulle tuli alles praegu meele, et ma Kadri, meie saunanaisel, käskisin leibade ja vorstide järele vaadata. Ja siia ta minust pliidi juure jäigi. Ma ei saa aru, kuhu ta läks?“

„Küsi minu käest,“ vastab Karla. „Seekord olin mina Nuki talu peremees ja võisin oma teenijaid saata, kuhu tahtsin. See peremeheks-olek kestis küll kõigest kakskümmendühelks minutit, aga ma siiski olin peremees. Kui ministriks ollakse ainult üks päev, miks ei või siis mina —“

„Noor perenaine lendas pimedasse rehetuppa — ja otse minu käte vahele“

„No, siis ütle juba, kuhu sa ta saatsid? Sa hakkad justkui jutlust ütleva.“

„Jutlust . . . Kadri kütab saunaahju.“

„Saunaahju? — Ja mis ta ta'ist siis kütab?“

„Sellepärast, et meie vihelda tahame.“

„Helde taevast! Nüüd veel . . . ööse!“

„Kas see ükskõik pole, millal viheldakse. Teiseks, pole praegu veel sugugi öö, vaid on õhtu; jõulureede õhtu. Kolmandaks, tead väga hästi, et mul kodus sauna pole. Neljandaks —“

Sõber peatas sõna pääl, sest välisuks klõpsatas ja kohe kostsid eeskojas kellegi sammud. Kamabriuks avanes, lävele ilmus keskealine, sümpaatliku välimusega talumees ja mõõtis meid võõrastava pilguga.

„Aa!“ hüüdis minu sõber. „Tere kah, Jaan!“

„Tere, tere!“ sulus tulija kambriukse enese järel ning astus, natuke kõheledes, lähemale.

„Näe,“ ütles sõber, Jaanile kätt andes, „missugused külalised sul on. See siin on minu sõber ja koolivend. . . Käisime jahil, eksisime ära nagu kord ja kohus, ja sattusime üsna juhtumise kombel siia.“

„Noh, väga ilus. Ega sind muidu polekski näha saand.“

„Nooh, eks ikka oleks saand kah; eks ma pühade ajal oleks tulnd. Aga kus sa s' nüüd ise käisid kah?“

„Käisin säääl . . . Tohiku omade pool,“ võtab Jaan kasuka seljast. „Oli natuke asja.“

„Nojaa — noh,“ kiidab sõber seda käiku hääks, „paljugi, mis on vaja rääkida ja olla. Oigus jah.“

Senikaua tõstis perenaine auravaid vorste liudadesse, ja olgugi, et ta selg oli meie poole, siiski pidas meid teraselt silmas, eriti oma Jaani, seda väljakannatamatut inimest, kelle spetsialiteet oli — aampalgi jämedused vorstitikud. Mõttes muidugi kiitis pakast, kes kõik järved ja jõed oli kaane alla pannud.

„No, eks te istuge,“ ütles peremees, „mis te seisate.“

„Ei ole aega,“ vastas sõber, „tarvis sauna minna.“

„Sauna? Mina arvasin, et nüüd istume laua juure ja hakkame sööma. Näe, meil säääl värsked vorstid.“

Ja kõik lahenes nagu iseenesest. Sai saunas käidud ja sai söödud ja sai puhutud palju sõbralikku juttu. Vutt oli käbe ja kärmas, nii et lust oli vaadata, ja minul oli temast häämeel. Jaanil kah. Sõber näris ühe vorstitiku puupaljaks (sõna õiges mõttes), pani selle demonstratiivselt keset söögi-lauda ja vahtis siis sama tikku üksisilmi nagu mõnd imet. Vutt punastas pisut ja kõhatas paar korda, aga Jaan küsis:

„Mis sa vahid nii teraselt?“

„Ei, ma niisama . . .“ vastas sõber. „Ma ei saa sellega kuidagi leppida, et ma täna sohu ära eksisin.“

„No, mis sul s' nüüd viga on? Näe, säääl on kaks sängi — sööge kõhud täis ja heitke puhkama.“

„Aga kuhu siis pere heidab . . . teenijad?“

„Pole meil praegu ühtki teenijat majas. Sulasel on teisel pühal pulmad — see läks pruudikoju; tüdrukul kah on teisel pühal pulmad — kuidas sa inimesi ikka kinni pead, kui neil niisugused asjad ees.“

„Oigus, õigus jah,“ kinnitas sõber.

Ja kui laud kraamitud ja hoolikalt puhtaks puhitud, siis kadus minu vutt väksti tagakambri. Varsti läks sinnasamasse ka peremees, öeldes: meie olevat väsind ja tahtvat puhata.

Teisel päeval . . . Aga ei, ei! Jutt ju tahtis olla ainult jõuluredest.

Kõrgemäe Annus Kase

Kirjutand A. Kitzberg

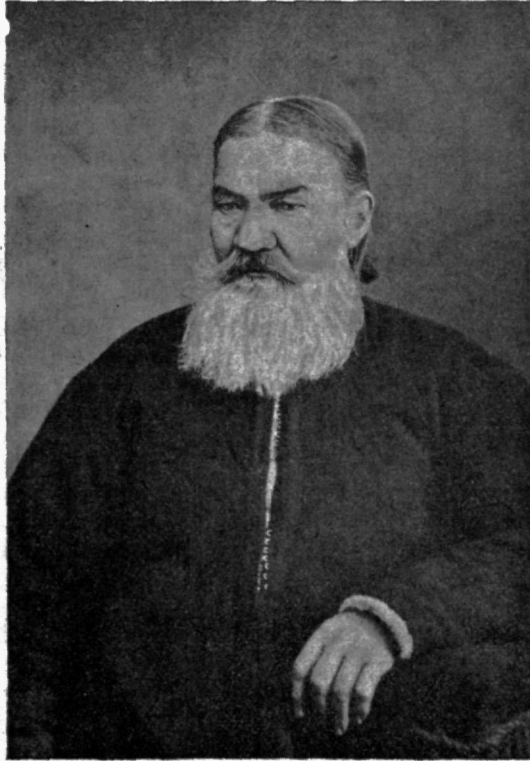
Katke memuaaridest „Ühe vana Tuuletallaja noorepõlve mälestused“, II jagu

Ühe mehe nime, kellel peaks olema kui ürgpatrioodil meie poliitilises või kultuurajaloos aukoht, tahaksin siis hoopis unustusse jäämast päästa: Kõrgemäe Annus Kase. Kui mina teda tundma sain, oli ta juba täiesti rauk, abikaas tal ammu eele läind, ainuke poeg üliõpilasena surnud, kaks koolitatud tüdruku, üks kooliõpetajal Hugo Käärikul (Tallinnas vennaste Käärikute ema), teine talunikul ja omaaegsel „Perno Postimehe“ toimetajal Jaan Lipul mehel; kolmanda, ka koolitatud tütre Leenaga pidas ta oma suurt talu, mille hooned seisid mäe jalal. Kõrge kõhn kuju, alati mustas mulgi vammuses, pikk ja lai valge habe rinna pääle allalainetamas, liigutused veel kärke, silmad nooruse tuli. Niisugusena võis enesele ette kujutada vana Vanemuist, aga ka mõnd piibliaegset „kohtumõistjat“.

Vanamees käis mind sageli vaatamas, pea üle päeva. Ta käis siis ikka töövankris, põlvili põhukotil seistes, istuli ei kannatand ta pörutamist. Ta käis kõrtsi juures omale pudel pommerantsi viimas, seda tuli ta siis alati ka mulle maitsta tooma ja küsima: mis uudist? Uudis pidi seisma rahvuslikus liikumises, mis sellest kuulda. Vanamehel oli kodus igav, ja seda pommerantsi, see seisis tal kodus voodi päetsis koti all, seda ta ainult mekutas, tilga kaupa, et suu niiske ja vanad kondid pehmemad hoida, ja muu ei võind see olla kui nimelt pommerants. Ta ei viind ka iial seda kaupa rohkem koju, vaid tuli, kui pudeli põhi väljas, jälle, et niisutamine liiale ei lähaks ja et vähekesegi inimeste sekka välja pääseda.

Isa kui tütar olid kõige kangemad rahvuslased. Ma nimetasin Annust ürgpatrioodiks ja tean tema tegudest ometi õige vähe. Ta ei jutustand enesest midagi, ta elas ihu ja hingega kaasa uut aega, Jakobsoni liikumist, sellest ainult tahtis ta rääkida ja kuulda. Mul oli kahjuks vanamehe jaoks liig vähe aega. Ainult seda tean, et ta esimeses säält nurga rahvuslikus liikumises, mis vennaste Petersonide nimega seotud, kaastegev oli olnud, et ta Petersoni, kui see pidi põgenema, enese juures varjand, ja kui sillakõhtule sellest hais ninna oli jõudnud, teda õlekoorma sees eemale peitu

oli toimetand.¹⁾ Sillakohus oli mitu ja mitu korda, ka pärast, vanameest kimbutamas ja läbiotsimas käind, aga ei olnud midagi leidnud. Üks mässulise meelega mees vanamees oli enam, veel kui mõisnikke, vihkas ta kirikõpetajaid, vist oli tal nendega midagi ees olnud; tema oli ka ehk esimene talurahva seast, kes piiblist lausa kui „juudijuttudest“ sõandas rääkida.

Kõrgemäe Annus Kase

Kui Jakobson suri, kuis võttis siis vanamees tema ausamba — millena pooleli jäänd Viljandi Põllumeeste seltsimaja mõeldi — edasi ja valmishitamist ihu ja hingega osa. Olen juba Kõrgemäel mahaehituse kasuks peetud näitemüügist rääkind, mis sel ajal kuulmata summa sisse tõi. Valmissaand seltsimaja õnnistamise päevaks oli vanamees juba varakult linna tulnud; kui pidu eelõhtul mabalastud eesriide taga näitemängu proovi peeti, oli vanamees üles lavale seda vaatama pugend, taganes veidike ja kukkus säält eesriide nurga tagant kainis kõrgelt kuberkeiti alla. Me kartsime, et ta kaela on murdunud, või vähemasti haiget saand. Muidugi pörutas ta vanad kondid hirmsasti ära, aga püüdis meid vaigistada, et polla midagi ja kinnitas, et ta kui enese näitlejal kuidagi arvand jalus olevat, meelega alla olla karand, vabandades aina, et ta nii tähtsa asja juures, kui näitemäng, olla eksitand. —

Palju olen ma tüdruku Leenat palund, isa elulugu ja mälestusi üles kirjutada, ta võis ja töötas seda ka teha ja mul on ikka veel lootus, et need mälestused, kui mitte enne, siis pärast Leena surma veel päevavalgele tulevad. —

Kui Annus Kase suri ja puusärgis puhkas, ikka oma armastatud mustas mulgi vammuses, nagu uhke ja tõsine, käed lumivalge habeme all risti rinna pääl — pidid ütlema: siin magab üks patriark, üks prohvet. Nii auline oli tema väljanägemine. — Rahvapilv oli teda saatma tulnud, kätel kandsime ta kõige tee, mitu versta Halliste surnuaiale. Kirikherrat me ei kutsund.

1) Kohtuaktid Petersonide üle peaksid nüüd küll riigiarkhiivis kättesaadaval olema, kui keegi noorem mees vaevaks võtaks.

Tellige, ostke, lugege „Odameest“!

„Odamees“ ilmub uuel aastal endisel kujul endise hinnaga ja sisaldab rohkesti mitmekesist huvitava lugemismaterjali, mis rikkalikult illustreeritud.

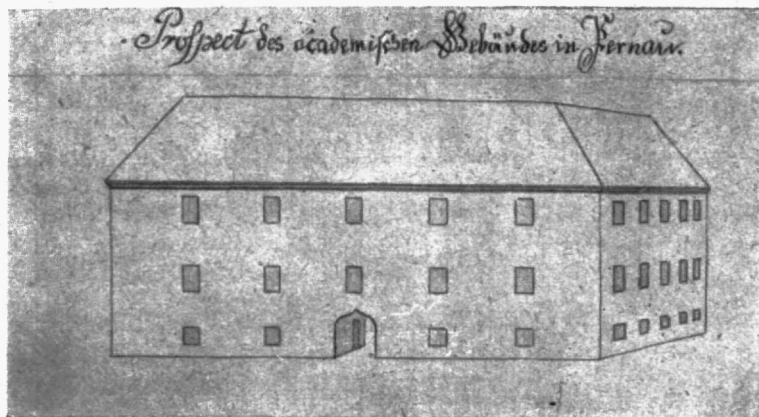
Loodame „Odamehe“ neljanda aastakäigule sama rohkesti sõpru, kui seni olnud.

Tellida võib igast postkontorist ja suuremast raamatukauplusest.

Rootsi ülikool Pärnus

Rootsi valitsuse ajal toodi Gustav-Adolphi poolt asutatud ülikool Tartust Pärnu, sest Tartut ähvardas Vene poolt hädaoht. Pärnust evakueeriti ülikool 1710. aasta sõja tõttu Rootsi

Pärnu arkeol. s. muus. kogust Kopeeritud Brotze järele

Orduloss Pärnus,

milles asus Gustav-Adolphi poolt asutatud ülikool Rootsi ajal 1699.—1710. a. Ordulossist on meie päevini püsind ainult väike osa lõunapoolsest seinast ja vundament, mis näha praeguse pritsimaja õuel

Möödunud aastasaja viimasel poolel valitses veel kindel arvamine, et Rootsi laev, mis 1710. aastal vene vägede lähenemisel Pärnu ülikooli varanduse ja arkiivi evakueeris, teel Stockholmi poole kogu saadetisega merel olevat hukkund. Meie päevil on aga Rootsi kuninglikust raamatukogust ja riigiarkivist teateid saadud, et Pärnu ülikooli puutuv materjal, päale mõnesuguste vähema tähtsusega paberite, kindlasti olevat Rootsi jõudnud.

Ainuke dokument, mis meil ülikooli kohta olemas ja Pärnu linna arkiivis alal on hoidund, on kindralkuberner v. Dahlbergi kiri Riias Pärnu linna raadile.

Gustav-Adolphi poolt Tartus 1632. a. asutatud ülikool sai vaevalt 24 aastat töötada. Kui tsaar Aleksei

Mihailovitsh 1656. a. Liivimaale tungis, oli ülikool sunnitud oma tegevuse katkestama. Cardise (Kärde) rahu järele anti Tartu jällegi tagasi Rootsile, kuid ülikooli uuesti avamine venis siiski õige pikale, ja alles 1688. aastal võis ta tegutsema hakata. Kuid nüüdki oli ta iga õige lühike. Juba aastal 1699 viiakse ülikool sõja tõttu Pärnu, kus ta 28. augustil avati.

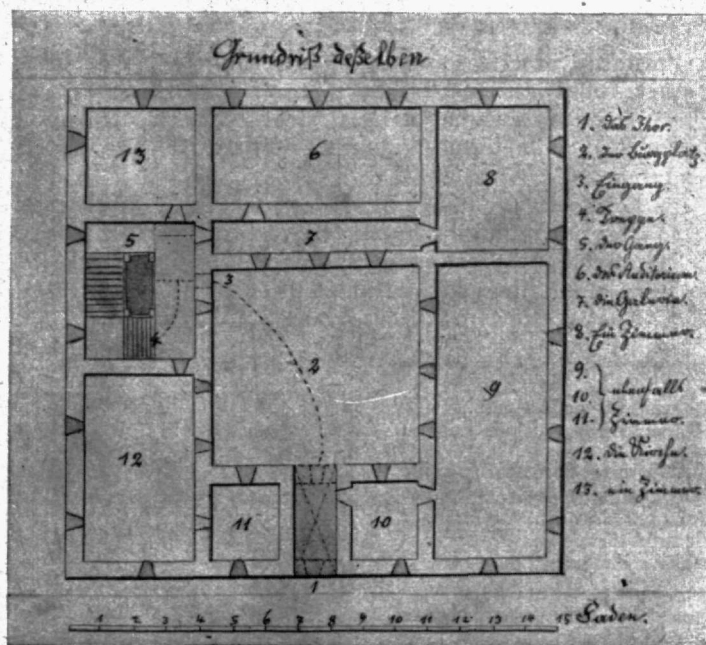
Juba 8 päeva enne pidulikku avamist jõudis kindralkuberner ja ülikooli feldmarshall v. Dahlberg Riias Pärnu,

kus bürgermeister ja raeherrad teda vastu võtsid. 28. augusti hommikul kell 7 kogusid professorid ja üliõpilased rektori juure, kust üheskoos kantsleri poole mindi, kelle juure olid tulnud kohalik aadel, vaimulikud ja raeherrad.

Siit liikus pidurong kell 8 hommikul kirikukellade helinal ülikooli (ordulossi) poole järgmises korras: ees maamarshall saatkonnaga, pedellid, siis kantsler oma 12 alalise saatjaga (Trabanten), rektor, professorid ja vaimulikud, ning lõpuks raeherrad ja üliõpilased.

Nii jõuti ülikooli avaramasse kuuldesaali, mis selleks puhuks oli pidulikult kaunistatud. Siia oli ka kogund rohkesti päältvaatajaid ja kutsutud võõraid.

Esimesena kõneles kantsler ladina keeli, käsitades ülikooli tekkimise ajalugu, ning lõpetas ettekande manitsussõnadega professoritele, et nad oma ametikohuseid auga täidaks. Temale vastas senine rektor Sveno Cameen.

Pärnu arkeol. s. muus. kogust Kopeeritud Brotze järele

Pärnu ordulossi põhiplaan

Avaramad ruumid olid ülikooli kuuldesaalideks (auditooriumideks) sissesäetud. Ülikooli kirik asus nurgaruumis (12) ja ulatas arvata- vasti kahest majakorrast läbi

Selle järele lahkusid kõik tulnud järjekorras orkestri saatel ülikoolist ja läksid kirikusse.

Kirikus asus selleks ülesäetud kõnetoolile professor Cameen, kes lühikese tervituskõne järele uue rektori prof. Dau enese juure palus. Vandetöötuse andmise järele andis ta kõik ülikooli ametlikud märgid Daule üle, nagu: hõbekepi (Scepter), kuldvõtmed, ülikooli pitseri ja matrikliraamatu ühes kuningliku konstitutsiooniga. Selle järele pani Cameen Dau'le purpuriga

Op. Lüdigi kogust

Pärnu ülikooli pitser 1699. a.

Rootsi valitsuse ajal toodi Tartu ülikool 1699. a. Pärnu, sest tol ajal ähvardas Tartut Vene poolt hädaoht. Ülikooli kestuse aeg Pärnus oli kümme aastat

Kopeeritud Brotz järele

Pärnu linn Vana-Pärnu alevist vaadates a. 1795

Pärnu arkeoi. s. kogust

Pahemal pool esimese kiriku (Nikolai kirik) ees paistab (lipu juures) vana loss, mida Põhjasõja aegu Tartust evakueeritud ülikooli ruumeks tarvitati (Lähemad seletused pildi kohta „Odamees“ 1922 nr. 4)

kaunistatud ametliku sammelmantli õladele ja kuulutas viimase uuesti-avatud Pärnu ülikooli rektoriks.

Järgnes kiriklik talitus prof. Eberhardi poolt (salm 84), mille lõpul kahurite mürisevate aupaukude saatel lauldi „Te Deum“.

Kirikust lahkusid kõik jällegi endises järjekorras.

Järgneval paaril päeval pidasid professorid Scragge ja Sarcovius oma esiloengud, ning 31. augustil oli üliõpilaste poolt 2 avalikku kõnet.

Seega oli Pärnu ülikool ametlikult avatud.

Ülikooli toetuseks määras Rootsi valitsus 9.000 hõbetaaldrit.

Nii siis võis tegevus teadustemplitis alata.

Pärnu ülikool töötas nelja teaduskonnaga:

- 1) usuteadus, 2) õigusteadus, 3) arstiteadus ja
- 4) filosoofia.

Rektori valimisi korraldati kaks korda aastas. Nad kinnitati ametisse kantsleri poolt.

Valimised olid ülikoolikirikus, mis asus ülikooliga ühe katuse all — ordulossis.

**Dokument orduajast (1492)
Pärnu linna õiguste kohta**

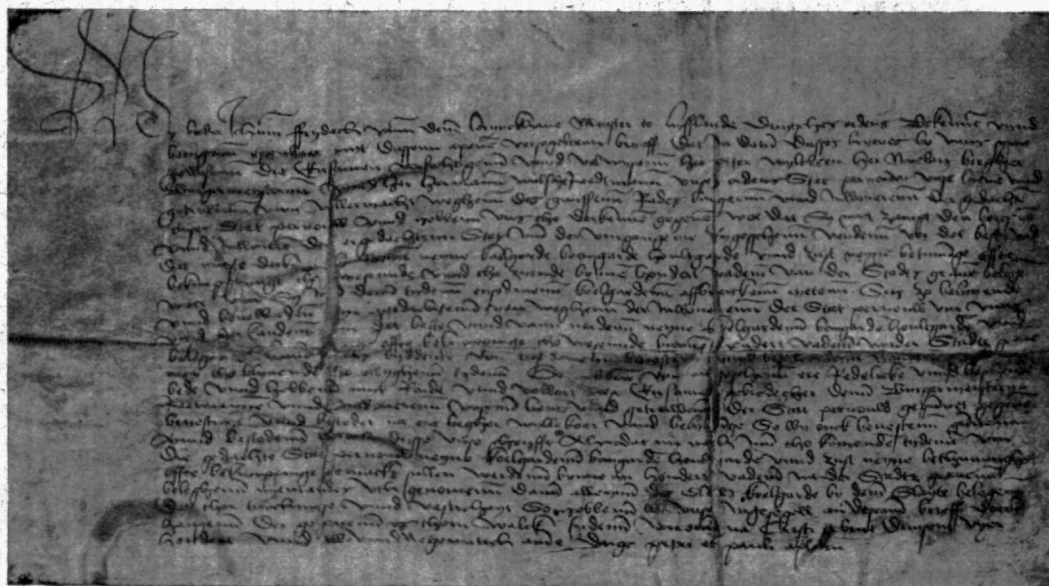
Kõrvaltoodud kiri on kõige vanem ja haruldane ajalooline dokument orduajast, mis omas algkujus meie ajani Pärnu linna arkiivis alalhoitud.

Selles alasaksa keeles pergamendile kirjutatud dokumendis kinnitab ordumeister Johann Frydach von dem Lorynchove 1492. a. 29. juunil Pärnu bürgermeistri ja raeherrade poolt esitatud otsuse, et pääle lossikapsaaria ei tohi keegi linna vallikraavi taha saja sülla lähedusse asutada ei ühtki kapsa-, puuvilja- ega põletispuuaeda, ei ka mingisuguseid püstaedu ning kindlustusi ehitada.

Nähtavasti oldi arvamisel, et seesugused ehitused sõjaajal linnale hädaohhtlikuks saavad.

Pitsar on ajajoosul dokumendilt ärapudenend, ainult ümmargune märk annab tast veel tunnistust.

Dokument algab sõnadega: „Wy brodar Jóhann Frydach van deme Lorynckhave meyster to Lyflande Dyutshes ordens“

Pärnu linna arkiivist

... jne. ning lõpeb järgmiselt: „in den iaren na Christi geburt dyuset vyer hondert und twe und negentlich amme daige Peter et Pauli apostolorum.“

Pärnu ülikooli rektoriteks olid järgmised professorid:

aastal 1699	{ Michael Dau ja Daniel Sarcovius,
" 1700	{ Daniel Eberhard ja Olaus Moberg,
" 1701	{ Sveno Cameen ja Laurentius Molin,
" 1702	{ Michael Dau ja Johann Folcher,
" 1703	{ Samuel Auseem ja Daniel Sarcovius,
" 1704	{ Andreas Palmroot ja Erik Fahlenius,
" 1705	{ Samuel Auseem ja Laurentius Braun,

aastal 1706	{ Laurentius Braun ja Johann Folcher,
" 1707	{ Jakob Wilde ja Ingemund Bröms,
" 1708	{ Conrad Quensel ja Wireus,
" 1709	{ Carl Schulten ja Claus Holstenius,

kes viimaseks Pärnu ülikooli rektoriks jäi, sest järgmise aasta valimisel oli ülikool juba evakueeritud Rootsi. Üliõpilased olid pärit enamasti Rootsimaalt. Immatrikulatsioonil (ülikooli vastuvõtmisel) pidid nad vande tegema truudust kuningale ja sõnakuulelikkust rektori ja professorite vastu, ning pääle selle kõik jõud pühendama ülikoolile.

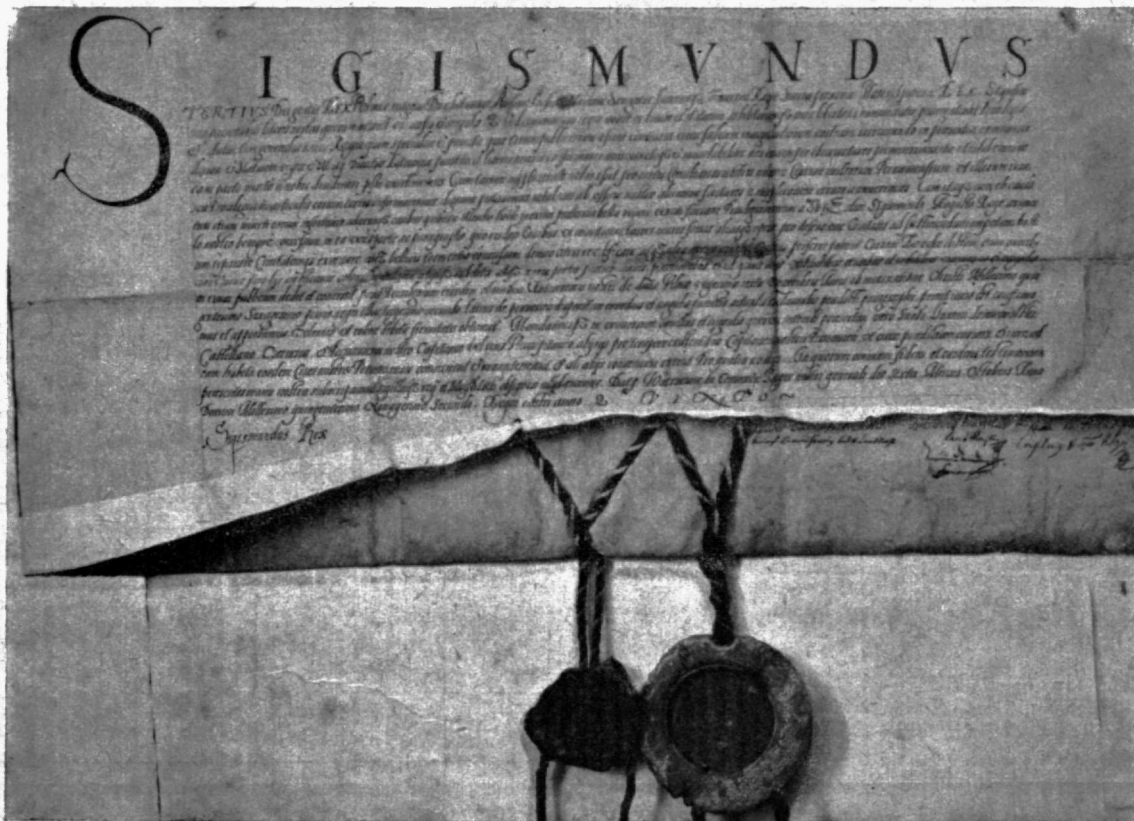
J. K.

Pärnu muuseum

Pärnu muinasaja uurimise seltsi (Alttertumforschende Gesellschaft zu Pernau) muuseumi kogud on mahutatud uude ruumi, millele seltsib sisurikud raamatukogu kultuurajalooliselt huvitavate trükitöödega. Eriti tahaksin ma pääle viimati mainitute siinkohal nimetada

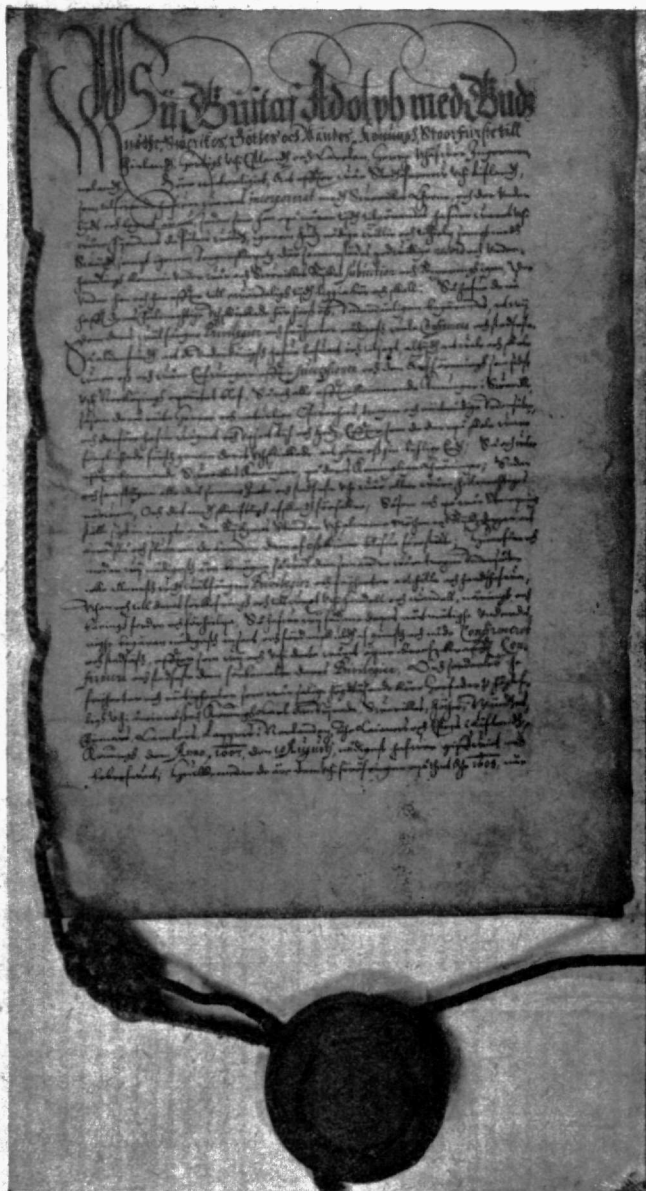
eelajaloolist jaoskonda ja kogu, mis annab ülevaate Balti väikelinnade käsitööst ja on paigutatud praegusse istungtuppa.

Käsitööde kogust leiame pääasjalikult tsunftide kraami, mis koosneb tina-, valgevask- ja vask asja-

Pärnu linna arhiivist

Poola kuninga Sigismund III ajalooline dokument (1592) Pärnu linnale. Selles dokumendis, mis pergamentile ladina keeles kirjutatud ja kuninga allkirja kannab, kinnitab 6. okt. 1592. a. Sigismund III Pärnu linna omanduseks Sauga mõisa, mis juba Sigismund II Augusti poolt linnale oli kingitud. Dokumendi küljes rippuvatest pitseritest on üks Leedu ja teine Poola riigi vappidega.

Pärnu linna arkuivist

Pärnu mineviku arenemiskäik

kirjutand W. Stillmark, ilmus illustreerituna haruldaste piltidega „Odamehe“ 1922. a. jõulunumbris.

Hind 40 marka

dest, nagu meistrite, sellide ja õpipoiste karikaist, lühtreist, taldrikuist ja tassidest. Pääle selle kuuluvad sinna veel üksikute ametkondade laekad. Nende ruumide seinu ilustavad kõigi Romaanovite soost valitsejate pildid, nende hulgas mõned õige haruldased ja tähelepanemisväärt.

Muuseumi uhkuseks on aga eelajalooline jaoskond, mille hiilgepunkti moodustavad leiud kiviajast. Seltsi esimehe Dr. Ed. Glück'i (†) suure agaruse tõttu on korda läind Pärnu jõest leitud asjade enamikku koguda tähelepanemisväärt koguks, mis koosneb umbes 800 numbrist. See n. n. „Pärnu kultuur“ on rikas naasklite, oda- ja nooleotsade, vasarkirveste ning ahingite poolest. Eriti väärtuslikud on luust õnged, milledest siin leitud kokku umbes 20 tükki. Pääle selle kogu kuulub samasse jaoskonda ka kuulud 500 numbrist koosnev „Dr. Bolz'i korjandus“. Lõpuks leidub siin veel rida asju pronksi- ja rauaajast, nagu näiteks sõled, sõrmused, sõjariistad jne. Kogu see jaoskond on mahutatud suurde ja valgesse tuppa.

Vaatamas käijatele on huvitav ka rikkalik eestlaste põllu- ja majariistade jaoskond, mis on hiljuti, kohasema vitriini valmissaamise tõttu vanade rahvariiete jaoks, ümber korraldatud, mille läbi esemete nähtavus aina võitnud.

Teise kahte tuppa on mahutatud enamasti uuemad asjad, ka kristallist, portselaanist jne. Seinu ilustavad portreed ja pildid. Koridoris, mis üksikuid tubasid ühendab, asub sõjariistade kogu, ja selle lõpus väike kabel, sisaldades vanu hauakive rauast Vana-Pärnu Tooma ning Lossi kirikust, samuti pühade apostlite puukujusid jne. Niipalju lühidalt Pärnu muuseumist.

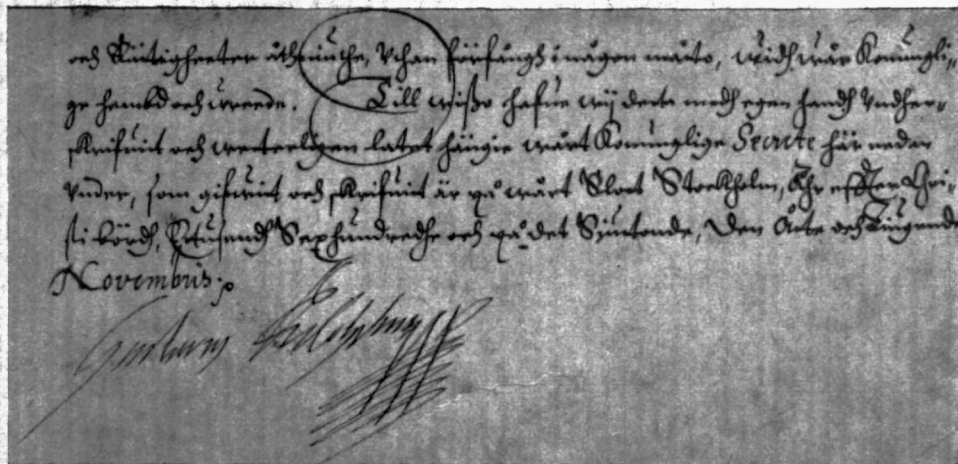
E. L.

Rootsi kuninga Gustav-Adolfi poolt antud eesõigused Pärnu linnale 1617. a.

Varsti pääle selle, kui Pärnu Rootsi valitsuse alla sai, kiinnitas Gustav-Adolf 28. nov. 1617. a. Pärnu linnale kõik endistel aegadel antud eesõigused ja rohkesti uusi juure, nagu: kalapüügi õiguse, ehitus- ja põletusmaterjali saamise korra valitsuse metsadest, Eesti jultustajale palgamaksmise valitsuse kassast jne.

Käesolev dokument on rootsi keeles kirjutatud pergamentile, mille küljes Rootsi riigipitser.

Kõrvalolev kiri on eelmise dokumendi viimane lehekülj, kus Rootsi kuningas Gustav-Adolf isiklikult allakirjutand „Gustavus Adolphus“.

Pildiraamide ja piltide sisseraamimise tööstus

K. Lukk Tartus, Promenaadi tän. 4

Kiri New-Yorgist Tiibuse Jaagule

„Odamehe“ kaudu saatnud A. Prantspill

Ja nüüd, palun, tulge minuga kaasa New-Yorki ja viitke üks päev minu juures ära.

Hommikul kell kuus tõuseme üles. Ilm on veel pime. Hell Gate silla juures Long Island'i linnas, kus mina elan, on veel vaikne. Ainult piima-meeste vankrid kolisevad uulitsatel ja piimapudelite lõgistamist on kuulda. Paneme ruttu riidesse ja sööme pruukosti. Läheb valgeks. Kaks praetud muna ja praetud sea liha, kohvi, saiad. Selle järele müts pähe ja välja. Kell on kolmveerand seitse. Ditmars Ave kõrgetee jaamast läheme üles. Paneme viis senti sellekohasse automaati ja astume värava ristist mööda. Rong on ees. Istume pääle. Oleme nüüd veel Pikal saarel, mida Ida jõe nimeline merekitsus Manhattani saarest ära lahutab. Kihutame New-Yorgi poole.

Seitsmenda peatuse järele läheb rong maa alla. Maa all on veel kaks peatust, siis jõuame Grand Centrali jaama. Sää! tarvis rongilt maha tulla, uus rong võtta, mis risti linna edas-tagasi sõidab. Sellega jõuame maa all Times Square'i, kus uus rong lääne poolt saare alt alla linna Brooklini poole sõidab. Sõitjad on kõik mehed, suuremalt jaolt ehitustöölised, harva mõni nais-

terahvas hulgas, kes kuskile kaugeemale tööle läheb. Selle rongiga sõidame hulga aega edasi, jaamasid umbes poole tosina ümber. Clark Street'i jaamas tuleme välja. Kell on pool kaheksa. Tõstemasin võtab mind pääle ja tõstab üles. Meie pää kohal on St. Joseph Hotel, uus 15-kordne ehitus, mida terve blokk täis on. Siia käin ma juba neljandat nädalat tööle. Neljanda korra pääl on puuseppade riistade ruum. Sää! on igal mehel öösel oma riistakast. Võtan kuue seljast, saapad jalast, võtan riistakasti selga, kapist kaheksa paari uksehingi kaasa ja sammun üles kümnendale korrale, kus ma tööl olen. Kell 8 algan tööd. Sää! panen igapäev uksi ette. Seda tööd teen sellest ajast kui sää! töle hakkasin, ja vist veel mitu hädä nädalat edasi. Meid on umbes tosin puuseppi tööl. Suurem jagu neist juudid, kes kergematel töödel on. Kolm-neli suuremat meest, nende seas ka mina, oleme uksi ette panemas. See on meil üks kõige raskematest ja ka nii ütelda peenematest töödest. Peab akuraat tehtud saama, uks hästi passima, kahek-

sandik tolli ümber-ringi lahti ja kuuteistkümnendik hinge poolt.

Uksed on kõvast puust — tahveldatud, raamid seitsmest tükist kokku liimitud, päält vineeritud, kõva puu. Tarvis alt umbes toll maad maha saagida ja küljest veerand tolli ära hõõveldada. Puu on sitke, keerdsõlmeline. Peab tuliterav hõõvel olema, et äärt ära ei riku.

Kaheksa tunniga paneme harilikult kaheksa ust ette. Seda peetakse tubliks päevatööks. Tükitööd siin ei ole. Kuid see asi on ise nii tükitöö moodi, et teisiti teda nagu teha ei oskagi. Juutidel võtab viimase jõupingutuse. Mitu meest, kes omaga välja ei tulnud, said lahti, või läksid ise minema. Mina võin ilma rabelemata kolme tunniga neli ust ette panna, nii et päris kergelt elu saan elada. Kõik kunst seisab siin selles, kuidas ülearu liigutuste ja tõstmise eest hoida. Pead ise oma efficiency expert olema.

Vaatame aknast välja. Ja meie silmade ees on suur New-York oma pilvelõhkujatega. Terve Manhattani saar on kui peo pääl näha, niisama ta pilvelõhkujad ja idapoolsed sillad. Brooklinist näeme lugemata hulga kirikuid ja eemalt Prospect

„Vaatame aknast välja“

parki, Brooklini muuseumi. Näha on ka New-Yorgi sadam vabaduse sambaga. Ohku täidab iseäralik müha, millel on mere kohinaga palju sarnadust. Seda sünnitavad lugemata hulk tänava-trammi vagunid, ja kõrgetee rongisid, mille hulka laeva viled, autode sutsutamine ja teised hääled koonduvad. Selle kõige kogu mõju on New-Yorgi iseäralik kohin, mis kõrgel olles kõrvu kostab. All, kus lähedal olevad kõvad hääled kauge müra ära matavad, ei saa sellest kohinast aru.

Kella kaheteistkümnenda ajal on tund aega lõunat. Istume krohvitolmust valgele semendi põrandale maha, sööme kaks-kolm sandwichi ära ühes paari tomaato või kurgiga, pudel piima (kolm olleklaasi) pääle, kaputäis viinamarju, mõni pirn, apelsiin, või õun ka — ja lõuna ongi läbi. Kuid tund ei ole veel mööda, kell on alles 12,20. Võtame „New-York Times“ kätte ja loeme seda, või „World“, „Tribune“, „American“, või piltidega „News“. Neid on harilikult oma 24—48 lehekülge. Ka nende lugemisega oleme umbes veerand

New-Yorgi plaan New-Yorgi kirja juure

tunniga läbi. Kõike muidugi ei loe. Vaatame ainult päälkirjad läbi ja peatame säääl, kus peatada maksab. Siis viidame juttu ajades vähe aega.

Mehed harilikult koguvad ühte ruumi lori ajama. Mulle see ei meeldi. Rumalad inimesed. Ükski keelt ei oska. Kõik pursivad igaüks oma moodi ja räägivad ainult pääliskaudset pläma. Ja jutt on neil harilikult ikka lauaotsa, mõne kontraktori, või mõne tööga seotud asja juures kinni. See mulle ei meeldi. Hoian neist eemale. Üksi on kõige parem. Läbi saan harilikult ikka kõikidega hästi.

Kui ma veel esimest nädalat tööl olin, siis tuli juudi foreman laupäeva hommikul minu juure ja ütles: „Palju ükski ette paned? Kaheksa?“

„Jah kaheksa,“ ütlesin.

„Kas mitte üheksa ei saaks?“ seletas juut, „teised mehed siin teevad üheksa ja kümme.“

„Kui sul kaheksast küllalt ei ole, kas sa tead, mis sa siis tegema pead?“ ütlesin mina.

Need minu sõnad tähendavad siinse praktika juures seda: „Anna kohe mulle mu raha kätte: ma olen valmis minema; sa võid kohe omale uue mehe võtta, mitte homme, ei ka õhtul, vaid kohe, nüüd.“

Kuid juut ainult katsus juudi õnne. „Hää siis küll,“ ütles ta, „tee nii hästi kui võid.“

„Muidugi,“ vastasin mina. Ja sellega lõppes meil jutt.

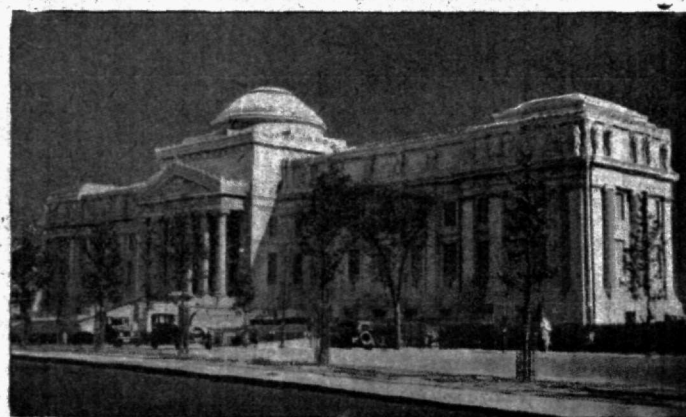
Mis kaheksasse ja üheksasse ukseesse puutub, siis ei ole mul tarvis kellegi juure pärima minna. Ma teadsin oma töö järele kuipalju mees teha võib ja mis juudid võivad. Olen ise 16–20 ust kaheksa tunniga ette pannud, kuid need olid teistsugused ukсед, pehmemast puust ja töö ei tarvitsend nii hää olla.

Kell üks algame jälle tööd. Töö juures juttu ma ei aja. See ei ole Ameerikas moeks. Hõõveldan oma uksti. Vahest astuvad elektri töölised sisse oma asju säädma ja vannituppa tulevad torude panejad. Jagelen vahest nendega. Need hotelli ruumid on kõik üht moodi. Koridorist viib üks sisse; suur ruum, paremat kätt vannitua uks, pahemat — riide ruum; nii et iga ruumi kohta kolm ust tuleb.

Kella poole viieks on lähedasti kaheksa ust valmis. Teritan veel hõõvlid ja peitlid ära ja panen riistad kasti. Vaatame veel aknast välja. Ümberringi on majad enamasti viie- nelja kordsed, nii et kümnendalt korralt kaugele näha võib. Kuid uulitsaid palju ei näe. Näeb ainult majade rägastikku. Meil aetakse ka vilet. Kuid seda ei ole töö järelejätmise juures sunduslikult tarvis tähele panna. Kui ta just õigel ajal puhuma ei hakka, võib ka riistakasti ilma selleta selga võtta.

Riistakasti viime õhtul jälle alla sellekohasesse ruumi. Vahetame riided. Enamjagu meestel on kraed kaelas, teistel pehme kraega särigid, kaelasidemega. Riistade eest vastutab öösel kontraktor. Lähedavad need kaduma, siis peab ta nad välja maksma. Vabandust siin miskit ei ole. See on ühisuse säädus.

Astume alla. Jälle töstemasinale, mis meid alla laseb. Kui nüüd on maa all teistsugune elu. Hommikuse harva meeste väe asemel on nüüd pooled sõitjad naisterahvad. Enamjagu noori neiusid. Rongid tungil täis. Clark Streeti jaamas on veel rongis tühje kohti, kuid Wall Street'i ja Chambers Street'i, niisama 14. uulitsas tuleb rahvast kui murdu juure. Vagunis on kahel pool ääres pikad istepingid, õige sõidu komme oleks, et niipalju inimesi vagunisse tuleb, kui istuma mahub, see on umbes 60, kuid rüsina tundidel, (rush hours) hommikul ja õhtul on neis vagunites 300–400 inimest. Nad on täis kui küllatud, nii et kätt liigutada ei saa. Küljes on kolm ust, mis rataste pääl automaatselt vaguni seinasse käivad. Inimesed tungivad rusudes pääle. Kui juba uks vähehaaval kinni hakkab vajuma, siis veel suruvad mõned õlaga teisi edasi, pool õla pääseb vagunisse, kuid mu keha ei mahu. Peab tagasi astuma ja järgmist rongi ootama. Oodata siiski kaua ei tule. Rüsina tundidel on rong iga 40 sekundi järel.

„Eemalt näeme Brooklini muuseumi“

Times Square'is astume jälle maha, et *shuttle train* võtta, mis meid Long Islandi (Pika saare) alltee poole viib. Iga vaguni ukse kohal, laest alla, on kõvasti rääkija telefoni toru, mille häälatasa ühe tempoga üht ja sedasama iga vaguni ukse ees kordab: „Olge ettevaatlik! See on Times Square jaam! Hoidke ukse eest! Siin vahetatakse rong ida poole ja Long Island'i.“

Astume rongist maha. Platvormil, nii kaugele kui silm ulatab, ja kaugele ta maa all ei ulata, elektri tuledest hoolimata, sest et palju terasposte ja ülesminevaid treppe ees on, igavene rahvamurd, mis kui jõe vesi edasi hoovab. Keegi ei räägi. Igaüks ruttab: naised, mehed, neid, isandad ja töömehed, külg külje vastu, üks ühe, teine teise ees. Siin on see demokraatia kõige mõjuvama sulatispada, kus inimesed endid üheväärtilised tunnevad, kus vahet ei ole rikka ei vaese, ei töölise ega miljonäri vahel. Läkivad, väsind, higinäod. Ka noorte neidude näod näivad väsind. Ka nemad tulevad oma päeva tööst ja ruttavad koju poole.

Kell on 10 minutit seitsme pääl, kui Ditmar's Ave jaamast maha jõuame. Elan selle jaama vastu, järgmises uulitsas. Kella seitsmeks oleme pestud, on riided vahetatud ja oleme ka öhtut söönd ja nüüd algab siis see päris kultuurinimese elu ja Ameerika tsivilisatsioon. Mis me teeme?

Kaks aastat tagasi käisin ma New-Yorgi ülikoolis öhtuti säädust õppimas. Kaksteistkümmend tundi olin sääl nädalas klassis — öhtul kella seitsmes: üheksa ja kümneni. Ja uskuge mind — ma ei puudund kuue kuu jooksul mitte üht ainust korda, ei jäänd ka hiljaks, ja olin vahest veel kaugemal väljas tööl kui praegu. Mõned nädalad tuli töölt otsekohe ülikooli minna. Mineval talvel käisin jälle Kolumbia ülikoolis.

Kuid see on mööda. Mis me täna teeme? Lähme teatrisse. Istume jälle sellesamasele rongile, millega hommikul sõitsime ja kihutame Times Square'i. Saame vara sinna, umbes pool kaheksa. Teatrid algavad oma elu 8,15. Ja kuhu siis? Siin on kõike näitemängusid: tõsiseid, tühiseid, muusika-komöödiaid, mida aga süda igatseb. Kuid mõlemad oleme ju oma jagu targad. Ega meil nüüd kooli tarvis minna pole.

„Odamehe“ uued raamatud

O. Luts: *Äripäev*. Pildikesed Paunverest. Joosep Tootsi lugude järg. 40 pildiga R. Kivi'ilt. H. 150.—

A. Gailit: *Idioot*. Novellid. A. Vabbe illustatsioonid. H. 100.—

J. Kärner: *Kangelane*. Komöödia. H. 200.—

E. De Amicis: *Süda*. Raamat noorsoole. Piltidega. H. 160.—

M. Read: *Pääta ratsanik*. Romaan. H. 200.—

Koguteos *Soome — maa, rahvas ja kultuur*. Toim. A. Anni. Iluväljaanne rohkete piltidega. H. 450.—

A. M. Tallgren ja õpil.: *Saaremaa ja Muhu muinasjäänused*. Piltidega. H. 300.—

M. Aul: *Vana Idamaa*. Ajalooliste allikate kogu. 37 pildiga. H. 160.—

W. A. Lay: *Eksperimentaalne pedagoogika*. Tõlk. A. Koort. H. 180.—

W. Busch: *Vallatumad mesilased*.

J. Aavik: *Laste taulud*. Viisid „Laste sõbra“ värssidele.

„Teid huvitab see lõpmata elektritule meri“

Lähme sinna, kus rohkem lõbu ja lollust. Olete ka vana mees. Tulge minuga Kolumbia burleski vaatama. Mis sääl on? Kari ilusaid neidusid, kellel väga vähe riideid seljas. Tantsivad, laulavad. Tantsude vahel mõni kloun, mõni puhas muusika ettekanne, siis mõni meestantsija, mõni päevakajatola ja veel midagi muud iseäralikku. Kuid ilusad neidud on pääsi.

Teie puiklete vastu, et kuidas nüüd, niisugune kirjanik ja Tiibuse Jaak reite näitusele läheb (nii on see populaarne nimetus — *leg show*). Olgu siis, lähme mujale. Astume Palace vaudeville'i vaatama. Siin on ettekandeks oma 12 numbrit, mis igaüks oma 10—15 minutit kestab. On tantsu, muusikat, mõni näitemängu katkend, deklameerimised, kaelaväänamised.

Teie ei hooli ka sellest. Siis draama. Kuhu minna? Mulle meeldib ikka, mis lõbus. Kuulge Jaak! Vaadake otsekohe edasi 42. uulitsas, kust me praegu maa alt trepist üles tulime, paistab elektritulega „*Abies Irish Rose*“ — AAbrami Ilri Roossee on komöödia, mida New-Yorgis juba kolmandat aastat iga päev mängitakse, kolm korda nädalas on veel päevane etendus — kahest viieni. Ja ikka leiab vaatajaid, ikka on teater inimesi täis.

Ma ei saa aru, kuidas Teie inimesed Tartus üldse mängida võivad, kui neil iga nädal uues rollis tuleb esineda. Siin kulub inimestel kolm suvekuud ettevalmistamise pääle ära. Ja ükski mäng ei tule naljalt omaga muidu välja, kui ta kolme kuud ei kesta. Mis võite te ka Eestis mängida? Kuid rääkida ei ole aega. Inimesi on vastu tulemas liiga paksult. Teie ei kuule mind. Vahite seda elektritule merd ja kuu-lutuste liikuvat tulekirja ja liikuvaid tulet pilte.

„Näe, näe,“ hüüate mulle, „mis sääl kõrgel õhus ripub, all must ja pimedus, ja kõrgel õhus üleval maja

seinad elektritule valgel, nõiduslik kui tuttava nägu, mida enne pole nähtud.“

„Ei midagi iseäralikku,“ seletan mina. „See on Wurltzer'i pilvelõhkuja, mille ülemised viis-kuus korda alt ülespidi päält karniiside valgustatud on, nii et alumist osa ei näe, mis kiirelt vaadates mulje annab, nagu oleks see maja pilve otsa ehitatud.“

Ülespoole Broadway mööda liigub tihe inimeste jõgi. Ruttu minna ei saa, mööda ei pääse. Peab hulgaga sammu pidama. Kõnnime edasi. Siin Times Square ümbruses on neli-viiskümmend teatrit, siia voolavad lõbuotsijad kokku. Teid huvitab see rahvamurd, see lõpmata elektritule meri, Teie ei raatsi kuskile sisse astuda. Kõnnime aga veel edasi, ja veel edasi. Ajate mulle pääle. Vastu tulevad ja meie ees sammuvad rõõmsad näod, noored neid ikka siidisukkades, ilusasti riides. Puuduvad täitsa uulitsatüdrukud ja nende püüjad. Need on kõik ausad inimesed, keda siin näete.

Vähehaaval kaovad inimesed jalgteelt. Ikka harvemaks ja harvemaks jäävad inimesed meie ümber. Veel seisavad siin ja sääal kinode ees väikesed sabad piletiputka juures, kuid ka need on pea lõpu pool. Rahvas on nüüd sees. Ainult uulitsa car'id (eesti keeli kaarid, tramvaid) sõidavad mürisedes mööda ja autod kihutavad oma moodu edasi, kuni neid vahest ristteedel politsemani käsi peatama sunnib.

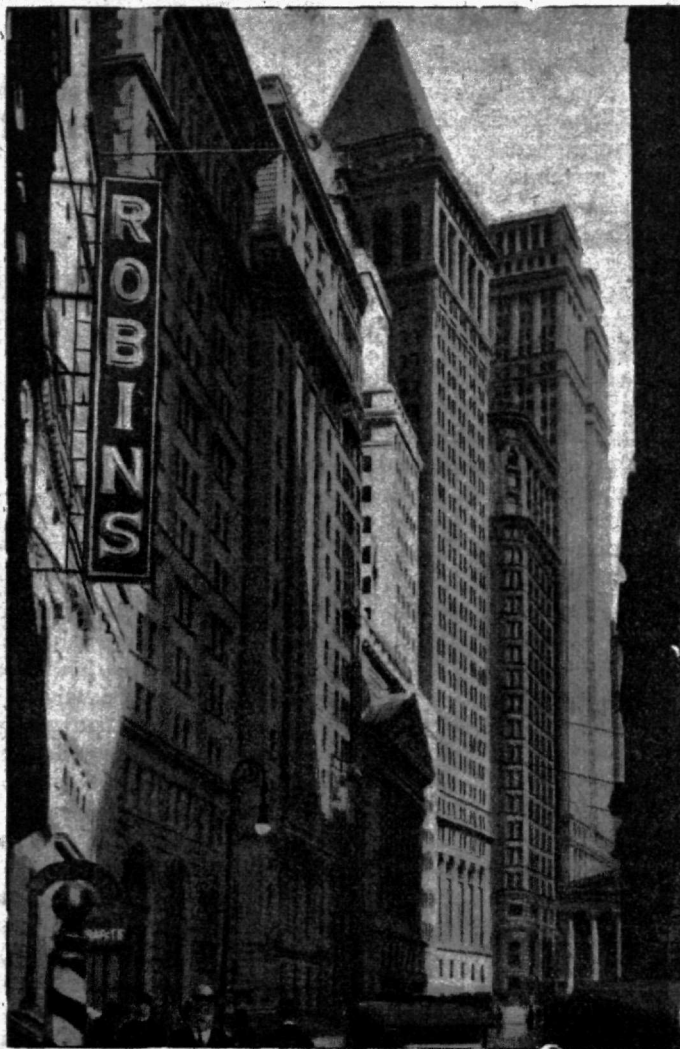
Kuhu nüüd? Kuulge, lähme raamatukogu vaatama! See on 42. uulitsas ja Viienda Ave pääl. Ei ole siit kaugel. Kõigest 15 minutit. Lähme. Eemal sätendavatest tuledest paistab ta väikese pargi serval, hall, lähemale astudes massiivne ehitus, valgest marmorist. Seda ehitati ligi kümme aastat ja ta tuli 12 miljoni dollarit maksuma, mitte Eesti marka, vaid päris Amerika dollarid. See on mulle New-Yorgis kõige armsam koht. Nii armas, et nüüd õhtul sinna enam sisse minna ei maksa, sest et ta kella kümne aegu kinni pannakse. Ei saa kõike ära näha. Ta on täie õigusega marmorpalee. Sisse astudes on esine umbes nii suur ja kõrge kui Helme kirik seest. Tore, tore. Igal pool poleeritud marmor. Toredast tammepuust nikerdatud lauad ja kõvad toolid. Siin on kõik maailma teadus näpu otsast võtta. Siia käivad muu seas umbes 5000, viis tuhat, ajakirja igast ilmanurgast, on kirjandust igal keelel. Veel täna vaatasin kataloogi

ruumis ja leidsin sääal ka muu seas eesti keeli: Eesti statistika kuukiri, Bunge tööd ja veel teisi. Palju siiski sääal Eesti kohta ei ole. Mul on omal rohkem, aga — sääal on.

Istume raamatukogu esise terrassi marmorpingil ja puhkame vähe jalgu. Viindat Ave mööda sõidavad autobused, kahekordsed, mis oma viis-kuuskümmend inimest pääle võtavad. Üles viib tagant kitsas ja keeruline trepp. Nendega on ilusa ilmaga hää lõbusõitu teha. Maks on siin kümme senti. Sõidavad paremast linnajaost, lääne poolt pikuti läbi.

Istume ka pääle ja teeme sõidu üles linna, Riverside Drive poole, Hudsoni jõe äärest põhja poole, kuni Granti kabelini, sääalt tuleme jälle tagasi. Siin on küll toredad ja kõrged majad, kuid neis elavad jõukad inimesed, kes palju ruumi tarvitavad, kuid kellel mitte palju peret ei ole.

„On ikka küll lasusid kokku aetud, seda ehitust ja seda tegemist,“ imestate Teie. „Ära väsitab vaadates.“ Kui raamatukogu ette jõuame, siis astume jälle autobuselt maha ja kõnnime Grand Centrali alltee, subway, jaamani. Võtame sääalt Astoria rongi ja 20 minuti pärast oleme jälle Ditmars Ave jaamas. Kell on nüüd pool üksteist. Lapsed on voodis, kuid ei maga veel, itsitavad naeru vastu, kui sisse astume. Naine teeb õhtuks teed ja siis vaatame veel pooleks tunniks värsked eesti lehti, „Päevalehte“, „Postimeest“ ja „Vaba Maad“. Loeme Napilsoni tapmise lugu, kommunistide metsikust, arutame presidendi valimist ja kõiki tähtsaimaid uudiseid ja päevasündmusi ja siis lähme

„On ikka küll lasusid kokku aetud, seda ehitust ja tegemist“

puhkama. Homme on tööpäev. Tarvis kell kuus üles tõusta.

Täna on pühapäev. Ja see on mul nüüd täna kümnes kiri. Kuid teised ei olnud nii pikad. Kolm olid kaks poognat, teised ainult üks. Naise isa ja ema olid lõunaks siin, sõime kaks kana ära. Ja ma käisin täna tõesti 42. uulitsa raamatukogus, oli tarvis midagi järele vaadata. Ja tänase päevaga olen ma ise rahul. Olen oma töö ära teind. Siis on mul alati hää tuju, kui ma korralikult tööd teen. Tööta olek teeb mind päris haigeks. Ja ma ei ole ka palju kunagi ilma tööta olnud. Vahest talvel mõned nädalad, kui ilmad õige kurjad.

Ja nüüd jumalaga siis seda korda.

Tartu ülikooli sisehaiguste kliinikud

Ajalooline ülevaade

„Odamehele“ kirjutand Dr. H. Normann

Pääle teaduskonna sisehaiguste kliiniku on Tartu ülikooli juures veel kaks sisehaiguste kliinikut: polikliinik ja sisehaiguste hospitaalkliinik.

Polikliinik asub praegu suures kahekordses kivi-majas, mis seisab ülikooli päähoone kõrval, Jakobi tän. nr. 2. Tema kasutada on nimetatud hoone terve alumine kord. Polikliiniku võrdlemisi avarad ruumid koosnevad suurest, kuid madalast vanamoodi kuuldesaalist, väikesest laboratooriumist, mis mõlemad ka kõrva-ninakurgu ja naha-suguhaiguste polikliinikul tarvitada, ooteruumist haigete jaoks, vastuvõtmise toast ning juhataja töötoast.

Viimasel ajal on Eesti Punase Risti poolt polikliiniku ruumes veel avatud nõuandekoht tiisikushaigetele, mis töötab suure eduga ja hääde tagajärgedega.

Mis polikliiniku tegevusse puutub, siis tuleb seda kõrgesti hinnata, kuna sääal vaesematele elanikkudele antakse maksuta arstiabi nii ambulatooriliselt, kui ka haigete kodus. Viimast ülesannet teostavad lõpukursuse arstiteadlased-praktikandid professori ja selle assistentide juhatusel, tutvunedes vaesemate rahvakihtide elutingimustega ja harjudes täita tegeliku arsti kohuseid. Ka rohtusid saavad haiged polikliinikust väljaantud retseptidega ülikooli apteegist alandatud hinnaga.

Polikliiniku tegevuse algpäevade kohta puuduvad täpsed andmed, on siiski tõenäoline, et need 1805.—1809. a. vaheajaga ulatavad.

Esimeseks polikliiniku juhatajaks, olgugi et tol ajal veel polikliinikut, kui iseseisvat asutust polnud, valiti juba tuttav prof. Daniel Balck, Königsbergist. Ta pidas polikliinilisi loenguid algul 1 tunni nädalas, pärast aga töö laienemise tarvidust äratundes 2 tundi päevas. B. oli ülikooli ringkondades suures lugupidamises, toimis korduvalt arstiteaduskonna dekaani kohuseid ja töötas Napoleoni sõjakäigu ajal a. 1812—1813 ka sõjaväearstina. Isegi Vene keiser

Aleksander I hindas kõrgesti tema teeneid, annetas Balck'ile väär-tuslisi briljant-sõrmuseid. Suri esimene polikliiniku juhataja Tuulas a. 1826 (ülikooli teenistusest lahkus ta juba 1817. a.). Balck'ile järgnes Johann v. Erdmann¹⁾ Vittenbergist, kuid töötas Tartus ainult 6 aastat (1817—1823), rändas siis Dresdeni, kus Saksi kuninga ihuarstiks nimetati, ent lahkus ka sääalt pea, tuli tagasi Tartu ja

Tartu ülikooli poolikliinik (keskel)

Vaade Jaani kiriku tornist

valiti siin 1827. a. füsioloogia professoriks. Aasta hiljem näeme teda juba farmakoloogiat lugemas...

Uueks polikliiniku juhatajaks sai Ludvig August Struve (1824—1828) Altonast, kes meile juba teaduskonna sisehaiguste kliiniku direktorina tuntud, samuti kui ta järeltulija Gottlieb Sahmen (1828—1847). Sündind Liivimaal, pastori pojana, lõpetas ta Riias gümnaasiumi, astus 1806. a. Tartu ülikooli arstiteadust õppima ning omandas 1811. a. arstit. doktori astme. Pääle ülikooli lõpetamise töötas mõne aja väljamaal Viinis ja Würtsburgis ja asus siis Tartu maakonnaarsti kohale. 1823 valiti Sahmen sisehaiguste professoriks, läks 1826. a. farmakoloogia õppetoolile üle ja aastal 1828 pööras ta jälle sisehaiguste alale tagasi.

Ühtlasi Sahmen'iga töötas polikliinikus a. 1844 kuni 1846 prof. Joseph Varvinski, kes hiljem oli tegev Moskva ülikooli sisehaiguste hospitaalkliiniku juhatajana.

Huvitav oleks siinkohal tähendada, et aastal 1844 pärale jõudis prof. Sahmen'i algatusel Tartu ülikooli jaoks väljamaalt tellitud (tellimine saadeti ära juba 1839. a.) esimene mikroskoop, kuna tolle ajani töötati ainult paari suurekstegeva klaasiga.

1845. aastal oli polikliinikus 1043 haiget käind abi otsimas, 1846. a. — 1236, ning järgmiste aastate haigete arv jäi püsima umbes sama kõrgusele.

Prof. Sahmen'i järele juhatas polikl. kahe poolaasta jooksul prof. Oesterlen ja järgmised kolm aastat prof. Johann Julius Friedrich Erdmann vaheldudes 1851. a. kuni 1856. a. iga aasta prof. Albert Krause'ga.

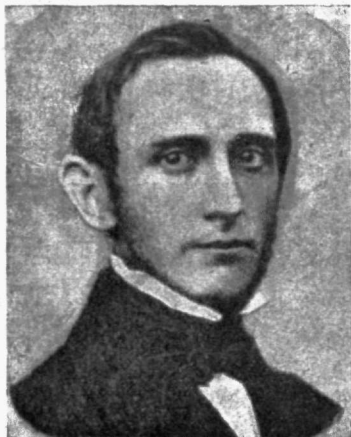
Haiged käis aastas umbes 1600 inimest, kuna üliõpilasi oli töötamas 35 ümber.

1) G. Levitsky, „Keiserliku Jurjevi, endise Tartu ülikooli professorite ja õpetajate biograafiline sõnastik, tema 100-aastase kestvuse puhul“. II. osa. Samast allikast on pärit eluloolised andmed ka mitmete teiste õppejõudude kohta.

Meditsiinkliiniku kogust

Prof. Dr. A. Vogel

Prof. Johann Uhle

Direktoritest järgnesid meile tuntud Karl Viktor Veyrich (1857¹⁾, Johann Paul Uhle (1859), Adolf Waschmuth, siis vaheldudes algul Veyrich'iga, pärast prof. Naunyn'iga, eradotsent Ludvig Senff'iga ja prof. Friedrich Hoffmann'iga — tuntud õpetlane Alfred Vogel. Sündind Münchenis keemia professori pojana, sai Vogel keskja erihariduse oma kodulinna, täiendas ennast veel mitmetes teistes linnades, töötas mõni aeg lastehaiguste alal ja valiti

aastal 1866 Tartu ülik. sisehaiguste professoriks. Vogel õpetas Tartus 20 aastat, olles vaheldumisi polikliiniku ja teaduskonna sisehaig. kliiniku juhataja.

Vogel'ist teatakse rääkida, et tema kindlaks teind rõugeid lõhna järele. Paluti teda kuhugi majja, ei unustand ta muuseas kunagi toa lõhnaga tutvuneda, veel enne haigevoodi juure astumise. „Siin on rõuged!“ — tähendand ta harilikult juba haige toa lävel äratundes teistele saladuseks jäänd iseäraldust õhus. Ja tähelepanu väärt, et ta selle juures pea kunagi ei olevat eksind...

1886. a. usaldati polikliiniku juhatus prof. Adolf Weil'i kätte, kes ainult ühe poolaasta Tartus viibis.

Uueks juhatajaks sai prof. Karl Dehio, kes 1886. a. kuni 1898. a. polikliiniku eesotsas seisis, kaks aastat ühes dotsent Ernst Stadelmann'iga.

Sündind Tallinnas a. 1851, omandas prof. Dehio keskkooli hariduse oma kodulinna ja asus siis Tartu ülikooli arstiteadust õppima. Jaan. 1876 kuni juunini 1877 töötas ta assistendina Tartu ülikooli teaduskonna sisehaig. kl. A. Vogel'i ja A. Hoffmann'i juhatusel, võttis arstina osa sõjategevusest Serbias a. 1876, vähe hiljem asus Bulgaarias, Sistovo linnakesesse, kus temal avanes võimalus põhjalikult uurida malaariat, oli arstina tegev kuulsas lahingus Plevna all ja valiti lõpuks Tartu ülikooli sisehaiguste dotsendiks, hiljem professoriks.

Asudes 1886. a. polikliiniku direktori kohale, oli prof. Dehio pääülesandeks polikliinikut laiendada ja ajakõrgusele viia. Tol ajal oli polikliinik, nii öelda, ainult meditsiinkliiniku osakond, mille kliiniku ruumides kaks väikest tuba tarvitada antud. Kuna 80-date aastate lõpul üliõpilaste arv märksa hakkas suurenema ja

polikliiniku tegevus laienema, läks prof. Dehio' viimati korda a. 1892 polikliinikule muretseda oma ruumid, kus siis auditoorium 100 kuulajale ja ambulatoorium sissesäeti.

Sellega muutus polikliinik iseseisvaks ülikooli asutuseks oma, ainult polikliiniku päralt oleva, personaaliga. Vähe hiljem avati polikliiniku juures veel osakond kõrva-, nina- ja kurguhaiguste jaoks, mille tõttu jälle avanes lai ja avar tegevuse põld. Ka hakati kaks korda nädalas haigeid lapsi vastu

võtma, võimaldades sel teel noortele arstiteadlastele tutvuneda ka lastehaigustega, eriti rinnalaste toitmise ja talitamisega.

Poolikliiniku assistentidest nimetan Dr. Friedrich Akel'i, praegust Eesti Vabariigi riigivanemat, kes töötas vabatahtlikult prof. Dehio juures 1897. kuni 1898.

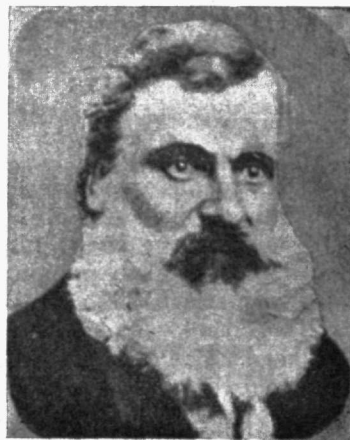
Friedrich Akel sündis 1871. a. Hallistes Pärnumaal, õppis vene gümnaasiumis Tartus ja lõpetas Tartu ülikooli arstiteaduskonna 1897. a.

1898. a. kuni 1899. a. oli assistendina Reimer'i silmakliinikus Riias, võttis hiljem Vene-Jaapani sõjast osa, asus 1905. a. Tallinna, kus 1912. avas erasilmakliiniku. Viimastel aastatel on Dr. Akel etendand suurt osa meie poliitilises ilmas: oli E. V. täisvolilise ministrina Soomes, asus siis vabariigi välisministri kohale ja seisab praegu riigivanemana meie valitsuse eesotsas.

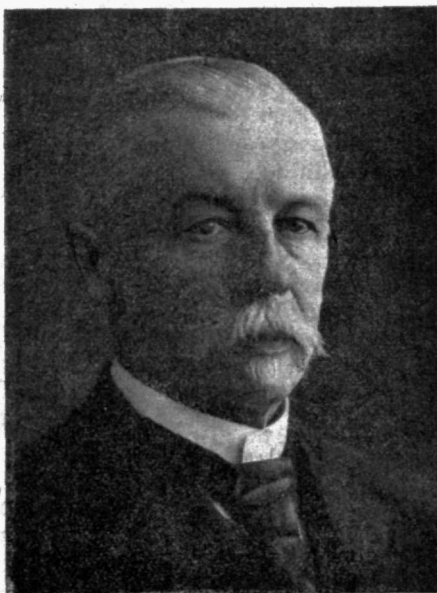
Kuid pöörame tagasi poolikliiniku juhatajate juure.

1898. aastal andis Dehio polikliiniku üle prof. Nikolai Saveljev'ile Moskvast, kes kuni 1911. aastani temale usaldatud asutuses töötas. Saveljev'i teenuseks tuleb pidada polikliiniku laboratooriumi kordasäädmist, kus üliõpilastel võimalus avanes toimida haigeravitsemise vältusel tarvisminevaid katseid ja uurimusi. Ühtlasi katsus ta laiendada polikliiniku väikest raamatukogu.

Saveljev'ile järgnes prof. Vestenriik. Viimane töötas Tartus, kuni Saksa okupatsiooni vägede tulekuni ja lahkus siis jäädavalt Eesti pinnalt.

Prof. Alb. Krause

Prof. Dr. med. Karl Dehio

Dr. Friedrich Akel

1) Huvitav, et prof. Veyrich'i ajal polikliinik veel seotud oli aineliselt teaduskonna sisehaiguste kliinikuga. Ja kui hiljem polikliiniku väljaminekute katmiseks nõuti 2000 Vene rubla, lükkas tolleaegne Tartu õpperingkonna kuraator krahv E. Keyserling selle palve tagasi. Ka polnud veel ettenähtud aastal 1865 mõnede andmete põhjal polikliinikus oma assistenti.

(Järgneb)

Jõulu ööl

A. J. Kuprin'i jutt / Illustreerind A. Vichvelin

Alljärgnev lugu juhtus just jõululaupäeva õhtul 1199 väikeses Baieri linnakeses Ingolstadt'is. Tol aastal oli seevõrd külm talv, millist ei mäletand isegi kõige vanemad inimesed. Ajaraamatu-kirjutaja sõnade järgi „pragunesid kivid külmast ja metsloomad tulid oma peiduurgastest soojendama inimeste lähedusse“. Taevavõlvile tekkisid imelised õudsed ilmutused, mis ennustasid taudisid, sõdasid ja kestvut nälga. Paljud nägid öösiti kaht korraga tõusvat kuud, teisi heidutas võrratu suur sätendav rist, mille harud ulatasid üle taevavõlvi idast läände ja põhjast lõunasse. Astroloogid ja soolapuhujad laatu pidi rännates kuulutasid kisendaval häälel endi telkidest aastasaja lõppemisega ka maailma lõppu. Lihtrahvas kuulas õhinal sarnaseid ebakindlaid kõmuküllaseid ennustusi, uskus ja sattus ärevusse.

Aga ligidane ilmaotski ei suutnud sumbutada guelfide ja ghibelliinide¹⁾ verist tapelust, mis tol ajal maad võttis üle Saksamaa, alates hertsoglossiga ja ulatades kuni Schvaabia kõige viletsama sõepõletaja onnini. Koguni vastuoksa, vastastikkune vihkamine läheneva kohutava sündmuse ootel andis veel nagu hoogu sellele, ja mõlemad vastaspooled olid kui kaks rammukatsujat, rüseledes teineteisega elu ja surma pääle põhjatuma kuristikuga kaldal. Sama ajaraamatu-kirjutaja tähendab, et mitte ainult linnades ja külades, vaid koguni üksikuis perekondades hoidsid ühed guelfide kilda, teised pooldasid ghibelliinidele. Vastastikkustel tagakiusamistel polnud piire ja tihti oli tühisest tülist või võõriti öeldud sõnast küllalt põhjust veriseks kake-luseks, mis äkki tänaval lahti puhkes. Kord olid ühed, kord teised seisukorra peremeesteks. Sagedasti juhtus, et saksa kodanik õhtul magama heites palus ghibelliinidele võitu, kuid hommikul ärgates nägi oma kodulinna olevat juba paavstivägede võimuses. Salasepitsused, vandeseltsid, palgatud abiväed, ülejooksikute ootamatud pääletungimised — said harilikuks nähtuseks... Üle maa hulkusid rohkearvulised röövsalgad, kes keskajal rändasid lahkuvate sõjavägede kannul nagu saakalide parved, rüüstates ja riisudes veel needki riismed, mis taplusmõllust järele jäänd, ja tihti sattusid täitsa ootamata vähemad väesalgadki nende metsikute küüsi.

Õösel, 24. detsembril vastu 25-dat kirjeldatud ajal, rühkis üks mees Ingolstadt'i linnavärvate poole. Ta oli nähtavasti juba väga väsind, sest ajuti jäi ta seisatama, seljaga vastu kõledat tuult pöördes, et veidi hinge tõmmata. Vähet puhand olles hakkas ta jälle läbi põlvini ulatava lume edasi tampima. Ta kandis tolknevat nahkmantlit ja laiaäärelist viltkaabut. Riiete järgi võis teda pidada kas kehvaks bürgeriks või väikese karjamõisa rentnikuks, ainult mantli alla peidetud mõök, mille käepideme kohal selle hõlm veidi punnakili oli, ja rasked sõjamehe saapad ei sobind ta näotuma ülikattega.

Ta läks kuni sügava vallikraavini ja jäi peatama. Teiselpool kraavi läbi tiheda tuisu paistis segaselt linna ümbritsev puust kaitseaid ja hämardusse kaduv raudraske värvamürakas.

„Kurat! sild juba üles tõstetud,“ pomises ta enda ette. „Kuid siin pole midagi imestada... Peab ringi minema.“

Ta oli linna plaaniga nähtavasti hästi tuttav, sest paarsada sammu kraavikallast edasi minnes laskus ta ettevaatlikult ja pikka sinna sisse. Kui lumi talle juba niuateni ulatas, jäi ta seisma ja hakkas, käte ja jalgadega lund enese alla juhtides, ühe koha pääl tammuma, seega jalgealust kõrgendades ja vaevalt märgatavalt nihkus edasi. Nii kulus tal umbes tund aega, ennegu jõudis teisipoole kalda ääre ja pääle mitmeid ebaõnnestund katseid suutis suure jõupingutusega üles ronida. Siis võttis ta taskust kaunis jämeda nõõri, tegi silmuse otsa, osava viskega kinnitas selle puust aia teibaotsa külge ja hakkas jalgu vastu seina tugesdes käte abil üles ronima. Kahe minuti pärast oli ta juba üle aia.

Ingolstadt oli kui surnud. Kitsaid ja kõveraid tänavaid minnes ei näind ta üht elavat hingegi. Uste

Ta võttis jämeda nõõri, tegi silmuse otsa ja osava viskega kinnitas selle aia teibaotsa külge...

ja aknaluukide taga olid tugevad raudlatid, ainult mõnes üksikus majas paistis vilkuvat läbi kitsa luugiprao küdeva ahju punane leek. Ta jäi seisatama ühe suure maja ette, mille iga järgmine kord erines alumisest,

1) Kaks vastastikku vaenulist erakonda XII—XVI a. Itaalias ja Saksamaal. Guelfid kaitsesid paavsti huvisid, ghibelliinid hoidsid Saksa keisri poole. Tõlk. täh.

nagu keskaja moodne ehitusviis seda nõudis, ja koputas mitu korda järjest uksele piida küljes rippuva haamrikesega. Ta pidi kaua ootama, ennegu kuulis uksele lähenevaid raskeid samme ja kellegi tusane hää küsis:

„Kes kurat sääl nii hilja veel kolistab? Mis vaja?“

„Jumalanimel, laske sisse. Olen läbi ja läbi külmand ja hirmus näljane.“

„Hää küll, hää küll... Tunname neid näljaseid hulguseid... Kasi parem põrgusse, sääl sul kohane paik sooja otsidal...“

„Olge hää mees... Tasun rahaga... Mulle vajaduks ainult nurgake aseme jaoks ja kannikas leiba... Maksan teile kullas... Olge hää mees.“

„Kas saad aru, kaabakas,“ kuuldus vihane hääl ukse tagant, „kui sa jalamaid mu maja juurest ei kao, asetan koerad kallale!...“

Oõmaja otsija saatis vastuseks mõne sajatuse ja läks edasi. Ta teadis, et maja, kuhu ta praegu sisse-laskmist palus, kuulub bürgermeistrile, kes kõige rikkam kodanik linnas. Kaua üksilduses olnud inimesel on harjumus omi mõtteid kuuldavalt väljendada, nii temagi:

„Hää küll, herra bürgermeister. Homme tuletan teile meelega koertega ähvardamist. Mis laul teil siis on? ...“

Eemal vilksatas laternatuli ja kostis sõjariistade täinat. Peidupaika otsides silmas ta ühel majal sügava uksekoopa ja kadus sinna pimedasse nurka varju. Neljameheline vahisalk läks temast nii lähidalt mööda, et ühelt sõdurilt isegi viinalehk temani ulatas.

„Viimane nurjatus on nüüdne teenistus,“ ütles laternat kandja sõdur. „Sellest pääle, kui ghibeliinid meie hää Henrik-Lövi siit põgenema sundisid, oleksin ma meelsamini seakarjus, kui teenida sõjaväes...“

„Eriti veel siis, kui juba kolmat kuud pole me palka näind,“ lisas teine.

„Ja kui keisri reitarid meiega nagu koertega ümber käivad,“ ütles kolmas.

„Teate, sõbrad, mis ma teile ütlen,“ rääkis laternaga sõdur vahele. „Kui meie Henrik praegu kas või väikese väesalgaga linnamüüride taha ilmuks, oleksin mina esimene, kes talle väravad avaks ja silla alla laseks.“

„Mina teeksin niisamuti...“

„Mina ka!... Mina ka!...“

„Meie rüütliel on vist haisu ninas,“ jatkas esimene sõdur. „Kõneldakse, et teda olevat piiril nähtud, kui ta...“

Kõneleja sõnad kadusid tuulehoogu. Pea kustus kaugusse vahisalgaga sammude kobingi. Päältkulaja kõrvust ei libisend ükski sõna mööda ja ta näole tekkis rahulolemise ilme, olgugi et ta palavikust lödises kogu kehalt.

Uksekoopast välja tulles kõndis ta linnatänavail edasi. Mõne majaukse juures jäi ta seisma ja koputas. Vahest ta koputamise pääle ei vastatudki, aga enamasti pidi ta uste tagant kuulama sarnast toorest sõimu, mis sundis hambaid kiristama, käsi rusikasse kiskuma, ja läks eemale. Ühest majast siiski vastas talle, hääle järgi otsustades, keegi häätahtlik vanaeit:

„Sa pole vist siit pärit, et jõululauapäeva õhtul palud oõmaja. Kas sa ei tea, et muistse kombe järgi ükski majaisa mingi hinna eest täna võorast oma katuse alla ei lase. Tule homme, panen sulle kas või praetud hane lauale ja imbiiri-õlut joogiks. Aga täna tood sa mu maja kõik hädad, mis su kannul käivad.“

Ta läks ikka edasi ja edasi Donau jõe poole. Üle platsi minnes tormas ta kallale kari näljaseid, tige-

daid koeri. Ägedalt haukudes sagasid nad ta ümber, aga et ta neist väljagi ei teind, ei sõandand ükski koertest teda puutuda.

Linnamajad harvenesid, järgnesid veel ainult käsitöölise ja päeviliste madalad ütgid. Neistki katsus me külmand ja söömata rändaja õnne, kuid asjata. Rahva ebauusk oli kõik ukсед sulgund, sest võõra sissetulijaga sel pühal õöl oleksid kõik ta õnnetused ja ohud majja tulnud. Meie õine rändaja oli juba väsimusest raugemas. Ta suutis veel vaevalt omi jalgu tõsta, kogu keha tuikas nagu läbipeksetul, silmad tikkusid kinni vajuma. Ta vajas suuri jõupingutusi, et mitte lumme langeda ega säälsamas uinuda.

Linna piir. Enam polnud kuhugi minna. Ta jäi nõutumalt seisma. Magus, nõrgestav roidumus hakkas võimust võtma. Veel mõni minut ja ta oleks heitnud lumme, end mässides mantlisse. Akki helkis ta ees läbi tuulest lahtipaisatud ukse hele valgus. — „Olgu. Katsun veel õnne,“ mõtles ta kuuldavalt kõneldes. „Aga siis...“ Ta ei jõudnud lõpetadagi lauset, ja kõike jõudu kogudes, tõttas läbi sügava lume edasi.

Maja, kust tuli vilkus, seisis kaugel eemal linna majastikust, ja oli märksa suurem ja nägusam teistest aguli üttidest.

Maja ümber ei olnud mingit aida ega kaitset, seepärast võis ta otse luugitamata akna taha minna ja tuppasse vaadata.

Laua taga istus suur tugev mees uues punases siidpluuis ja söi, teda talitas umbes kolmeteistkümmene aastane kurva ilmega õrnilusate näojoontega pikk kõhetu tütarlaps. Meest võis pidada ta jämeda kaela, laia õlade ja suurte karvast käte järgi jõumeheks. Juuksed olid tal lühikeseks lõigatud, ümmarguses lõuahabemes segunes hõbehalle karvu ja ta kortsuline nägu paistis nii julm olevat, et tahes tahtmata tekkis väljast vaatajale läbi maarjaklaasise aknaruudu mõte: „Vist kunagi elus pole see nägu naeratand.“

Ta koputas uksele.

„Astuge sisse, uks pole riivis,“ hüüti kahiseval häälel majast.

Ta tõstis ukse välise puulingi ja astus suurde soojaskõetud tuppasse, kus isuäratav seaprae lõhn talle vastu tuli.

„Kas mulle tänagi ei anta rahu?“ küsis lauastuja tusasel toonil. „Kui lugu nii on, ütlege endi kohtunikudele, et ma ei täna ega homme toastki välja ei tule, poodagu kas või mind ennast selle eest.“

Aga kui külaline oma lumise mütsi oli pääst võtnud, tõusis peremees kähku istmelt ja jäi imestanult võõrast silmitsema.

„Vabandage, pidasin teid kellekski teiseks,“ ütles ta viisakalt. „Milles võin teile, herra, kasulik olla?“

Kuigi võõras kandis vana ja räbalat mantlit, oleks vist igaüks, nagu selle maja peremeeski, teda „herraks“ nimetand, test ta sihvakas pikk kogu ja ilus musta silutud habemega nägu lasi oletada suurtsugusust, mehisust, kindlust.

„Palun teid lahkelt lubada mulle tükike leiba ja oõmaja... Kas või põrandal! Olen kogu linna läbi rännand, aga kuhugi ei lasta mind sisse. Tasun teie hääte o kullas.“

Peremees tegi sügava kummarduse oma ootamatu külalise ees.

„Tasu ma ei võta,“ ütles ta tasasel häälel, milles kuuldus kibedus ja kurbus. „Kogu mu maja on teie tarvitada, aga...“ ta katkestas minutiks, „aga ma kardan, et peate paremaks jälle välja külma ja

„Mina, Hendrik-Lövi, tõstan sind Schvaabia krooni rüütliks“

tuisu kätte minna, kui teada saate, kelle külaline praegu olete.“

„Näh, kurat, kas see pole ükskõik, kes te olete, kui aga pisut nälga saaksin kustutada ja külmavõetud jalgu soojendada,“ sõnas võõras. „Olete teie guelf või ghibeliin, mõrtsukas või aus kodanik, andke ainult tükike leiba ja ärge püüdke sõnagagi seletada oma ametist.“

„Olgu siis päälegi!“ ütles peremees jälle võõra ees alandlikku kummardust tehes. „Palun, herra, istuge lauda! Eleonoora,“ pööris ta tütre poole, „hooitse võõra eest söögilauas ja säe talle siis magadisase!“

Võõras asus sarnase ahnusega seaprae ja suitsetatud karukintsu kallale, et, nähtavasti, unustas isegi oma lahke külastaja ja märkas teda alles päale esimese nalja kustutamise seisvat enesest eemal keset tuba.

„Miks te minuga seltsis lauda ei istu?“ küsis külaline. „See paneb mind vähe piinlikku seisukorda,

et katkestasin teie õhtusöögi. Palun istuge ometi ka siia!“

„Ei, herra! Mul pole sünnis teie seltsis istuda...“ andis peremees kindla vastuse. „Eleonoora, vala herrale viina!“

Ta eitav vastus oli seevõrd kindel, et võõras jättis ta rahule. Juba kahel päeval polnud ta ivagi hamba alla saand, ja nüüd ei jätkund tal kannatust ega mahti pärimisteks. Kui ta kõhu oli täis söönd, mõned klaasitäied hääd Reini veini päale rüüband, mida Eleonoore oma lapsekätega oli kalland, kui ta päale mitmepäevaseid õhtusid ja hädasid tundis enese jälle inimese olevat, ärkas ta rinnus tänutunne ja üh-lasi mingi iseäraline kahetsus selle salapärase mehe vastu, kes ta selja taga oli alandlikus ja nukras seisangus. Võõras tõusis söögilauast, ajas enese sirgu ja ütles valitseval toonil:

„Mina, Henrik II, Lövi-Anna, Schvaabia hertsog, Saksi elektor, käsen sind nimetada mulle oma nime ja seisuse!...“

Maja peremees ehmatas ootamatusest ja langes põlvili, kummuli otsaesisega puutudes põrandat.

„Teie hülgus!... Teie hülgus!“ kogeles ta. „Olen — Eisenmann, olen — Karl Eisenmann... Vabandage, et ma kohe enast ei nimetand... Olen — Karl Eisenmann, Ingolstadi timukas...“

Henrik-Lövi kulmud tõmbusid minutiks kortsu, ainult üheks minutiks. Osava käeliigutusega tõmbas ta tupest oma pika, laia mööga ja lüües sellega lapiti Eisenmanni õlale ütles:

„Mina, Henrik-Lövi, Schvaabia hertsog, Saksi elektor, tõstan sind Schvaabia krooni rüütliks. Tõuske üles, Karl von Eisenmann,“ lisas ta tervitavalt.

Nii tõstetud, ajaraamatu-kirjutaja jutustuse järgi, jõuluõöl XIII aastasaja lõpul, Ingolstadi timukas rüütli seisusse. Aga et tal ühtki nime ja seisuse edasikandjat poega ei olnud, kadus temaga ta suguselts kangelasena langedes oma hertsogi eest võideldes Wesen-bergi müüridel.

Õpilase päevaraamatust

Katke „Odamehe“ kirjastusel ilmund Edmondo De Amicis'e noorsooraamatust „Süda“

Mu sõber Garrone

4. reede

Pühad keetsid ainult kaks päeva, kuid mulle näis kui poleks ma enam ammu näind oma sõpra Garrone'd. Mida enam ma teda tundma õpin, seda enam hakkan teda armastama, samuti armastavad teda ka teised, väljaarvatud kelmid poisid, sest kelmust ta ei sall. Igakord kui mõni suurem poiss vähemale liiga tahab teha, hõikab see: „Garrone!“ ning suurem ei julge enam. Ta isa on masinist raudteel, ta ise aga astus hilja kooli, sest oli kaks aastat raskesti haige. Ta on kõige suurem ja tugevam klassis, võib ühe käega pinki tõsta ja sööb alalõpmata. Ta on hääsüdamlik, ükskõik, mida talt ei küsita, kas pliatsit, kummi, paberit, sulenuga, häämeelega annab või kingib kõjke. Tunni aeg ei naera ega kõnele ta kunagi, ta istub alati liikumatult pingil, mis talle kitsas tundub, pisut küürus,

suur pää õlgade vahel, aga kui ma talle otsa vaatan, siis naeratab ta poolkinniste silmadega, nagu tahaks öelda: „Noh, Enrico, kas oleme sõbrad?“ Ent naerda võib alati kui ta päale vaadata, sest kõik ta seljas on kitsas ja lühike: kuub, püksid ja käised, kübar ei passi kuidagi ta päälale, juuksed on tal lõigatud õige lühikeseks, jalas hiigla kingad ning kaelasid on tal ikka kablagi jätkatud. Armas Garrone, pruugib sulle ainult kord otsa vaadata, et sind armastama hakata! Väiksemad tahavad häämeelega ta läheduses istuda. Ta oskab hästi rehkendust. Raamatud on tal tulles alati punasest nahast rihmaga kokkuseotud. Tal on pärlmutrist päaga nuga, mille ta mineval aastal leidis kasarmute ligidalt; ükskord lõikas ta selle noaga oma sõrmed luuni, kuid keegi ei märgand seda koolis, ka kodus ei näidand ta kellelegi, et oma vanemaid mitte ehmatada. Naljatada võib temaga kuipalju tahes, ta

ei pane seda pahaks, kuid häda sellele, kes talle ütleb: „Sa valetad!“ Kui ta millestki kõneleb, siis välguvad ta silmad tuld ja ta virutab rusikaga nii kõvasti vastu lauda, et see peaaegu tükkideks võiks puruneda. Lau-päeval andis ta soldid ühele esimese klassi õpilasele, kes keset õue nuttis, et tal raha ära võetud ega nüüd enam vihku saa osta. Juba kolm päeva töötab ta kaheksa leheküljelise kirja kallal, joonistab pilte lehtede veertele ja lubab selle kinkida nimepäevaks oma emale, kes tal tihti koolis järel käib. Ta ema on sama pikk ja tugev kui ta ise ning väga armastusväärne. Õpetaja vaatab tihti Garrone otsa, aga igakord, kui ta temast mööda läheb, lööb ta poisile käega sõbralikult seljale, nagu noorele vagusale härjakesele. Ma armastan teda väga ja olen õnnelik, kui ta oma suure käega, mis peaaegu vanainimese omana paistab, minu oma teretamisel kõvasti surub. Ma olen kindel, et ta oma elu kaalule paneks, kui mõnd seltsilist tarvis oleks päästa ning sõpra kaitstes laseks enda kas või surruks lüüa, seda võib nii selgesti näha ta silmist, kuigi ta oma madala häälega nagu uriseks alati enda ette, tuleb see ikka ainult ta hääst ja ausast südamest.

Väike kanglane Lombardiast

(Kuujutustus)

26. laupäev

Aastal 1859, Lombardia vabadussõja ajal, mõni päev pärast Solferiino lahingut, kus itaallased ja prantslased austerlasi löid, ratsutas Saluzzost ühel ilusal juunihommikul väike salk kergelt ratsaväge mööda kõrvalist jalgrada pikaldasel sammul vaenlasele vastu, ümbrust tähelepanelikult piiludes. Salka juhatas ohvitser ja vahtmeister. Kõik vahtisid pärani, ärevate silmadega kaugusse, iga silmapilk näha kartes põõsaste vahelt vilkuvaid vaenlaste valgeid univorme. Nii jõudsid nad üksiku, puudega ümbritsetud talumaja ette, kus õues ühtki inimest polnud päale ühe kaheteistkümne aastase poisi, kes parajasti noaga puuksa kõõris, et sellest omale keppi teha. Ühest aknast rippus välja lai kolmevärviline lipp, majas polnud hingegi, sest pärafl seda, kui talupojad lipu aknast välja olid pistnud, põgenesid nad kohe ära, vaenlaste ees hirmu tundes. Kui poiss ratsanikke nägi, viskas ta oma kepi kohe kõrvale ja võttis mütsi pääst. See oli ilus poiss, julge näoga, suurte, siniste silmadega ja valkjate juustega. Kuube polnud ta seljas ja lahtisest särgiesisest paistis ta paljas rind.

„Mis sa siin teed?“ küsis ohvitser hobuse pidades, „miks pole sa ühes teistega põgenend?“

„Mul pole omakseid,“ vastas poiss, „ma olen leitud laps. Ma teen tööd ja jäin siia, et sõda vaadata.“

„Kas sa oled näind siit austerlasi mööda minevat?“

„Ma pole neid enam kolm päeva näind.“

Ohvitser mõtles silmapilgu, hüppas siis hobuse seljast maha, astus majja ja ronis katusele... Maja oli madal, säält ei näind kuigi kaugemale ümbrusse. „Peab puu otsa ronima,“ ütles ohvitser ja tuli alla. Just maja ukse ees kasvas vana ja suur puu, mille latv pilvi ulatas. Ohvitser seis natuke aega kaheldes, vaates kord puu otsa, kord sõdurid ja järsku küsis ta poisilt:

„Kas sul on hääd silmad, poiss?“

„Minul?“ küsis poiss, „ma näen kas või miili kauguselt varblase.“

„Kas sa saad siia puu latva ronida?“

„Selle puu latva? Mina? Poole minutiga olen säält ülal.“

„Aga kas sa võid mulle seda ütelda, mis sa säält ülal näed, kas on kusagilpool näha austerlasi, tolmu-pilvi, läikivaid sõjariistu ja hobuseid?“

„Miks ma ei võiks.“

„Mis sa nõuad selle eest?“

„Mis ma nõuan?“ vastas poiss naerdes. „Mitte midagi. See puudus veel! Siis veel... kui see kasulik oleks austerlastele, — ei miski hinna eest, aga see on ju omade pärast! Ma olen lombardlane.“

„Hää. Roni siis üles.“

„Silmapilk! Ma võtan enne jalad lahti.“

Ta võttis kingad jalast, tõmbas vöö kõvemini ümber kinni.

„Aga ettevaatust...“ hüüdis ohvitser, nagu äkilisest kartusest haaratud ja tegi liigutuse, et teda tagasi hoida.

Poiss käänas enda ümber ja vaatas talle küsivalt oma ilusate, siniste silmadega otsa.

„Ei midagi...“ lausus ohvitser, „roni üles.“

Poiss ronis mööda tüve üles kui kass.

„Vaade ettepoole!“ hõikas ohvitser sõduritele.

Mõne silmapilgu pärast oli poiss juba päris puuladvas, kätega jämedast oksast kinni hoides. Ta jalad olid tihedas lehestikus, kuid keha ulatas säält välja, kuna päike ta valkjatesse juustesse paistis, mis läikisid kui kuld.

Ohvitser seletas teda vaevalt, nii väike paistis ta säält ülal.

„Vaata kaugemale otse edasi!“ hõikas ohvitser.

Poiss laskis parema käe puu küljest lahti ja pani ta silme ette, et paremini näha.

„Mis sa näed säält?“ küsis ohvitser.

Poiss kummardas pää alla, pani toru moodi suu ette ja vastas:

„Näen kaht ratsaniku valgel maanteel.“

„Kui kaugel siit?“

„Pool miili.“

„Kas nad edasi liiguvad?“

„Nad seisavad paigal.“

„Mis näed sa veel?“ küsis ohvitser vähese vaikimise järele. „Vaata paremale poole.“

Poiss vaatas paremale poole.

Siis vastas ta: „Surnuaia lähedal põõsastes läigib midagi. Need on vist pajonetid.“

„Kas sa inimesi ka näed?“

„Ei, nad on vist endid vilja ära peitnud.“ Samal silmapilgul lendas kuul vilistades kõrges õhus ja läks üle maja.

„Tule alla, poiss!“ karjus ohvitser. „Nad on sind näind. Ma tean juba küllalt. Tule alla.“

„Ma ei karda midagi,“ vastas poiss.

Tule alla...“ kordas ohvitser, „mis näed sa veel, pahemal pool?“

„Pahemal pool?“

„Jah, pahemal pool.“

Poiss pööras enda pahemale poole ja uuesti, palju kõvem vingumine läbistas õhu, kuul lendas juba madalamalt kui esimene kord. Poiss tõmbas enda küüru.

„Poiss laskis parema käe puu küljest lahti ja pani ta silme ette, et paremini näha“

(„Väike kangelane Lombardiast“)

„Kuradid!“ hõikas ta siis, „nad lasevad tõesti mind.“ Kuul oli tal õige lähedalt mööda lennand!

„Alla!“ karjus ohvitser käskivalt ja ärritatult.

„Tulen kohe,“ vastas poiss. „Ma hoian puu taha, ärge karfke. Teie tahate teada, mis pahemal pool näha?“

„Jah, pahemal pool,“ vastas ohvitser, „aga roni alla.“

„Pahemal pool,“ hõikas poiss oma kehaga sinna poole kallutades: „sää! kus kirik, näen ma...“

Kolmas vihane vingumine kuuldus õhus, samal silmapilgul nähti ka kuidas poiss vaaruma hakkas, esiti hoidis ta veel kätega oksadest kinni, siis aga kukkus ta alla laiali käsi, pää ees.

„Äraneetud!“ karjus ohvitser ja jooksis juure.

Poiss kukkus selili maha ja jäi laiali visatud kätega lamama. Väike verinire purskas ta pahemast rinnast. Vahtmeister ja kaks sõdurit hüppasid hobuste seljast, ohvitser kummardas poisi juure alla ja avas ta särgi, kuul oli pahemasse kopsu löönd. „Ta on surnud!“ hüüdis ohvitser. „Ei, ta elab veel!“ vastas vahtmeister. „Ah, sa vaene poiss, vahva poiss!“ hüüdis ohvitser, „julgust, julgust!“ Aga samal ajal kui ta teda trööstis ja oma ninaräti ta haavale surus, sules poiss silmad ja laskis pää alla vajuda — ta oli surnud. Oh-

vitseri nägu kahvatas, vaatas talle näkku, siis pani ta surnu pää ettevaatlikult murule. Siis tõusis ta üles ja ikka veel vaatles poissi, — ka vahtmeister ja kaks sõdurit seisid nõutult surnukeha juures, kuna teised vaenlase poole silmitsesid.

„Vaene poiss!“ kordas ohvitser kurvalt: „vaene, vahva poiss!“

Siis läks ta majasse, võttis aknalt kolmevärvilise lipu ja laotas selle väiksele surnule pääle surnulina asemel, ainult näo lahti jättes. Vahtmeister pani surnu kõrvale ta kingad, mütsi, kepi ja noa.

Nad vaikisid silmapilgu, siis pööras ohvitser vahtmeisteri poole ja lausus: „Me laseme ta ambulantsi kaudu ära viia, ta on langend nagu sõdur ja teda peavad ka sõdurid matma.“ Kui ta selle sai ütelnud, saatis ohvitser surnule käemusu ja hüüdis: „Hobuste selga!“ Kõik hüppasid sadulaisse, salk korraldas end ja jatkas teed.

Mõni tund hiljem sai vahva poiss sõdurliku au osaliseks.

Päikese loode ajal tormasid kõik itaalia eelposid vaenlaste vastu, ja sama teed, kus ratsutas hommi- kul väike ratsanikkude salk, liikus suur küttide pataljon, mis mõni päev tagasi oma verega niisutas San Martino kõrgustikku. Teade poisikese surmast jõudis juba enne lahingusse minekut sõdurite kõrvu. Oja kallast mööda minev tee, mida mööda nad marssisid, läks maja lähedalt mööda. Kui pataljoni esimesed ohvitserid puu all lamavat ja kolmevärvilise lipuga kaetud surnukeha nägid, andsid nad talle au paljaste mõõkädega, kuna üks neist kummardas ojakaldale, mis oli lilledest nagu ülekülvatud, kitkus mõned lilled ja viskas need surnule. Siis kitkusid kõik kütid lilli ja kui nad puust möödusid, viskasid nad need surnule. Natukese aja pärast uppus poiss juba üleni lillede alla, kuna kõik möödaminevad ohvitserid ja soldatid talle au andsid ja karjusid: „Vahva, väike lombardlane! Hinga rahus, valgepäine poiss! Ta on kangelane! Addio!“ Üks ohvitseridest viskas talle aumärgi, teine kummardas alla ja suudles teda otsaette. Lilled aga kukkusid ta paljastele jalgadele, verisele rinnale ja valgejuukselisse pähe. Ning ta magas sää! murul igaveses unes, lipuga kaetud, kahvatu ja naeratleva näoga, nagu oleks ta kuulnud kõike neid tervitusi ja õnnelik olnud, et elu oli annud oma Lombardia eest.

Kodumaa armastus

24. teisipäev

Kui sind jutustus väikesest trummimehest nii liigutas, siis peaks sul kerge olema kirjutada tänane eksami töö: „Mispärast armastame Itaaliat?“ Miks armastan mina Itaaliat? Kas ei tule sulle kohe sada vastust pähe selle küsimuse pääle? Ma armastan Itaaliat, sest et mu ema on itaallane, sest et mu soontes voolab itaallase veri, sest et Itaalia mulda on maetud kõik surnud, mida mu ema leinab ja isa austab, sest et mu sünnilinn Itaalias asub, sest et ma itaalia keeles kõnelen ja itaaliakeelsetest raamatutest õpin, sest et itaallased on kõik mu vennad, õed, koolivennad ja suur rahvas, kelle keskel ma elan, sest et ilus loodus, mis mind ümbritseb ja kõik, mis ma näen, mis ma armastan, mis ma õpin, imestan, — kõik Itaalia päralt on. O, sa ei oska õieti tunda seda armastust! Sa õpid seda tundma alles siis, kui oled meheks saand, kui oled ta-

„Odamehel“ ilmus Itaalia kirjaniku A. De Amicise'e kuulus noorsooraamat „Süda“. See raamat ei tohiks puududa üheski perekonnas, kingiku iga isa ja ema see raamat oma lapsele. See raamat ei jää mõjuta selle noore hingele, kes ta läbi lugend. Ta juhib teda hääduse, aususe, usinuse ja hoole poole.

Raha ette saates saadab „Odamees“ raamatu ilma postikuludeta koju kätte. Hind 160.—

gasi jõudmas pikalt matkalt ja ühel hommikul suure okeani laeva laelt näed silmapiiril suuri, sinavaid kodumaa mägesid, sind haarab siis tugev armastustunne, mis kisub su silmist pisarad ja rinnust rõõmuhüüde. Sa tunned seda ka kuskil suures, võõras linnas, kus see su kesk võõrast rahvamerd vastu viskab lihtsale tundmata töölisel, kelle süust sa möödaminnes kuuled ütluse omas emakeeles. Sa tunned seda ka kibedas ja uhkes vihas, kui kuuled kedagi väljamaalast oma kodumaad teotavat. See tunne on sinus aga veel sügavam ja suurem sel päeval, kui vaenlane su kodumaad ähvardab sõjatorniga ja näed ta vastu sihitud sõjariistu, kui noorukesed legioonidena ta vastu tormavad, kui isad, omi poegi kaisutades, lausuvad: „Olge vaprad!“ emad aga neile jumalagajätuks järele hüüavad: „Tulge tagasi võitjatena!“ Sa tunned seda armastust taevaliku rõõmuna, kui sulle osaks saab näha sõjast tagasi tulevaid, kokkusuland rügemente, väsind, räbalates, kuid võiduroõmust säravate silmadega sõdureid, läbilastud lippe, suurt hulka kangelasi, kes oma seotud päid ja järelejäänud käsi taeva poole tõstavad kesk rõõmust hullund rahvahulka, kes neid õnnistustega ja lille-sajuga vastu võtab. Siis alles saad aru, mis tähendab armastus kodumaa vastu, saad aru, mis tähendab sõna „kodumaa“, Enrico. See on suur ja püha tunne, nii suur, et kui ma sind, oma liha ja verd, näeks tervena tagasi tulevat sõjast kodumaa eest, ja teada saaks, et sa argusega oma elu päästnud, siis võtaks ma sind vastu, sinu isa, kes sind nüüd koolist koju tulles rõõ-

Tähtis raamat muinasaegsest Eestist

Saaremaa ja Muhu muinasjäänused

ilmus „Odamehe“ kirjastusel. Ajalooliku ülevaate Eesti saarte üle kirjutand prof. A. M. Tallgreen, kirjeldand üliõplsd A. Karu, H. Moora, H. Laur, F. Leinbock, A. Tiitsmaa, T. Vaas. Hulga piltidega ja 3 kaardiga. Hind 300 mk.

„Nädal“ nr. 36 (340) 1924. a. kirjutab M. S.:

„Loodan, et just see raamat peaks tõstma lugupidamist meie mineviku vastu ja kaasa aitama tema alalhoidmiseks“ . . .

„Ülemal nimetasin raamatut „Saaremaa ja Muhu m.“ populaarteaduslikuks . . . Selles mõttes võib raamatut tõesti igaüks ilma raskuseta tarvitada“ . . .

„Raamatut väljaandes on aga kõige päält ka koolinoorsugu ja selle juhatajaid — õpetajaid — silmas peetud. Tutvunedes ühe meie kodumaa osa muinasjäänustega, ei ole pärast raske neid ka üles leida ja tähele panna omas kodukihelkonnas.“

„Kirjutan neid ridu Saksamaal olles. Olen ühele ja teisele eriteadlasele „Saaremaa ja Muhu m.“ näidanud, ning võin kindlasti öelda, et see siin huvi äratav ja oodatav põnevusega tema samakeelse referaadi ilmumist“.

muga tervitab, kibedate häbipisaratega, ma ei saaks sind enam armastada ja kannaks seda haava surmani omas südames.

Sinu isa

Haige õpetaja

25. laupäev

Eile õhtul, pärast koolist koju tulekut, läksin ma oma haigele õpetajale külla. Ta on haigeeks jäänud üleliigsest tööst. Viis tundi päeval klassis, siis üks tund gümnaastikat, siis kaks tundi õhtukoolis, ühtki korda tarvilikult välja magada, rutates lõunat süüa ja üle jõu tööd teha varasest hommikust hilise õhtuni. Ta on oma tervise ruineerind, nagu ema ütleb. Ema jäi mind välja ootama, ma läksin üksi treppi mööda üles, sattusin vastamisi musta habemega õpetaja — Coatiga — samaga, keda kõik suuresti kardavad, kuid kes ühtki kunagi ei karista. Ta tegi mulle nalja pärast suured, kurjad silmad, tegi lövi häält, kuigi ta sääljures ei naeratand. Ent mina naersin ka veel siis, kui neljandal korral kella helistasin. Kuid sedamaid läks mu süda kurvaks, kui teenija tüdruk mu viletsasse, poolpimedasse tuppa juhatas, kus õpetaja lamas kitsas raudvoodis. Ta habe oli pikaks kasvand, ta pani käe silme kohta, et paremini näha ja hüüdis sõbraliku häälega: „Ah, Enrico, sina!“ Ma astusin voodi ette, ta pani käe mu õlale ja sõnas: „See on hää, mu poeg, et sa haiget õpetajat vaatama tulid. Mu tervis on väga halb nagu näed, armas Enrico. Aga kuidas sul koolis läheb, kuidas sõbrad elavad? Kõik hästi, mis? Ka ilma minuta. Teie jõuate hästi edasi ka ilma oma vana armsa õpetajata?“ Ma tahtsin „ei“ ütelda, kuid ta segas vahele: „Tean, tean, et te mind natuke armastate.“ Ning ta ohkas korra. Ma vaatasin pilte, mis ta seinale olid riputatud. „Vaata,“ ütles ta mulle, „need on kõik mu õpilased kahekümne aasta kestusel, nad on kõik omad pildid mulle mälestuseks kinkind. Hääd poisid. Need on mu paremad mälestused. Kui ma surema hakkan, kuulub mu viimne silmapilk nendele, kõigile neile noorukestele, kelle seas ma oma elu mööda olen saatnud. Kui sa kooli lõpetad, tood ka sina oma pildi mulle mälestuseks, kas pole tõsi?“ Siis võttis ta apelsiini õljalaualt ja andis mulle. „Mul pole sulle midagi muud pakkuda,“ ütles ta, „see on sulle kingiks haigelt.“ Ma silmitsesin teda ja mu süda läks kurvaks, ma ei tea miks. „Kuule,“ jatkas ta, „ma loodan terveks saada, aga kui ma seda mitte ei saa, ütlen sulle, katsu paremini rehkendust õppida, see on sinu nõrgem külj, püüa, kõik ripub ära püüdmisest, igakord ei seisa asi sugugi vaimuannete puuduses, vaid arvamisest enda kohta kui ei jõuaks sa seda.“ Ta hingas vaevaliselt, näis et tal raske oli. „Mul on kuri palavik,“ ohkas ta, „ma olen juba poolsurnud. Nii siis soovitän ma sulle: pane rõhku rehkenduse pääle, harjuta ülesandeid. Kui esimene kord ei õnnesta, tõmba hinge tagasi ja alusta uuesti. Kui jälle ei õnnesta, puhka pisut ja katsu veel kord. Ikka edasi, päris rahulikult, ilma üleliigsete pingutusteta. Nüüd mine. Vii oma emale tervitust. Ära seda treppi mööda enam üles roni, me näeme üksteist varsti koolis. Ja kui ei näegi, siis tuleta meele oma kolmanda klassi õpetajat, kes sind armastas.“ Nende sõnade juures hakkasin ma nutma. „Kummarda siia,“ lausus ta mulle. Ma kummardasin oma pää ta päitsisse ja ta suudles mind otsaette. Siis ütles ta: „Ela hästi!“ ja pööras näo seina poole. Mina aga jooksin ruttu trepist alla, ma tahtsin kohe oma ema kaisutada.

John Milton

1608—1674

250 a. surmapäeva puhul. J. Pert

Iga meelsus toodab vaimusuurusi, kas kokkukõlas aja-
vaimuga — kui omaaja kokkuvõtet, kogu ümbruse
enesesse koondades, või jälle vastolus, protestis
sellega. Ja John Miltoni võib vaadata nii või teisiti.
Ta elas kogu oma närvide, võimete ja arusaamistega
omaajale, lõi ägedalt sekka oma rahva raskemas vast-
olus — revolutsioonis, agiteeris ja võitles vabaduse
eest igal alal, kuid pagula-
sena sai tunda üksiolu maha-
jätust.

Veel oli aeg karasta-
mata „valgustuse vaimust“
ja religioositeet püsis kesk-
aegses aupaistuses. Veel
rohkemgi, eks ärgand ju
alles usupuhastusega massi-
line pietet ja oli ju Inglise
revolutsioon 1642—60 usu-
line revolutsioon, ainusar-
nane ajaloos.

Pole siis ime, et Milton
esineb maailmakirjanduses
sarnasena, nagu ta on —
reformeeritud usu suurima
laulikuna. Kuid tema usund
ei omand kunagi dogmaati-
list laadi. Algul võitleb
paavsti usu vastu, võttes
kaitse alla fanaatilised puri-
taanlased. Said aga need
ise valitsema valitsejalikult,
pöörab nendele Milton selja
otsides tõelist vaimu vaba-
dust independentide juures.

Revolutsiooni süvenedes,
lõõb kaasa ka siin Milton,
uskudes ja propageerides
oma laiapiirilisele vaatele
teostust. Ta kaitseb rahva
õigust kuninga ja ülemuste
vastu, säades eesmärgiks
vabariigi. Hiljem, kui revo-
lutsioon lõppend oli ja uus
kuningas troonil, pääsis ta
ainult mõjuvate eestkostjate
tõttu völlast, kuna hulk ta
kirjutud raamatuid timuka
tuleroaks langesid.

2.

John Milton sündis Londoni notaariuse pojana
6. det. 1608. a. Isa, nimepidi ka John, ema — Sara
Caston (teiste teadete järele Brandshow või Haughton).
Isa komponeeris vaimulikke laule kodus, ema oli tuntud
häätegitjana; kuna perekonna elus valitses täielik puri-
taanline pietet. Varakult algab meie noore kirjaniku
süvenemine klassilisse kirjandusse, omades vastavad
keeled, pääle veel heebrea ja teisi oriendi keeli.

1625. a. Cambridge ülikooli Kristuse College'is, mis
ajast pärit ladina keeles tähtpäevadeks luuletusi.

Ses esimeses kirjaniku arenemises ei ilmne midagi
tähelepandavat. Alles paljude aastate järele kirjutatud
pikemad luuletused „Time“, „L'Allegro“, ja „Il Pense-
roso“ kajastavad autori tema küpsemis ja isikupärase-
mais eneseavaldustes. Neis avaldub juba Milton suu-
reima loodustluuletajana, ja
selle värinaid tundjana.

Nimetamisväärsemaist
tõist olgu tähendatud: lava-
teosed: „Arcades“, „Co-
mus“, „Lycidos“ — mis
kirjutatud enne Itaalia reisi
(1638).

Nagu tähendasin, võttis
Milton tegelikult revolutsi-
ooni käigust osa, olles Crom-
well'i ajal riigisekretäariks,
ja selle tõttu on ta ilukir-
janduslikus loomingus kahe-
kümne aastane vaheaeg.
Olles sunnitud loobuma poli-
itlikast uue kuninga valit-
suse algusega, andub tea-
duslikkudele uurimustele
ajaloos, maadeteaduses,
keeleteaduses, teoloogias ja
uuesti väristab teda luule
meelitalv-mõjuvam heli.

Võime aimata osaltki,
mis sääljuures kirjanik tunda
ma pidi. Maad hävitamas
käis kodusõda, revolutsiooni
verised laigud jäid mälestus-
tustena, pettusid paremad
uned, troonile asus uus kun-
ingas... Kuid mis veel
raskem kanda oli — Milton
on 1652. aastast saadik
pime.

Ka perekonna elu õn-
nestas kirjanikku eriliste
raskustega, kandes üle kahe
naise haua. 1663. a. abi-
ellub Milton kolmandat kor-
da. 1665. a. levineb Lon-
donis katk. Kirjanik põge-
neb linnast. Järgmisel aast-
tal langeb 13.000 Londoni maja tuleroaks, ka Miltoni
isamaja; välissõjas kannab Inglismaa määratud kao-
tusi — ja sellel ajal valmib „Kaotatud Paradiis“, mis
sai maailma kirjanduse üheks väärtuslikumaks tooteks.
(Esimene väljaanne kümnes laulus ilmus 1667. a., teine
väljaanne 12 laulus 1674.)

„Kaotatud Paradiis“ järjena ilmub nelja aasta
pärast „Jälleleitud Paradiis“ ja samal aastal (1671)
dramaatiline teos „Samson Agonistes“.

Kolm aastat mööduvad veel luuletajalises kuul-
suses, ainelises vaesuses ja lõpu aastate tagasitõmbund

1. Milton kümne aastane, D. Massoni teosest „Life of Milton“, London 1859—80
2. Milton 21 aastane, E. Radclyffe'i graafika järele A. Stern'i teosest „Miltons Leben“, Leipzig 1877—79
3. Milton 62 aastane, ühe pastelli järele, mis W. Baker'i omandus
4. Milton vähe enne surma. Miltoni luuletuste neljandast välja-
andest, 1668, Briti Muuseumis, London

meeliskelus. Milton suri 8. novembril 1674. a., maeti 12. novembril Ägidiuskirikusse Londonis.

3.

Luulekujude plastilise suuruse ja paelustamata luulelennu kõrguse tõttu võrreldakse „Kaotatud Paradiisi“ Dante „Jumaliku komöödiaga“. Ja täie õigusega. Juba noorena oli Miltonil soov anda oma rahvale eepos. Kangelaskujuna hõljus saagade kuningas Arthur. Kuid loomingu areng andis teise tulemuse.

Eriti õpetusrikas oli Miltonile Itaalia reis, mis

ajast pärit on „Kaotatud Paradiisi“ visked. Ja eriti mõju avaldas Miltoni pääle T. Tasso „Vabastatud Jeruusalelem“. Siia lisaks Homerus ja Piibel, mida lasi ta isegi pimedana enesele igapäev alguskeeltes ette lugeda tütarat Deborahat. Pääle nende peaks nimetama veel du Bartas „La Sepmaine, ou Creation du mond“ ja kirikuisa Gregori.

Üleelades uned, mis teostamist ei leidnud elus, vaid andsid vaenlasi, kehaliselt haige, maapagulasena üksik ja pime, kuid seda selgem ja õilsem oli sisemine nägemus. Nii valmis poeem. Seda dikteeris ta kas naisele, sõbrale või vaatama tulnud võõrale.

Päätä

ratsanik

Mayne Read'i romaan

Lõpp

Algas tunnistajate ülekuulamine. Esimesena kutsuti Oberdorffer ette. Ta tunnistas, et tapmise õöl Dsherald keskõõ ajal hotellist ära sõitnud. Kui ta arvet maksis, oli tal haruldaset palju raha käes. Ta ei ütelnud, kuhu ta sõidab, aga et ta teenija oma asjadega Alamasse saatnud, sellest tuli arvata, et ta ise ka järele läks. Dsheraldil olnud triibuline mantel seljas, nagu harilikult. Õlal rippund tal püss ja võõl olid pistol ja pistnuga. Oberdorfferille tulnud see imelik ette, et Dsherald õõsi ärasõiduga ruttas, kuna ta alles teise päeva hommikul seda pidi tegema. Enne ärasõitu oli Dsherald kuskil käind, sest ta oli väga ärritetud. Pärast oli Oberdorffer kuulda saand, et Dsheraldil sel õhtul linnast väljas oli nähtud, kui ta Pointdeksteri maja poole sõitis. Vaevalt saand Dsherald välja, kui Henri Pointdekster hotelli sisse astund. Ta olnud veel rohkem ärritetud, küsind, kas Dsherald kodu on, ja kui kuulnud, et see ära sõitnud, kihutand talle tagant järele.

Tunnistus ei olnud süüdistetavale kasuks. Kõige kahtlasem oli see, miks Dsherald õõsi minema sõitis, kuna ta oli luband teisel hommikul sõita. Arusaamatuks jäi, miks Pointdekster Dsheraldille järele sõitis. Oleks ümberpõõrdult juhtund, siis oleks see arusaadav olnud. Teiste tunnistajate ülekuulamine tõi asjale vähe uudist juurde. Viimaks kutsuti Kalhuni ette. Ta tunnistus tegi tapmise põhjused avalikuks, sest ta jutustas kõik, kuidas Dsherald Luisega aias kokku saand, kuidas vend sinna pääle juhtund ja Dsheraldiga tülli läind ja kuidas viimaks Henri Pointdekster mustangide püõdjalle järele sõitnud.

Kalhuni tunnistus mõjus üllatavalt kuulajatesse. See tegi intiimse põhjuse selgeks. Kõigi silmad vahtisid Luise Pointdeksteri poole. Kas ta oli siia tulnud tunnistajana või päältkuulajana? See küsimus selgus kohe, kui kohtunik Luise Pointdeksteri kutsus tunnistust andma.

LXXXVIII. Tunnistaja

Kalhuni kõne ajal tungis ühe elatand päältkuulaja suust oigamine kuuldavalle. See oli Vudlei Pointdekster,

õõnetu isa, kes poja kaotas ja nüüd kuulma pidi, kuidas ta tütre aus nimi kadus. Luise astus omast tõllast välja ja tuli rahulikult kohtu laua ette tunnistajate tarvis määratud kohale. Ta ei näind enese ümber midagi, isegi pilku, mis kohtualune ta poole saatis. Ta nägi ainult oma onupoega Kalhuni, kes ära oli unustand Luise seltskondliku seisukoha ja kõik lugupidamise säädused naisterahva vastu, mis selles seltskonnas maksvad olid, kuhu mõlemad tunnistajad kuulusid, Kalhuni ei kannatand Luise vihast vaadet välja ja läks ruttu teiste kuulajate seljataha.

Luise ülekuulamine algas.

„Kus olite te, miss Pointdekster, sel õõl, mil te vend tapeti?“ küsis kohtunik.

„Oma isa majas.“

„Kas te tol õõl aias olite?“

„Olin.“

„Mis kella ajal?“

„Ümber keskõõ ajal.“

„Kas te aias üksi olite?“

„Mitte kogu aega.“

„Kes oli sääl veel pääle teie?“

„Minu vend.“

„Kas aias ei olnud veel kedagi enne teie venna tulekit?“

„Mister Moris Dsherald oli sääl.“

Inimene, kes süüpingil istus, vaatas vaimustusest lõkendava pilguga tunnistaja pääle. Kuuljate hulgas olid ühed äärmuseni imestand, teised avaldasid ta kohta põlgust.

„Ütelge, kas te kokkusaamine oli juhuslik või oli selleks enne kokku räägitud?“

„Oli kokku räägitud.“

„Võib olla, miss Pointdekster, teie ehk ütlete meile ka selle kokkusaamise põhjuse?“

Tunnistaja vaikis ühe minuti ja vaatas kuulajate pääle.

„Ka seda võin teile ütelda. Tahtsin aias selle inimesega kokku saada, keda ma armastasin ja praegugi armastan, ehk teda küll tapmises süüdistetakse.“

„Kas see tõsi on, et teie vend kohtualuselle vihane oli, kui nad teineteisest lahkusid?“

„Jah.“

Kuulajate hulgas tõusis nurin. Nõnda oli siis tapmise põhjus olemas. Tunnistaja kinnitab seda. Kogust kuuldusid hääled: „Puua! Pooge ta!“ Kohtunik kutsus kuulajaid korrale.

„Minu vend aga andis mr. Dsheraldille andeks ja sõitis minema, et temaga leppida.“

„Nad läksid pärast jälle riidu!“ katsus Kalhun vahele rääkida, aga kohtunik peatas teda, sest nüüd ei olnud tema käes sõnakord.

Luisse lõpetas tunnistuse andmise ja läks raske südamega tagasi oma vankrisse. Oma tunnistusega tegi sa kohtualuse seisukorra ainult raskemaks. Kui Luise üle platsi oma koha poole läks, saatsid ümberseisjad teda põlgavate pilkudega küsides: kas seltskonna daamil sünnis on õsiti meesterahvaga kokkusaamistel käia? Teised olid mustangide püüdjalle kadedad.

Pärast Luiset rääkis jälle Kalhun. Iga tema sõna oli õel vaele; metsik inimeste hulk karjus: „Puua! Puua!“ Kuulajate kired löid lökkelle ja sääduslik kohus kippus lintshi kohtuks muutuma. Mis tunnistusi meile veel vaja on? Miks asja veel venitada? Tõmmake tapja kohe tamme oksa! Kohtualuse õnneks leidis hulga seast ka neid, kes ta süütusse uskusid. Enamuse arvamisele olid ka ohvitserid vastu, kes majori ümber seisisid. Majori käsul toodi kindlusest salk draguneid, kes kohtuniku ja kohtualuse ümber piirasid, et neid vihase inimeste hulga eest kaitseda.

Kohtunik hüüdis ümberseisjatele etteheitvalt: „Kodanikud! Võimatu on inimest enne üles puua, kui me ei ole kuuland, mis tal enese kaitseks ütelda on! See ei oleks kellegi kohus, see oleks lihtne tapmine.“

Tantsijanna Marie Lukk-Melsass

esines detsembril k. a. pääle kauase väljamaal viibimise esimest korda kodumaal, Tartus, Vanemuise saalis. Prl. Lukk-Melsass on pärit Tartust, õppind Peterburi Issatshenko - Sokolovi tantsu- ja lavakunsti koolis, sattus hiljem Küprosil, kus debüteeris niivõrd õnnelikult, et sellele järgnes 18 etteastet, mis võimaldasid talle iseseisva esinemisfeisi Egiptuses. A. 1922 esines ta Pariisis ja säält kutsuti ta L.-Ameerikasse, kus tantsis hiilgava menuga suuremates linnades. Viimasel ajal esines prl. Lukk-Melsass Prantsusmaal. — Noor tantsijanna omab ülikauni ja hästi koolitatud keha ning esineb küpsena kunstnikuna, mille tõttu ta kaunimana kuulub meie vähestest paremate tantsijannade hulka.

„Ta on tapja ja on sellega poomise surma teenind!“ kuuldus hääle säält poolt, kus kapten Kalhun seisis.

„Te ei ole kohtualuse tunnistajaid ka veel üle kuuland.“

Kohtunik kutsus esiteks Felimi ja pärast Seb Stempi ette. Felim rääkis väga segaselt, nõnda et tema tunnistusest Dsheraldille kasu ei olnud. Stemp palus ennast pärast kohtualuse kõnet üle kuulata. See ei olnud küll harilikus kohtu korras nii, aga Tehhase kohus, mis üleliigsest vormitaitmisest vaba, ei leidnud selles midagi paha.

LXXXIX. Kohtualuse kõne

„Dshentelmänid!“ algas kohtualune ennast kohtunikkude ja vannutatud meeste poole pöördes, „tänan teid, et mind rääkida lubate. Ma ei taha teid pika kõnega väsitada, seepärast teen lühidalt. Mis teile näitab imelik ja arusaamata, on väga lihtne ja selge. Kui miss Pointdekster siin avalikult tunnistust ei oleks annud, siis oleksin ma vaikind. Nüüd aga on mul õigus rääkida. Ühe tunnistaja sõnades, mis ta siin rääkis, on palju tõtt, aga ka palju valet, nagu rääkija ise valelik on.“

Kassius Kalhunil käis värin üle keha.

„Meie kokkusaamist eksitas tõesti miss Pointdeksteri vend: Ta sai mulle vihaseks, see on tõsi; aga et me pärast veel riidu läksime, see on vaele. Kes seda ütles, see valetab. Just teisiti oli asi: Henri Pointdekster vabandas ennast minu see oma ägeduse pärast. Noormees oli mulle alati armas, seepärast oli mul kerge talle ägeduses üteldud sõnad andeks anda. Ma leppisin selle hää ja kalli inimesega ära.“

„Kus kohal te leppisite?“ küsis kohtunik.

„Umbes nelisada jardi tapmise kohast eemal.“

Kohtunik tõusis ärevuse pärast üles. Dsherald vastus üllatas kõiki. Siitamaani ei rääkind keegi tapmisest — Dsherald oli esimene, kes selle sõna kindlasti ütles.

„Te tahate ütelda, et sellest kohast, kus vereloik maas oli?“ küsis kohtunik parandades.

„Ma räägin sellest kohast, kus Henri Pointdekster tapeti.“

Kuuljate hulk hakkas kihama. Keegi oigas valu pärast. See oli Vudlei Pointdekster. Õnetu isa oli siitamaani lootnud, et poeg ikka veel elus on. Nüüd kuulis ta, et poeg tapetud on.

„Te olete selles kindel, et ta tapetud on?“ küsis kohtunik edasi.

„Jah, see on kindel. Ma ütlesin, et ma Henri Pointdeksteriga leppisin. Jutustan teile järke mõõda, kuidas see juhtus.“

Kui aiast ära tuln, ujusin jõest läbi teisele kaldalle. Õõ oli soe. Kui hotelli jõudsin, olid riided juba kuivad. Oma teenri olin ma juba Alamosse ette saatnud; nüüd ei olnud mul enam ühtki põhjust kauemaks hotelli jääda, õiendasin arve ja sõitsin minema. Mis Pointdeksteri aias juhtus, see muidugi ei olnud mulle lõbus, ja ärevuses tegin otsuseks kohe sõita. Ma sõitsin pikka-mõõda, sest see oli mulle täiesti ükskõik, kus õõd mõõda saata, kas laanes laia taeva all või Alamos omas onnis. Pärast seda, mis oli juhtund, ei võind ma sel õõl enam magada. Teadsin, et hommikuks jõuan niikuinii Alamosse. Ma ümber ei vaadand, sest minule ei tulnud mõttessegi, et keegi mind taga ajab. Olin pool peni-koormat sõitnud, kui korruga enese taga hobukapjade

Foto Parikas

Kindral-leitnant J. Laidoner
E. V. sõjavägede ülemjuhataja

plaginat kuulsin; olin, väga imestand, kui tundsin, et Henri Pointdekster mulle järele sõidab. Et ta aias mu äratuleku ajal vihaseks jäi, seepärast arvasin, et säääl oli õde eksitamas ja nüüd tuleb vend minu käest vastutust nõudma. Iseneenes otsustasin ei milleki asjas järele anda, sest ma ei tunnud enesel ühtki süüd olevat. Tõsi küll, et tema õega salaja koos käisime, aga selles on teised süüdi. Mu mõtted ja tunded ta õe kohta olid ausad ja puhtad. Ma armastan teda praegugi kõigest hingest."

Luise Pointdekster kuulis neid sõnu. Suure mure pääle vaatamata tuksus ta süda rõõmsa uhkusega. Siis olid ta kahtlus ja kadedus ilmaaegu. Surma eel ei hakka inimene ometi valetama. Ta tunnistus peab tõsi olema.

XC. Katkestatud kohtupidamine

Dsheraldi vastu vaenuline rahvahulk püüdis mitu korda ta ülekuulamist katkestada, aga kohtunik ja draugid mõistsid korda pidada.

Dsherald rääkis edasi:

"Ma sõitsin Henri Pointdeksterille vastu ja olin ta ülespidamisest üllatetud. Ta palus mind ülekohtu unustada ja ulatas mulle lepituseks käe, mis ma vastu võtsin ja südamlilikult pigistasin, lootes, et me tulevikus vennasena elama saame. Tükk teed sõitsime kõrva sõbralikult rääkides. Meie jutt ei ole kohtule huvitav. Ühe puu alla jääme seisatama ja suitsetasime sigarid. Säääl tuli mulle mõte komantshide kombe järele sõpruse täheks noormehega kübaraid ja mantleid vahetada. Seepääle jätsime teineteise jumalaga ja lahkusime. Ta sõitis koju poole; minul oli ükskõik, kus õõd möõda saata. Tulin hobuse seljast maha, võtsin mantli ümber, heisin puu alla maha ja uinusin magama. Õige pea äratas mind nagu püssipauk. Mu hobune ehmatas ja hakkas teraselt kuulutama. Ma kuulatasin ka, aga ei kuulnud midagi; arvasin, et pauk mulle unes kuulus, ja jäin

uesti magama. Hommikune jahedus äratas mind. Kui üles tõusin, oleks keegi mind nagu vedand sinna poole, kust õõsel pauk kõlas. Ma läksin ja mis säääl nägin?..."

"Pääta ratsanik!" karjusid hääled rahva hulgest. "Pääta ratsanik!"

Esmalt oleks neid -hüüdeid nagu pilkeks kohtu ja süüdlase kõne üle võind pidada; aga kõikide silmad vaatasid kaugelle ja nägid legendikul hirmsa ratsaniku. Esiti sõitis ta otse kindluse poole, siis seisatas; hobune norskas ja hirnatas kõvasti; viimaks pööris ta ümber ja ratsutas laane poole tagasi. Inimeste hulgas tõusis segadus. Paljud tõttasid hobuste juurde ja kihutasid laande pääta ratsanikule järele. Kohus jäi pooleli.

XCI. Tagaajamine

Vähehaaval jäid tagaajajad pääta ratsanikust maha. Kui ratsanik metsa kadus, kihutas ainult kaks talle veeli järele: Kassius Kalhun oma halli mustangiga ja Seb Stemp, kelle vanast märast nii suurt viledest oodatagi ei võidud. Nähtavasti ei püüdnudki Stemp niipalju pääta ratsanikule järele jõuda, kui Kalhuni kannul sõita. Koleda ratsaniku hobune joosis siiruviiiru, hüples kõrvale ja püüdis tagaajajaid eksiradadelle viia. Viimaks ometi kadus ta tagaajajate silmist.

"Neetud loom!" hüüdis Kalhun. "Jälle pääseb ta minu käest. Ka see spioon Stemp on mu kannul ega jää minust maha. Küll oleks mul hää meel, kui tast lahti saaksin!" Kalhuni käsi kahmas kramplikult püssi järele. "Kahju, et võimatu on sihtida. Ta järele sõidavad teised. Need kuulevad paugu ja leiavad ta surnukeha."

Kassius jäi kuulutama. Kõik on vaikne. Ka hobukapjade müdinat ei ole kuulda. Stempi ei ole kuskil näha. Ainult kullid lendlevad kõrgel pää kohal. Kalhun sõitis kakssada sammu ja nägi jälle pääta ratsanikku.

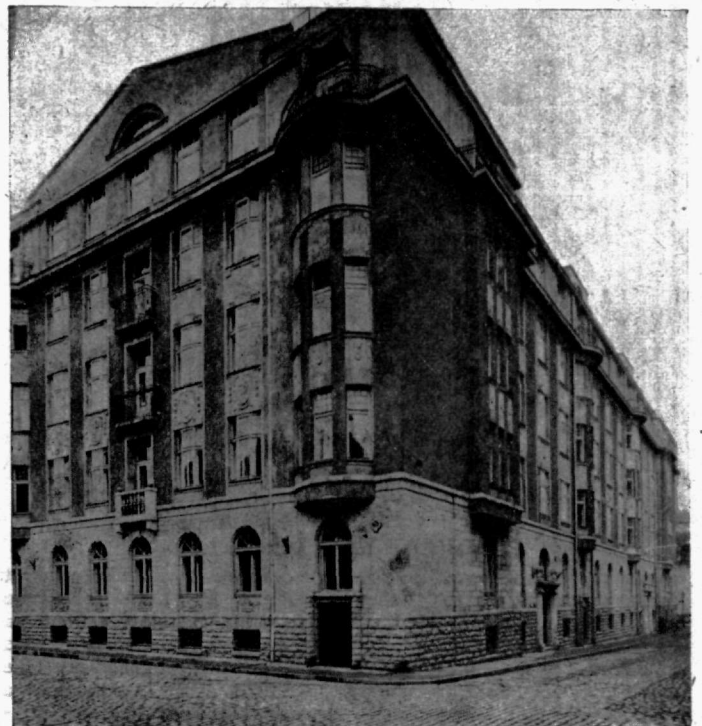

Foto Parikas

Pildid Tallinna 1. dets. mässu puhul: Sõjaministeerium

Ta hobune seisis madalas võsas, pää maas. Ta jalad olid oheliku sisse kinni jäänd.

„Nüüd oled sa mul käes!“ hüüdis Kalhun ja tormas pääta ratsanikule ligi, keda ta nii kaua asjata oli püüdnud.

XCII. Püssimehe saatel

Kalhun rabas hobusel suu kõrvalt päitsetest kinni. Hobune katsus ennast lahti kiskuda, aga asjata. Ratsanik ei avaldand mingisugust vastupanemist. Kalhun vaatas ümberringi. Ta ei näind kedagi. Kalhun tõmbas pistnoa vöö vahelt, tõstis vaikiva ratsaniku rinna kohalt mantli üles ja tahtis talle noaga rindu lõua. Korruga peatas teda põõsaste tagant nähtavale ilmuv Seb Stemp. Kütt karjatas:

„Mis te siin teete?“

„Ma kardan, et hobune enese lahti tõmbab, ja tahtsin ta kõri läbi lõigata,“ mõistis Kalhun vabandada ja katsus nuga peita.

„Või nõnda! Kas te hobuse kõri tahtsite maha lõigata?“

„Muidugi.“

„Jah, ratsanikule on keegi selle operatsiooni juba ennem teind. Aga mis mõtlete te temaga teha?“

„Mina ei ole selle üle veel jõudnud järele mõelda. Nagu näha, on see surnukeha.“

„Jah, raske oleks arvata, et ta elav inimene on. Ega tal pääd mantli all ei ole? Tõstke mantel üles.“

„Ma tunnen jälkust seda hirmust surnukeha puutuda.“

„Ime küll; aga praegu alles ei kartnud temasse puutuda?“

„See oli esimese hooga! Olin rõõmus, et hobuse kätte sain.“

Stemp läks ratsaniku juurde ja tõstis ta mantli üles.

„See on tõesti surnukeha ja päälegi te onupoeg Henri Pointdekster!“ hüüdis kütt. „Noh, mis me siin seisame? Me peame hobuse ja ratsaniku Inge kindlusse viima, kus praegu kohut peetakse. Ratsanikki saab üks tunnistaja olema. Võib olla, ehk näitab ta meile, kes päris süüdlane on, kas Dsherald või keegi teine? — „Miks te paigalt ei liigu?“ Stemp vaatas tähendusrikkalt Kalhunile otsa.

„Muidugi, muidugi, siin ei ole meil midagi enam teha,“ kogeles Kalhun.

Stemp sõitis ees ja vedas kinnipüütud hobust, Kalhun argelt tagant järele. Ta kahtles, kas nüüd sõita kindlusse või hoopis teisele poole külge, kindlusest eemalle. Stemp märkas seda, lasi Kalhuni ette, vaatas kurjasti talle otsa ja võttis püssi laskevalmis ette. Kalhun sai aru, et kõige vähemal põgenemise katsel Stemp talle pihta põletab. Nõnda püssimehe saatel sõitis Kalhun metsast välja. Kaugelt oli koht näha, kus kohut peeti. Veel kord ärkas Kassiusel seesmine võitlus. Ta ei teadnud, mis parem on: kas katsuda metsa põgeneda või minna vastu liginevatele ja ähvardavatele kohtule? Ah, kui see neetud Stemp ta ometi üheks minutiks pääta ratsaniku seltsi üksi jätaks! Aga nähtavasti kahtleb ta minu kohta. See ei tähenda veel, et ta midagi teab. Ja välispidi rahulisena sõitis Kalhun Stempil saatel pääta ratsaniku kõrval kindluse poole.

XCIII. Pääta keha

Üksteise järele hakkasid need tagasi tulema, kes pääta ratsanikku sõitsid püüdma, kohtupidamise vaheaeg

Foto Parikas

Pildid 1. dets. mässu puhul: Postkontori päihoone

kestis rohkem kui tunni aega. Paljud soovisid, et asja-arutamine teiseks päevaks jäetakse ehk jälle kohe lõpule viiakse. Et aga kaks tagaajajat, Seb Stemp ja Kassius Kalhun, veel tagasi ei olnud tulnud ja et esimene nendest veel tähtsaid tunnistusi kohtule pidi andma, siis otsusteti kohtualuse kõne otsani ära kuulata ja Kalhuni tagasitulemine ära oodata. Kui Kalhun täna enam tagasi ei peaks tulema, siis on tarvis kohut homme edasi pidada. Nõnda võis siis Dsherald oma kõnet jätkata.

„Teie peatasite sääli kohal, kui edasi läksite ja metsas midagi nägite,“ tuletas kohtunik kõne järke meelde.

„Ma nägin inimese maas. Esiti arvasin, et ta magab; kui aga maha kummardasin, nägin, et tal pää otsast ära oli lõigatud. Rohu pääl oli vereloik. Tapetu lamas kummuli; ma tundsin ta kohe ära. Tal oli minu oma triibuline mantel ümber ja pääs minu kübar, mis ma Henri Pointdeksterille olin annud. Keha oli juba külm ja kange, veri tarretand ja must. Arvasin esiti, et Henri on noaga tapetud, aga mäletasin kuuludud pauku ja vaadates leidsin, et ta laskeriistast kuuli oli rindu saand. Kuul ei olnud kehast läbi läind, vaid haava põhja seisma jäänd. See haav oli surmav. Surnukehal oli pää nähtavasti pärast otsast ära lõigatud.“

„Kas teil selle juures ei olnud kahtlusi kellegi kohta?“ küsis kohtunik.

„Arvasin, et õnnetuma noormehe tapsid indiaanlased, aga need oleksid tapetu skalpeerind; pärast tulid teisele arvamisele.“

„Teie kahtlustate kedagi teist, pääle indiaanlaste?“

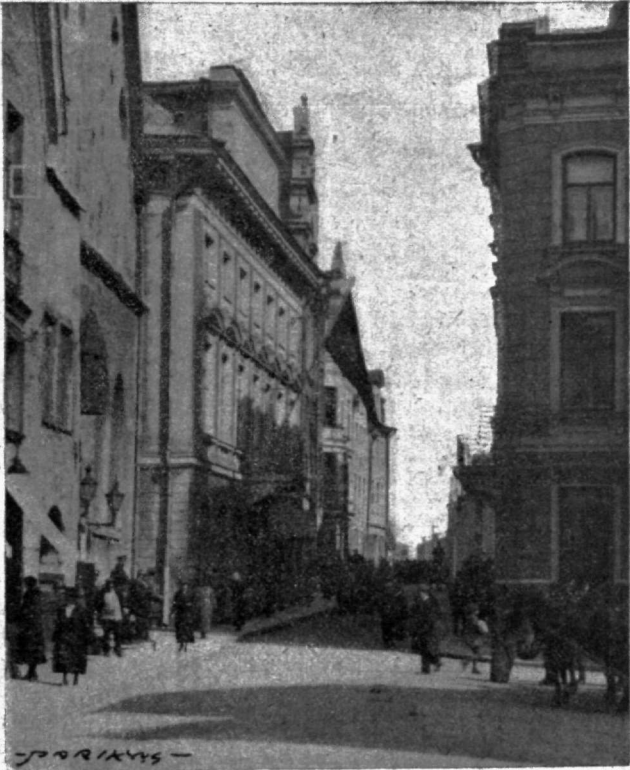

Foto Parikas

Pildid Tallinna 1. dets. mässu puhul: Vene saatkonna maja

„Tol korral ei teadnud ma kedagi kahtlustada. Niipalju, kui teadsin, noorel Pointdeksteril vaenlasi ei olnud. Pärast muufus mu arvamine ja nüüd mõtlen ma teisiti. Siis olin nii üllatunud, et ei teadnud midagi mõelda. Arvasin, et rõõvlid ta tapsid saagi lootuses. Seegi mõte ei olnud õige, sest mu mantel maksab sada dollarit — see oli puutumata. Taskukell tapetu vesti taskus oli alles. Nähtavasti tapeti ta kättemaksmise pärast. Aga kellel pidi tema vastu midagi olema? Mistarvis niisugune metsikus? Tapja löikas oma ohvril pää otsast! Ma ei teadnud, mis arvata. Hirm tuli mulle pääle. Ma ei teadnud, mis tegema pidin. Sellest oli tarvis Pointdeksteritele teada anda, aga mis surnukehaga teha? Keha maha jätta tähendas seda laanehuntidelle ja kullidelle söödaks anda.“

XCIV. Kõik selgub

„Katsusin surnukeha mantliga kinni katta, et teda selle läbi nii kaua alles hoida, kunni jälle tagasi tulen, aga korraga tuli mulle teine mõte,“ rääkis Dsherald edasi. „Tahtsin surnukeha Inge kindlusse kaasa võtta. Põsaste vahel seisis tapetu hobune. Ma tahtsin ta õnnetuma peremehe keha risti sadulasse tõsta ja kinni siduda, aga see ei läind korda, sest keha oli kange ja paindumata, ja hobune kartis niisugust harjumata koorimat. Mulle tuli Lõuna-Ameerika metsmeeste gautshode komme meelde, kuidas nad omi lahingus langend seltsimehi koju toovad: nad seovad surnu sadulasse istukille. Ma tahtsin Henri nõnda tema oma hobuse selga sääda, aga hobune ikka kartis ja pani vastu; siis tõstsin surnukeha oma hobuse selga, säädsin ta istukille ja sidusin kõvasti sadula ja jaluste külge kinni. Pää oli nii jämedaks tursund, et ma teda kübara seest välja ei saand, seepärast sidusin selle kübara lindiga sadula külge kinni.“

Ise istusin Henri hobuse selga ja hakkasin surnud ratsaniku saatel sõitma. See ei kestnud kaua. Hobune mu all vaatas tagasi, nägi enese taga päata ratsanikku, hirmus ja pani joosma. Hobune kargas tihnikusse. Ma lasin oheliku käest lahti ja kaitsin kätega nägu põsaste ja puie okste eest, mis mind vastu nägu peksid. Kange joosuga läks hobune ühe suure, kähara puu alt läbi. Jäme puu oks oli risti üle tee. Lendasin pääga okste vastu, enne kui ma kummardada ehk hoida teadsin. Oks lükkas mind sadulast maha. Kukkudes vigastasin jala ja meelemärkusetä jäin maha lamama. Ärgates nägin, et kullid mu kohal saaki oodates keerlesid. Janu vaevas mind kangesti. Kõndida ma ei võind, seepärast ronisin maad mööda ja oma tehtud kepi najal kunni ojani. Säälin nõrkasin jälle. Kui üles ärkas, nägin karja hunte enese ümber. Õnneks oli mul nuga alles; sellega tapsin pool tosinat kallale kippujaid loomi ja hoidsin teised enesest eemalle. Tundsin, et nõnda kaua ennast kaitseda ei jõua. Jumal ise aitas mind. Korraga joosis metsast mu truu jahikoer mu juurde. Koera eest põgenesid hundid põsastesse. Nüüd olin küll päästetud, aga tarvis oli kuidagi viisi koju Alamosse jõuda, kuhu oma sulase ennem ette saatsin. Mõteldes leidsin abinõu. Taskus oli tükk paberit. Verrega kirjutasin selle pääle mõned sõnad, sidusin kirjakese koera kaelarihma külge, lootes, et tark koer teate Felimi kätte koju viib. Ma ei eksind. Mu teender Felim ja kütt Stemp tulid mulle järele. Millal ja kuidas see sündis, seda ei mäleta enam, sest koera äraoleku ajal ilmus uus vaenlane, jaaguar, kelle vastu ennast kaitsedes märkusetä maha kukkusin. Nüüd ei tea ma enesest enam midagi edasi jutustada. Mu kõnet võiks ehk vahva kütt Seb Stemp täiendada. Lamasin jampsides voodis. Hirmsad unenäod vaheldasid endid ilusate unistustega. Alles eile tundsin omad meeled täiesti selged olevat ja vangikambris kuulsin, et mind tapmises süüdistetakse. Herrad kohtunikud, sellega olen kõik ütelnud.“

Kohtualuse jutustus oli liig lihtne ja tõenäoline selleks, et veel kedagi kahtlema jätta. Paljud päältkuulajad hakkasid juba Dsherald poole kalduma. Viimane tunnistaja Seb Stemp oli veel üle kuulamata. Kõikide silmad vaatasid põnevas ootuses laane poole, kust Stemp ja Kalhun pidid tulema kas päata ratsanikuga või ilma temata. Mis enne arusaamata mõistatus oli, oli nüüd seletatud ja täiesti loomulik. Tuleb meeles pidada, et see Tehhases juhtus, kus kliimaatilistes oludes surnukehad neljakümne kaheksa tunni jooksul muumiateks muutuvad, kui neid laanehundid enam ära ei söö. Iseäranis Sierra Madre ümbruses on see harilik nähtus. Kuulajad teadsid seda ja uskusid, et päata ratsaniku surnukeha nii kaua alles võis olla. Kõiki huvitas nüüd küsimus: kas kohtualune mõistetakse õigeks või puuakse?

XCIV. Viimane tunnistaja

Kümneminutilise põneva ootamise järele nähti laanes kolme ratsanikku: Kassius Kalhun, Seb Stemp ja päata ratsanik tulid metsast välja. Et nüüd küll kõik teadsid, kes päata ratsanik oli ja kuidas ta pääst ilma jäi, siiski kohutas ta ilmumine kõiki. Inimesed rääkisid sosistades. Keegi ei julend kõvasti kõnelda. Silmapilk oli ülitõsine. Kõik kolm jõudsid ootajate juurde. Kaks meest tuli hobuste seljast maha, kolmas jäi hobuse selga istuma. Kõikide tähelepanek oli kohutava ratsaniku pääle pöördud. Seda aega tarvitas Kassius Kalhun selleks, et rahvahulka kaduda.

Seb Stemp tõi päata ratsaniku hobuse suu kõrvalt kinni hoides kohtulaua ette ja üles:

„Siin on tunnistaja, kes tumeda teo kohta selgust võib tuua. Vaadake ta pääle!“

Sel silmapilgul kajas hüd: „Issand Jumal! See on tema!“ ja Vudlei Pointdekster tuli rahva seast ratsaniku juurde. Vanamees nõrkes ja ta kanti kõrvale. Peaaegu ühel ajal kuuldus teine karjatus naisterahva suust. Tapetu õde kiljatas. Luise vankrisse kanti ta jõuetu isa; sõiduriist jäi aga kohale, et kohtupidamise lõppu ära oodata.

Seb Stemp hakkas tunnistama:

„Jahilt tulles sain kuulda, et noor Pointdekster tapetud ja mustangide püüdjat tapmises kahtlustetakse. Ma teadsin, et Dsherald niisugust asja teha ei võind, ja sõitsin Alamosse tema poole. Dsheraldi ei olnud kodus. Kui ma ta teenija Felimiga rääkisin, tuli koer Tara koju. Nägime, et talle kaerihma külge midagi oli seotud. Me tegime selle lahti ja nägime, et see oli hoolega kokkupandud verega kirjutatud kiri. Kirjas oli koht tähendatud, kus Dsherald metsas maas oli. Mina Felimiga võtsime koera ühes ja ruttasime metsa. Viimisel silmapilgul jõudisime oja äärde Dsheraldi juurde. Oleks me veel ühe minuti viibind, siis oleks jaaguar mustangide püüdja murdnud. Ma lasin jaaguari surnuks. Dsheraldi kand-

sime raamiga koju, sest ta ise ei võind käia ja päälegi oli ta meelemärkusetä. Omas kodus oli Dsherald nii kaua süngis maas, kuni ta säält-vangi võeti ja kindlusse toodi. Sellega olen kõik ära ütelnud, mis kohtualusesse puutub. Nüüd on mul veel palju ütelda ühe teise kohta, kes minu arvamise järele siin Dsheraldi asemel peaks istuma.“ — Kütt tõmbas hinge, nagu valmistaks ta ennast pikema kõne vastu. — „Olin selles kindel, et mustangide püüdja Henri Pointdeksteri tapmises mitte süüdi ei ole; sama süütu on ka Dsheraldi sulane Felim. Otsustasin, maksku mis maksab, tapja üles otsida. Hakkasin hobuste jälgi uurima, kes Henrile järele olid sõitnud. Jälgi oli palju ja neid üksteisest lahutada väga raske. Kolme hobuse jälgi panin ma tähele: Dsheraldi, Henri ja ühe kolmanda ratsaniku hobuse omi. See kolmas sõitis ameeriklase seljas kahele esimesele järele. Ameeriklase kolm kabirauda olid terved, neljas raud — pooleks murdnud. Siin on see poolraud, herrad vannutatud mehed!“ — Stemp võttis taskust poolraua ja näitas teda kohtunikudelle. — „Tapja on see, kes ameeriklase seljas sõitis. Ta pidas säält kinni, kus vereloik maas oli, ja pööris säält jälle tagasi. Ta laskis noore Pointdeksteri maha.“

„Kes see on? Nimetage meile teda!“ karjus rahvahulk.

„Mina arvan, te leiata ta nime säält!“ Stemp näitas käega päata ratsaniku pääle.

„Kust?“

„Tapetu rinnast! Vaadake, tal on haav rinnas. Kuul ei ole rinnast läbi läind, seepärast peab see surnu sees olema. Võtke kuul välja ja vaadake teda!“

Sam Menli ja kaks teist läksid ratsaniku juurde, võtsid ta ümbert mantli ja tegid haava koha nähtavaks, kuhu veri oli tardund. Surnu võeti sadulast ja pandi maa pääle. Keha o'i kange nagu kivine, aga kuiv ja kerge. Arst asus kohe rinda avama. Pahema kopsu tiiva sees oli kuul. Ligemal vaatlemisel nähti kuuli päral sirbisarnane poolkuu kuju ja tähed K. K.

Oh need neetud tähed! Paljud mäletasid, et keegi veel hiljuti metsas jaaguari maha lasi ja nende tähtede läbi tõeks tegi, et ta laskja oli, aga mitte teine kütt. Kus on nüüd see märgitud kuulide omanik?

„Kes tappis siis noore Pointdeksteri?“ küsis kohtunik.

„Minu arvates on see iseenesest selge, sest laskja on kuulile oma nime pääle kirjutand.“

„Kuulil on küll ühe dshentelmäni nimetähed pääl, keda meie koloonias hästi tuntakse, aga see ei tõenda veel, et ta laskja on,“ ütles kohtunik. „Seda on ennegi ette tulnud, et tapja teise mehe laskeriistu on tarvitand. Kindlamaid tõendusid on tarvis.“

„Mis ütlete teie siis selle paberitüki kohta, mis püssi laengu topiseks on olnud? Leidsin selle põõsa okste yahelt. See paber on kuvääri tükk, mil adress pääl. Kirjasaaja nime alg tähed on samad, mis kuulil päälgi. Palun ette lugeda!“

„Kaptan Kassius Kalhun,“ luges kohtu liige, kelle kätte Stemp paberitüki ulatas.

XCVI. Pögenemine

See nimetus üllatas kõiki kuulajaid. Rahvahulk uskus, et kohtualune süütu on, nõudis tema vabaklaskmist ja õige tapja süüpingile toomist. Keegi enam ei kahelnud, et tapja Kassius Kalhun on. Kui kohtunik paberi läbi vaatas, palus ta Stemp edasi rääkida. Stemp jutustas nüüd, kuidas kahtlus Kalhuni pääle langes ja ta

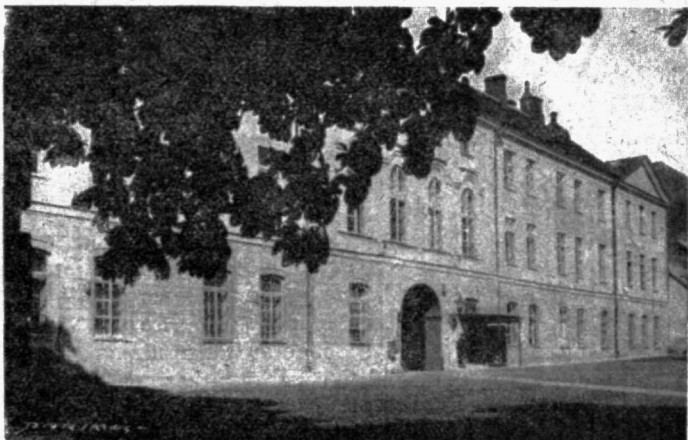

Foto Parikas

Pildid Tallinna 1. detsembrimässu puhul: Toompää loss

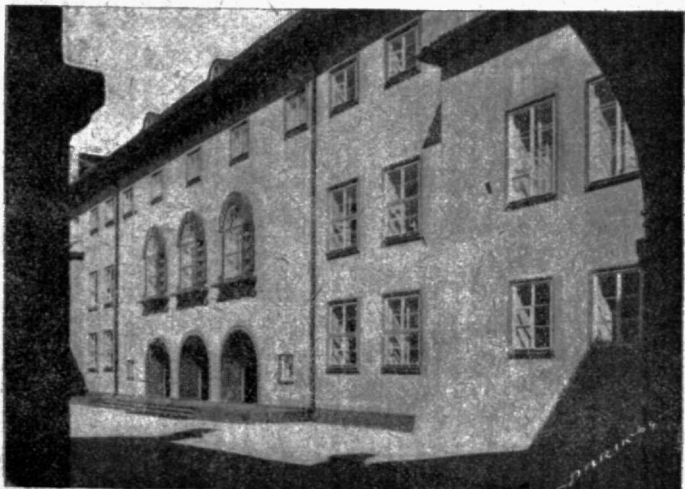

Foto Parikas

Pildid Tallinna 1. detsembrimässu puhul: Riigikogu hoone

seepärast Kalhuni järele luurama hakkas, kuidas see pääta ratsanikku katsus maha lasta, oma hobuse teise väledama vastu ümber vahetas ja tapetu riinast märgitud kuuli katsus välja võtta.

Stempi tunnistust peaaegu enam ei kuulatudki. Kuulajate kogu nõudis Kalhuni üle kohut. Kohtunik oli sellega nõus. Kolm korda hüüti Kalhuni kohtu ette, aga ta ei ilmud. Teda hakati otsima, ja mis leiti? Tunnistaja kõne ajal ei pandud Kalhuni tähele; ta tarvitas seda juhtumust oma kasuks: ta läks oma hobuse juurde, hüppas sellele selga ja kihutas minema.

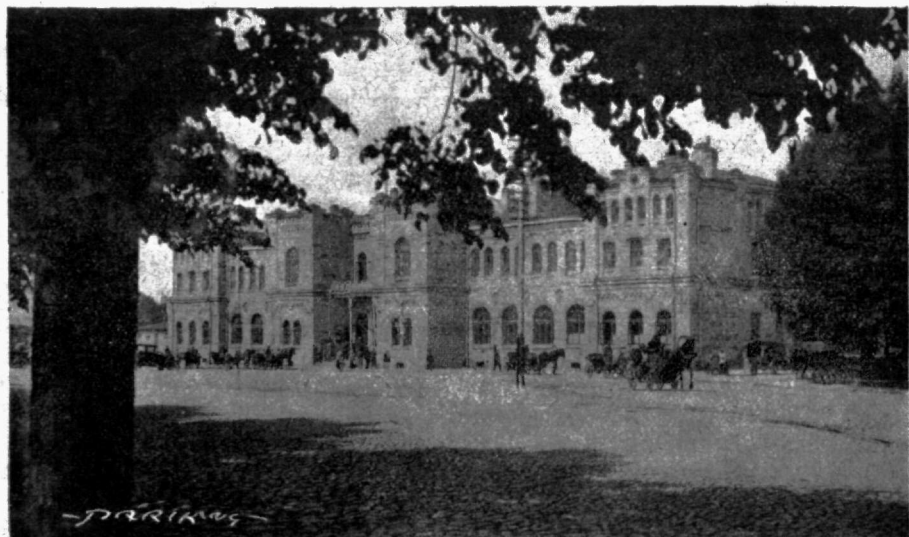

Foto Parikas

Pildid Tallinna 1. dets. mässu puhul: Balti päävaksal

mets; sääl oli hõlpsam ennast peita, kui preiis. Veel kaugemal metsa taga on jõgi. Sellest tuleb läbi ujuda, siis oled komantshide maal. Need indiaanlased ei salli valgeid, aga temale kui põgenejalle, kes ühe „valge“ vere valand, annavad nad vist küll hää meelega päävarju. Tehhasest põgenedes kaotab Kalhun küll oma suure maatüki ja maja, aga alatumal inimesel ei ole midagi kallimat kui vilets elu. Mustang joosis kui tuul. Tagaajajad jäid kaugemale maha. Mets ei olnud enam kaugel. Kalhun tundis juba uhkustuse rõõmu. Kas Jumal tõesti laseb tapja ilma nuhtluseta põgeneda?

XCVII. Tagaajaja

Jumal ei lasknud tapjat ilma nuhtluseta põgeneda. Puu alla jäänd vaatajad panid hinge kinni pidades põgeneja tagaajamist tähele. Tagaajajast hakkasid üks ja teine maha jääma. Vaatajate salk oli ärevuses, et tapjal korda läheb põgeneda. Ärevus vaikus natuke, kui inimesed nägid, kes ka põgenejat taga ajama asus. Praegu vabaks lastud Moris Dsherald läks oma armsa hobuse juurde, kelle seljas siamaani pääta ratsanik oli istund. Mustang tundis oma peremehe ja hirnus rõõmsasti. Dsherald silus teretuseks hobuse kaela ja patsutas ta pihta, istus siis sadulasse, võttis kellegi

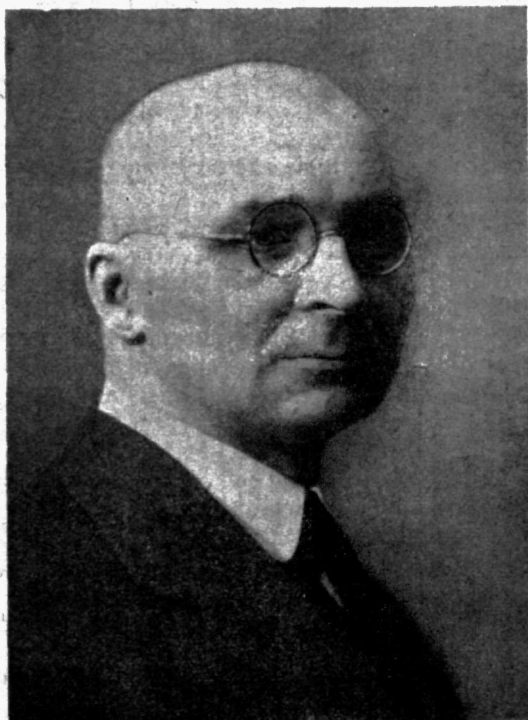

Foto Parikas

Teedeminister Kark †
Mässajate poolt tapetud

„Püüdke kinni! Püüdke tapja kinni!“ karjus rahvakogu, ja umbes viiskümmend ratsanikku sõitis põgenejat taga ajama. Kõige ees sõitis Seb Stemp oma imeliku mära seljas.

„Tooge ta siia kas surnult või elavalt!“ hüüdis keegi valju häälega. See oli vist major.

Ei Mehhiko sõjaväljal ega kaksvõitlusel Oberdorferi tavernas ähvardand surm Kalhuni nii kindlasti kui nüüd. Tagaajajate poole tagasi vaadates kihutas Kalhun oma halli mustangit kiiremale joosule ja oli südames rõõmus selle üle, et ta endise hobuse selle väledama vastu oli vahetand. Põgeneja ei kaotanud lootust pääsmiseks. Kaugelt paistis

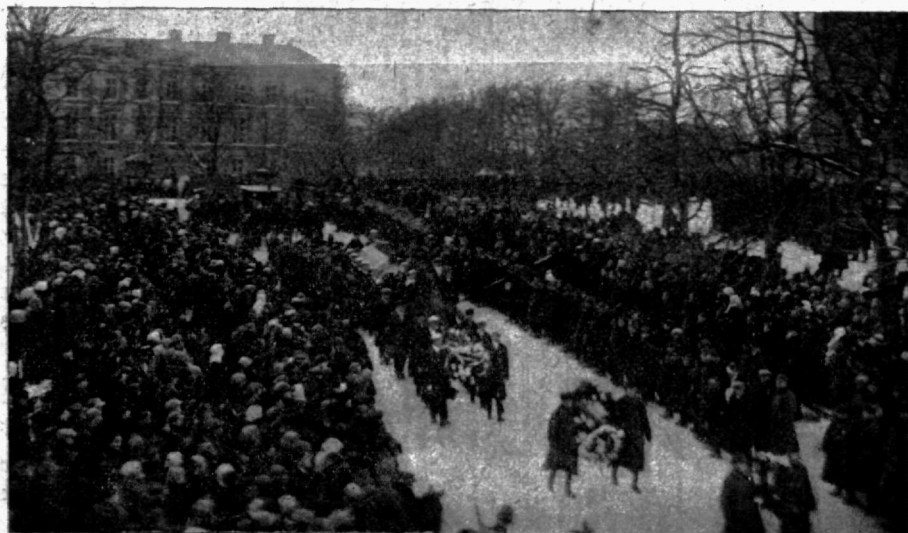

Foto Parikas

Pildid 1. dets. mässu puhul: Mässusurumisel langenute matus Tallinnas

käest lasso ja sõitis laande teistele järele. Mustang joosis ilusasti, kergesti, nagu heljudes. Ta jõudis paljudest ratsanikkudest mööda; nüüd on ta juba kõikidest ees, ainult Stemp hoiab Dsheraldille ligi. Viimaks kadusid kõik kolm: Kalhun, Dsherald ja Stemp vaatajate silmist. Stemp ei võind oma vana mārāga muidugi Dsheraldi hobusega sammu pidada, aga kütile oli tähtis Kalhuni ja Dsheraldi silmas pidada, seepärast sõitis ta kogu aja mõlemille järele.

Kalhun hakkas juba lootma, et tal korda läheb pääseda. Korrāga vaatas ta taha ja nägi, et Moris, kelle ta peaaegu oleks hukka saatnud, tema taga on. Südame-tunnistus ütles põgenejalle, et see on tasuja. Ta väris mõtte juures, et selle käest enam pääsmist ei ole. Metsa lähedus äratas silmapilguks Kalhunis uut lootust. Ta on juba metsas. Veel natuke ja siis on ta tihnikusse kadund. Aga tagaajaja mustangi kapjade müdin kuulub ikka ligemalt ja ligemalt.

Vendlusmeeleavaldus 1. dets. massu „puhul Riias Eesti saatkonna maja ees 2. dets. k. a.

„Seisa!“ käskis Dsheraldi hääl.

Nähes, et enam pääsmist ei ole, peatas Kalhun ja lasi Dsheraldi pääle. Kuul lendas mööda. Samal ajal vihises õhus lasso ja keerles nagu uss. Kassius ei jõudnud ennast silmuse eest kõrvale lüüa. Lasso keerutas ennast põgeneja käte ja keha ümber. Kassius tõmmati sadulast ja surhuna kukkus ta maha.

XCVIII. Tagasi

Dsherald vaatas liikumata maas lamava tapja pääle ja arvas, et ta minestuses on. Oli tarvis silmuse natuke kõvemini kaela ümber kinni tõmmata ja Kalhuni hing oleks kinni olnud; aga mustangide püüdja arvas paremaks ta elusalt Inge kindlusse viia, et ta kohtu ees seletust annaks, miks ta oma onupoja nii alatumal viisil ära tappis ja tal pää nii koledal kombel otsast lõikas.

Sel ajal sõitis Stemp Dsheraldi juurde.

„Viime ta nüüd Ingesse. Sää! mõistetakse ta üle lindshi kohut,“ ütles kütt.

„Ta hobune joosis ära. Kuidas meie ta kindlusse viime?“ küsis Dsherald.

„Kui Kalhun ei ärka, siis paneme ta risti sadulasse, kui aga ärkab, siis paneme minu hobuse selga. Näe, juba liigutab, vist ärkab märkama. — Noh, kas tõusetate üles juba?“ — Stemp võttis tal kraest kinni, raputas ja ütles: „Tehke rutemini, teid oodetakse!“

„Kes?“ küsis Kalhun silmi lahti lüües.

„Mina, mr. Dsherald ja kohtunikud. Noh, noh, rutemini! Nii kaua ei või kohut oodata lasta.“

„Miks pean ma kohtusse minema?“

„Süüdlasena Henri Pointdeksteri tapmise pärast.“

„See on vale! See on häbemata vale!“ hüüdis Kalhun.

„Tasemini!“ tõreles Stemp valjusti. — „Olge hää, siia! Siin on minu hobune. Teie oma joosis vist Rio Grandesse koduselle karjamaale. Teid ootavad kohtunik ja vannutatud mehed.“

„Ma ei sõida! Mis õigus on teil mind käskida?“

„Vaadake, õigus on siin!“ ütles Stemp ähvardavalt püssi näidates.

Kalhun vaatas abitumalt oma seotud käte ja Stempi püssi otsa pääle ja tegi mis kästi. Kalhun istus hobuse seljas ja Stemp vedas teda suu kõrvalt. Nende taga sõitis Moris Dsherald.

XCIX. Enesetappimine

Pärast teist pikemat vaheaega algas kohtupidamine uuesti. Öhtu jõudis kätte. Täevas punetas nagu tulekahju kuma. Kohtu ees Moris Dsheraldi asemel istus nüüd Kassius Kalhun. Keegi ei kahelnud selles, et tema tapja on; arusaamata oli see, miks ta oma onupoja tappis ja surnukehal pää otsast lõikas. Arst, kes surnukeha läbi vaatas, tunnistas, et surm peaaegu silmapilk paugule järgnes. Tapjal jäi ainult kuriteo põhjuse ja otstarbe kohta seletust anda. Kalhuni aga ei olnud õiglast ja otsekohest tunnistust loota. Vannutatud mehed

Palamuse kihelkonna vabadussõjas langenute mälestussammas paljastati taevaminemise pühal, 29. mail s. a. kogu kihelkonna rahva suure osavõtu ja kohalikkudes oludes kaua nägematu pidulikkusega. Tervituskõnesid pidasid m. s. siseminister Rõuk, II diviisi edustaja Tartu maakonnavalitsusest hra Riives ja hulga kohalikkude seltside edustajaid, kes kõik ühtlasi panid pärjad ja rõhutasid alla eriti moraalselt kohustust, mis langenute veri paneb päale praegusele ja tulevatele põlvetele kodu ja vabaduse süvendamise kaitse ja säilitamise suhtes. Kohalik pastor, praost Westrén-Doll pidades vaimuliku kõne teemil „Pea kinni mis sul on...“ tabas õige hästi sama päevale sündsat tooni. Pidupäeva meeleolust igatahes ja üksmeelest ning ohvrimeelsusest, mis samba ülesäädmised kõik laiad rahvakihid on otsustand, näikse, et Palamuse oskab väärihinnata oma praegust vabadust ja et tal ei puudu ühistunnet ja tööhimu ja jõudu selle täiele õitsele viimiseks, Eesti sisemiseks ülesehitamiseks.

Sammas on valmistatud koha pääl maast väljakaevatud hiigla kivimürakast kunstnik Starkoppi kavandi järele. Tema püstitamise vaeva on näind eriline toimkond kohaliku pastori ja õpetajatega eesotsas.

tunnistasid Kalhuni süüdlaseks. Tehhase kohtu kombe järele võttis kohtunik oma panamaa kübara pääst ja pani musta mütsikese pähe surmaotsuse ettelugemise ajaks. Kohtualusel anti viimane sõna ütelda. Kalhun oli kangesti muutund. Ta harilikku jultund ja väljakutsuvat nägu nagu ei oleks olnudki. Ta nägu oli kahvatu ja silmad augus. Ta teadis, et nüüd enam pääsmist ei ole ja inimeste hulgas ei ole ühtki, kes teda kahjatseks.

„Kas on teil oma kaitseks veel midagi ütelda, mis teid surmanuhtlusest päästaks?“ küsis kohtunik.

„Ei ole,“ vastas Kalhun. „Otsus on õige; olen selle teenind.“

Kõik imestasid selle ootamata tunnistuse üle. Valitses haura vaikus. Isegi tsikaadid jäid vaht.

„Ma lasin Henri Pointdeksteri maha,“ ütles Kalhun.

Nende sõnade järele tuli Vudlei Pointdeksteri suust jälle valuhüüd kuuldavalle ja rahva hulgast põlguse avaldused.

„Elektrobüroo“

A. E. G. materjalide ladu

Tartus, Käätri tän. 3. Kõnetraat 4-91

„Tean, et mind surm ootab. Pärast seda, mis ma siin olen tunnistand, ei ole mul enam armu loota. Olen õiglase nuhtluse teenind, aga ma ei taha surres enese pääle seda rasket kahtlust jätta, et ma oma onupoja meelega ja ettekavatsetult olen tapnud. Ma tapsin ta eksikombel. Sain alles pärast sellest aru ja olen selle eest kanget hirmu tunnund. Ma tahtsin tappa seda koera!“ — Kalhuni vihkav ja põlgust avaldav pilk oli Dsheraldi poole pöördud, kes aga selle haavamise külma rahuga ära kannatas. — „Ma ei hakka seda seletama, miks teda tahtsin tappa. Põhjust selleks oli. Mind eksitas mantel, mis ta Henriga oli vahetand. Kõik muu on teil teada. Uskusin, et lasin vaenlast, aga tapsin sõbra. Õnnetu Henri kukkus hobuse seljast maha, ma läksin talle juurde, ikka veel ei saand oma eksitusest aru ja lõikasin tal noaga pää maha.“

Inimeste salk avaldas hirmu ja põlgust. Saladus selgus lõpuni. Nüüd oli kõik arusaadav.

„Nüüd teate, mis oli,“ hüüdis Kalhun, aga mis tuleb, seda te ei tea aimata!“

Nende sõnadega tõmbas Kalhun revolvri ja lasi Dsheraldi pääle. Esimese paugu järele kõlas kohe teine. Selle lasi Kalhun eneselle pähe. Enesetapja ja ta vastane langesid surnult maha.

C. Õnnelikud

Kalhun suri säälsamas. Jumal mõistis ta üle kohut. Dsheraldi haav, mis südamesse oli sihitud, ei olnud imeilikul viisil surmav. Morisi päästis sigaritoos, armsama neiu kingitus, mida ta alati taskus kandis. Kuul juhtus metalli vastu ja pörkas kõrvale. Uuest põrutusest jäi Moris jälle haigeks. Nüüd põetas teda avalikult kõikide teades Luise Pointdekster. Saatuse löögid tegid ka endise uhke Vudlei Pointdeksteri alandlikumaks. Ta ei oleks enam tütrele takistusi teind oma südame soovi järele minna ka siis, kui selleks uhkeid aristokraatlike eelarvamisi oleks tulnud kärpida. Seda aga ei olnud tarviski. Tundmata mustangide püüdja muutus korrara rikkaks sir Moris Dsheraldiks, suure Balagi lossi omanikuks Iirimaal. Kui sir Moris Dsherald paranes, heitis ta Vudlei Pointdeksteri tütreaga abielusse. Noorpaar reisis pärast pulmi Euroopasse. Moris ei võind aga Tehhase looduse ilu unustada ega tahtnud seepärast eluajaks Iirimaale oma sugukonna lossi jääda. Ta tuli Leoni kaldalle tagasi, ostis oma äia võlauskuja Kassius Kalhuni pärijate käest endise Pointdeksteri istandiku ja asus sinna elama. Tuli välja, et kapten Kassius Kalhunil Nju Orleaanis varem naine oli olnud ja nende poeg isa säädukslikuks pärijaks sai.

Luise Pointdekster, keda nüüd leedi Dsheraldiks kutsuti, elas õnnelikus abielus. Aeg parandab kõik haavad. Vudlei Pointdekster ei võind muidugi oma poega unustada, ometi ei olnud temagi vanaduses päris ilma rõõmuta. Ta ümber käratsevad tütrelapsel niisama ilusad, nagu nende õitsev ema. Sir Moris Dsheraldi majas ei ole millestki puudus. Tallides on palju ilusaid hobuseid. Neid talitab meie tuttav Felim. Neeger Pluuto võttis Florida naiseks. Pluuto on kutsariks, kui herrasõitmas käivad. Teine perekonna sõber Seb Stemp ei lahkund omast armsast ametist. Nagu ennegi, käib vanamees kütimas ja muretseb maja tarviduseks linde. Nähtavasti elavad majas kõik inimesed õnnepäikese paistel. Murelikust minevikust püütakse vaikida. Kui mõnikord teenijailt selle järele küsid, siis jutustavad nad sulle poolvaljusti, et herrasrahvast mitte kurvastada — pääta ratsaniku loo.

Lõpp

Prof. Dr. L. Puusepp

Tema 25-aastase teadusliku tegevuse juubeli puhul

Käesoleva aasta 26. novembril pühitses meie tuntud neuropatoloog, Tartu ülikooli närvikliiniku juhataja, prof. Dr. Ludvig Puusepp oma 25-aastast teadusliku tegevuse juubeli. Rahuldustundega ja uhkusega võib lugupeetud jubilaar oma mööndud eluteele tagasi vaadata.

Prof. Ludvig Puusepp sündis 1876. a. Kiievis, Rakvere kodaniku pojana, lõpetas keskkooli Kiievis ja asus a. 1894 arstiteadust õppima Peterburi sõjaväe arstitead. akadeemiasse.

1899. a. lõpetas akadeemia arsti astmega — *eximia cum laude* — tunnistati preemia vääriliseks, kuna nimi märgiti marmortahvile. Juba üliõpilasena kirjutas töö, mis kuldaurahaga krooniti. Pääle akadeemia lõpetamise jäeti Puusepp konkursi järele kolmeks aastaks akad. juure ettevalmistamiseks professori kutsele. Järgmisel aastal käis jubilaar väljamaal, kusjuures töötas Viini, Pariisi ja Berliini kliinikutes, omandas a. 1902 arstiteaduse doktori astme ning nimetati pea naisarstiteaduse instit. assistendiks. Vene-Jaapani sõjast võttis vabatahtlikuna osa, olles Punase Risti I-se lendsalga ülemaks. Sõja kestvusel viibis kogu aja eesliinil, kus ka pörutada sai. Oma teenete eest annetati jubilaarile kõik Vene autähed kuni Vladiimirini mõökade ja lindiga. 1907. a. valiti P. eradotsendiks ning vähe hiljem psükoneuroloogia instituudi õppejõuks. 1909. a. käis prof. Puusepp P.-A. Ühisriikides tutvumas naiste arstiteadusliku hariduse korraldamise küsimusega ning närvi- ja vaimuhaiguste kliinikutega. Venemaale tagasi jõudes, valiti

ta psükoneuroloogia instituudi ordinaar-professoriks ja neuro-kirurgilise kliiniku direktoriks ja veel samal aastal arstiteaduskonna dekaaniks. Ilmasõja alul viibis prof. Puusepp sõjaväearstina kogu aja eesliinil, kusjuures sai pörutada paremast põlvest.

1915.—1917. a. oli põhja ja lääne frondi närvi-kirurgia konsultandiks ning viibis mõne aja lõuna-lääne frondil, kus pidas loenguid ja demonstreeris närvihaavade operatsiooni tehnikat. Samal ajal organiseeris eri-vagun-laatsareti närvihaavatutele ja korraldas viimaste otsekohest transporteerimist. 1918. a. nimetati jubilaar neuro-kirurgilise instit. direktoriks ja valiti veel samal aastal psüko-neuroloogia instit. abipresidendiks.

1920. a. lõpul jõudis prof. Puusepp Eestisse, kus valiti Tartu ülikooli neuropatoloogia õpetoolile professoriks ning närvikliiniku direktoriks, missuguses ametis töötand kogu aja. Kuni 1920. a. puudus meil Eestis iseseisev närvikliinik täiesti, kuna närvihaiguste ravitsemine kuulus vaimuhaiguste kliiniku tegevuspiirkonda.

Praegune ülikooli närvikliinik, mis äratand tähelepanu isegi välismaal, on prof. P. loodud ja korraldatud. Kliinik on sisse säetud uuema aja nõuetele vasta-

valt ning varustatud kõikide moodsate ravitsemise abinõudega, kusjuures kõik tähtsamad leidused neuropatoloogia alal sääli leiavad käsitamist.

Prof. Puusepp'a juhatusel töötavad teaduslikkude küsimuste kallal mitmed arstid, kaasa aidates tutvustada Eesti saavutustega neuropatoloogia alal jubilaari poolt väljaantava eriajakirja „Folia Neuropathologica Estoniana“ kaudu. Samal otstarbel on prof. P. terve rea loenguid pidand Stokholmis, Kristiaanias, Praagas, Pariisis, Kovnos ja mujal. Jubilaari algatusel sai asutatud ka Eesti Neuroloogia Selts, mille esimeheks ta praegu ise. Ei tohi unustada ka alkoholismi ravitsemist hüпноosi abil, mis häid tagajärgi annud.

1921. a. sai prof. P. sanitaar-kindralmajoriks ja määrati Eesti sõjaväe neuroloog-konsultandiks. Samal aastal valiti Saksamaa närviarstide seltsi liikmeks. A. 1922. komandeeriti ta Padua ülikooli 700-aasta juubeli pidustustele, kui Tartu ülikooli esitaja. Sääli austati teda valimisega Padua ülikooli audoktoriks.

1923. a. dets. valis Pariisi Neuroloogia Selts jubilaari oma liikmeks, silmas pidades tema teeneid neuroloogia alal. Järgmisel aastal sai ta Prantsuse valitsuse poolt autähe „Légion d'honneur“.

Lõpuks jääks veel nimetada, et prof. P. algatusel Tartus ka Prantsuse Instituut asutati, mille läbi võimalus avanes Prantsusmaaga ja Prantsuse teadusliku kirjandusega lähemalt tutvuneda. Prof. P. teaduslikkude tööde arv ulatab kaugelt üle 100, kuhu juure arvata tulevad veel tema õpilaste tööd, mis moodustavad ka ilusa kogu.

Olles pioneer närvikava kirurgias, on prof. P. operatiivse ravitsemise alal silmapaistvaid tagajärgi saavutand ja sellest küljest on Tartu ülikooli närvikliinik ainukene omapärane maailmas.

H. N.

L. Puusepp

Esimene reis ümber maailma

Ajaloo ainetel kirjutand „Odamehele“ P. Schwalbe

Nelisada aastat tagasi, 6-dal septembril, heitis üks väike 85-tonniline purjekas väljaspool Sevilla lahte ankrusse. Vilets ja tormidest pekstud oli selle väikese laeva kere ja rigg, räbalates rippusid purjed tema parandatud raade küljes, ja tema ülestõmmatud pleekind lipus võis vaevalt Hispaania värvisid ära tunda. Kuid tema päikesest ja tuultest pruunikspõlend meeskond võis uhkusega nende nägusate purjekate ja galleonide päale alla vaadata, mis neist upsakalt mööda sõitsid, sest nemad olid seda oma viletsa laevaga korda saatnud, mida ei ükski inimene enne: nad olid just gloobi tsirkumnavigatsioonilt — esimeselt ümber-maailma reisilt tagasi jõudnud.

Osalt sellepärast, et nende reisil see teatud draamatiline tagasein puudus, mis Kolumbuse Ameerika-reisi ajaloo näitelaval suremataks tegi, osalt sellepärast, et nende reisist korrektsed üleskirjutised puudusid, ei ole ajalookirjutajad Magellanile seda kuulsust ega au annud, mis Kolumbusele, Basco de Gamale, ehk isegi Gortezile ja Pizarrole osaks saand; ja rahvusliku kadeduse ning üleliigse patriotismi pärast on see mees, kelle tegu Lord Stanley sõnadega „kõige hulljulgem ettevõtte merisõidu ajaloos“, maailmale vähem tuntud, kui ükski teine suur merisõitja.

Magellan, ehk, teda õige nimega nimetades, Fernao de Magalhaes, oli portugallane — Hispaania ajalookirjutajad ei ole teda selle eest iialgi unustand — ja teenis omal ajal Indias, Portugaalia sõjaväes. Sääli võitis ta isiklike vahustegude läbi suurt lugupidamist, kuid mõnesugusel põhjusel ei sallind teda selleaegne India kuberner Albuquerque, ja tegi talle meriteenistusse astumiseks, kuhu noor Magellan nii väga igatses, takistusi. Selle üle vihastades astus ta Portugaalia kodakondsusest välja, ja läks Hispaania lipu alla — ja seda pole portugallased talle iialgi andeks annud.

Pea suutis ta selleaegset Hispaania kuningat, Carlo V, oma uute merisõidu projektidega huvitada, millele järele ta India El-Dorado'sse — õnnemaale — läänepoolselt maakerapolelt purjetada lubas.

Selle kuningliku huvi tagajärg oli, et 4-dal mai-kuu päeval 1518, kuningas Carlo ja Magellani vahel kontraht kirjutati, mille järele viimane viis laeva oma juhatuse alla sai, meritee otsimiseks Indiasse Atlandi mere kaudu.

16-dal augustil 1519 algas reis. Tema laevastikus olid: Conception (90 tonni), Victoria (85 t.), San Antonio (120 t.), Trinity (110 t.), ja Santiago (75 t.).

Magellanil ei olnud õpetlasi ega ajalookirjutajaid kaasas; ta ise polnud suurem kirjamees, ja kui mitte kaks itaallast tema laeva-meeskonnast, iseäranis vicenzalane, Chevalier Antonio Pigafetta, reisimärkusid ega üleskirjutisi teind ei oleks, ei teaks maailm peaaegu midagi sellest suurest ajaloolisest merisõidust. Kuid Pigafetta päevaraamat, ja mõned laeva dokumendid, on sellest ärarääkimata raskest merisõidust teateid jätnud.

Päale selle, kui Magellan Teneriffe ja Kap-Verde saartest mööda oli jõudnud, sihtis ta otsekohe lõunalaände — Brasiilia rannale, kuhu ta umbes praeguse Rio de Janeiro kohale detsembris jõudis. Siit purjetas ta randa mööda alla — lõunasse — lootusega, et ta kord läbisõiduteed Indiasse leidma saab.

Nad sõitsid mööda La Platast, ja ristisid selle St. Christopher'iks. Patagoonia rannas käisid nad maal ja tegid selle maa hiiglasuurte elanikkudega sõprust. Paljud patagoonlased heitsid isegi ristiisku.

Siit edasi sõites jõudsid nad kardetavasse vette, kus mitmed nende eelkäijad oma otsa olid leidnud. Iga päevaga jõudsid nad sügavamale Antarctic-mererele ja lähemale Kap-Horni tormidele. Laeva-meeskondade seas hakkas rahulolematust ilmsiks tulema. Juba mitmed nädalad oldi selle tundemärke tähele pandud. Suurem osa meeskondadest olid hispaanlased, ja loomulikult ei tahtnud nad häämeelega ühe neetud portugallase käske täita. Pahad ilmad — älatasa möllavad tormid ja lumesajud ohutasid mässuleeki. Kui nad St. Juliani lahes, just saladusliku Antarctic-mere algusel olid, tõusis asi kriisini. Kolmest hispaania kaptenist juhitud, läks salk merimehi oma major-kapteni ette, ja ütlesid talle otse näkku, et nad otsustand on teda raudu panna, ja tagasi Gastillesse viia, sest et ta neid kõiki hukatusse vedavat.

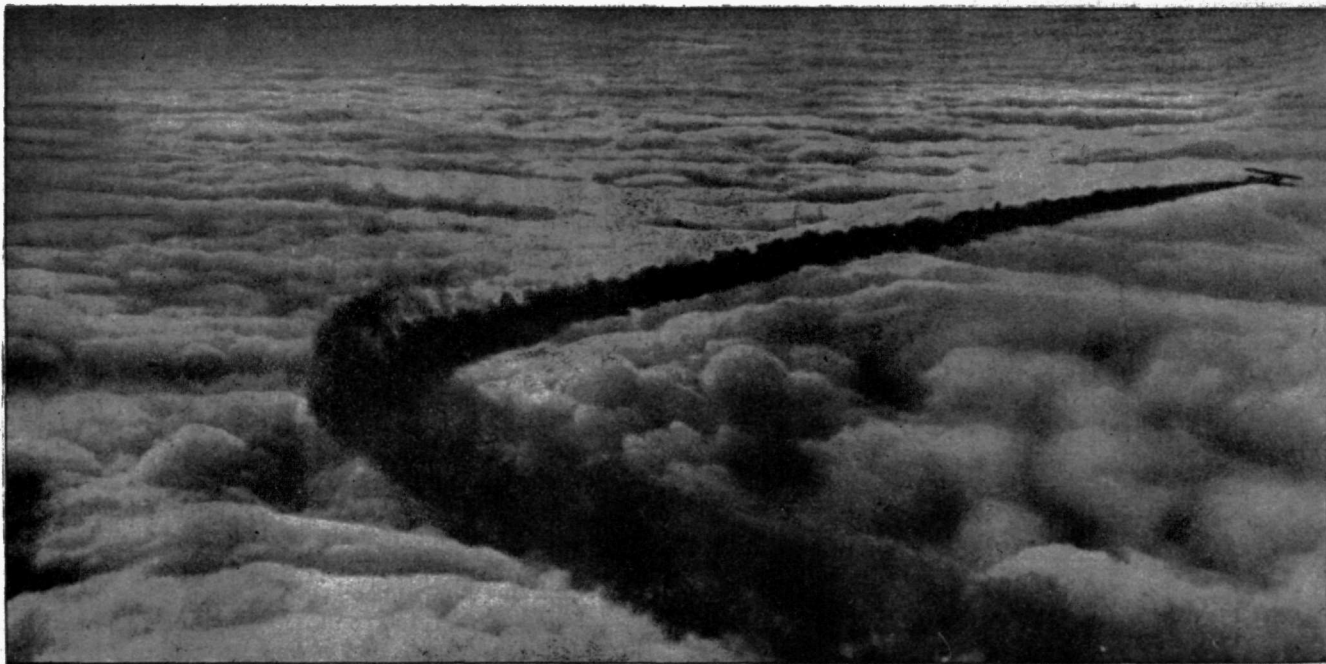
Kui mässajad arvasid, et nad sellega vana merimeest, kes kuberneridega sellesamas Indias „asju õien-dand“ kuhu ta ise praegu sõita kavatses, hirmutada võisid, siis eksisid nad väga. Mõne truu portugallase ja teise „väljamaalase“ abil saatis ta ühe tõrkuja kapteni otsekohe surma; teine surmati viis päeva hiljem, ja ülejäänud pidid paremaks esialgul oma major-kapteni sõna kuulata.

Magellan jatkas oma sõitu, kuid sattus nüüd uude õnnetusse. Ühel tormisel ööl jooksis „Santiago“ kaljude otsa ja läks tükkideks. Suure raskustega suudeti suurem osa mehi päästa, kuid palju moonu läks mere põhja. Nüüd kõige pahema vastu valmis olles, purjetas see väike laevastik aeglaselt Kap-Horni poole.

Tartu ülikooli prof. Jaan Jõgever †

Vagu pilvedes — lendava aeroplani järel

Kui meie vagudest kõneleme, siis mõtleme põllu päale ja näeme vaimus, kuidas põllumees adraga maa üles künnab, et sinna seemet külvata. Mitte ainult mulda ei saa vagusid ajada, vaid ka merel võime märgata vagude tekkimist, kui suured ookeani laevad selle pinnast läbi löikavad; need vaod kaovad ainult palju rutemini kui mulla pinnast, sest et vesi, mis samuti allub raskuse mõjule, omab palju suurema liikuvuse kui muld. Hoopis iseäralikku vagude moodustumist kujutab meie pilt: vagude tekkimine pilvede meres. Kuna meie kõneleme pilvede merest, toonitame pilvede sarnadust mere veega. Ja nagu sellest laevad läbi sõidavad, hõljuvad õhulaevad ja lennukid läbi pilvede. Pole siis ka imestada, et lennuk pilvedesse vaod sünnitab. Ja ometi oli see nähtus lennukil istujale ootamata ja üllatav, nõnda et nad otsustasid sellest päevapiltist ülesvõtet teha. Selleks oli neil ka küllalt aega, sest et nähtus tüki aega püsis. Pilveosakeste liikuvus on küll suurem kui veel, kuid raskuse mõjust võib siin vaevalt juttu olla, väikesed tilgakesed, millest pilved koosnevad, hõljuvad peaaegu täitsa raskuseta, ja nõuab enne õige palju aega, kui vagu jälle kinni langeb.

21-sel oktoobril jõudsid nad ühe kapi juure, mida nad selle päeva mälestuseks „Üheteistkümmetuhande Püha Kapiks“ ristisid. Siin käisid nad maal, ja ehitasid ühele kõrgemale künkale määratu suure kiviristi, oma sääloleku tunnustuseks. Edasi sõites jõudsid nad kolme või nelja penikoorma järele ühte, nähtavasti suuremasse merilahte, kuhu nad hää lootuse päale jälle ankrusse heitsid.

Salk maakuulajaid, keda kallast mööda lahte uurima saadeti, tuli tagasi teatega, et see laht õieti üks merikitsus on, mis eemal kolmeks suureks haruks jaguneb. Sõideti edasi nimetatud kohale ja visati ankur jälle välja. Siit saatis Magellan kaks laeva, „San Antonio“ ja „Conceptioni“, neid harusid lähemalt järele uurima; kuid pimeduse katte all hakkas „San Antonio“ meeskond mässama, pani oma kapteni, Alvar de Meschite raudu, ja teistest laevadest mööda hiilides, sõitis tagasi Hispaaniasse. „Conception“, kes oma kaaslast enam üles ei leidnud, driftis ilma sihita ümber, kuni Magellan, kes vahe pääl rahutuks saand, neile ise järele tuli. „San Antoniot“ mitte enam leides, võttis ta „Conceptioni“ enesega kaasa, ja sõitis terve järgmise päeva kanaalis edasi, järgmiseks ööks jälle ankrusse heites.

Teisel hommikul saatis Magellan mõned sõudepaadid ees, ja sõitis ise aeglaselt laevadega järele. Piinlikus ootuses venisid nad kitsas kanaalis edasi, kui järsku paadimehed eemal hõiskasid, et nende ees lahine meri sinetab. Silmapilk käsutas Magellan oma suurtüki-patareid laskevalmis, ja mõni minut hiljem sõideti vaimustava hüüete ja suurtüki mürina all uhkelt ennetundmata Lõuna-Vaiksemerde. Magellan oli näidata võind, et Ameerika ilmajagu India-sõitu ei takista!

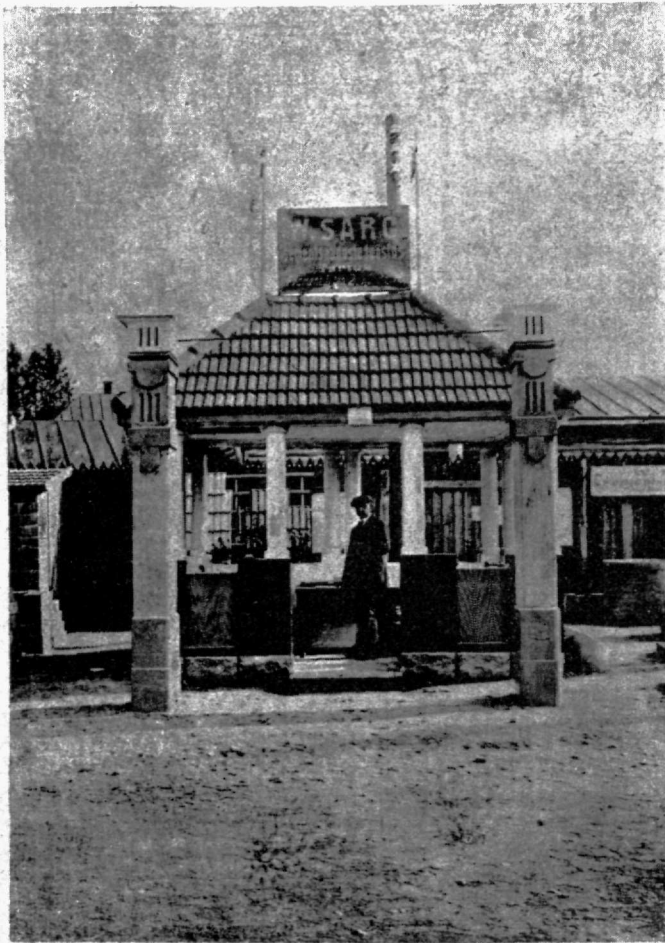
Teiselpool Magellani merekitsust oli laevastik veel enam tundmata vettes kui siis, kui nad Tierra del Fuego — Tulemaa poole purjetasid. Kuid vaimustus Lõuna-Lääne kanaali ülesleidmise läbi andis neile uut elu, nii et ekspeditsiooni juht oma laevastiku otsekohe laiale merele komandeeris. Mässujutud meeskonnas olid kadund, ja kolm väikest laeva purjetas rõõmsas lootuses läänepoole, et Hispaania lippu ümber maailma kanda!

28-dal novembril olid nad juba kõrgel merel, kuhu nad jäid „kolmeks kuuks ja kahekskümneks päevaks,“ ilma et nad kusagilt vähemätki toidukraami või värskevee tilka päale võtta oleks võind. Pigafetta kirjutab: „Me sõime kuivand jahukooke, mida me enne pulbriks tampisime. Me närtsime härjanahku, mis selletarvis ‚main-yardi‘ ümber olid seotud, et ‚riggingid‘ läbikulumast hoida. Need nahad olid nii kõvad, et me neid enne närimist paar päeva meres leotama pidime. Meie joogivesi oli kollane ja haisev. Me sõime ka saepuru ja rottisid, kuid viimaseid oli väga vähe leida.“

19 meest suri scurvy (skorfus) kätte, ja üle 30 olid raskesti haiged sel 4000 penikoorma pikkusel merireisil. Paha õnnega oli Magellan kõigist neist Lõunamere saartest mööda sõitnud, kust värsket vett ja puuvilja saada oleks olnud.

24-dal jaanuaril 1521. a. käisid nad Paumoto saartegrupis maal. 6-dal märtsil jõudsid teiste saarte juure, millede elanikud olid „vaesed, rumalad ja — suured vargad“ ja sellepärast nimetasid nad selle saartegrupi „Landrone'deks“. Siit oli õige siht Filipiini saartele — Portugaalia kaupmeeste asumaale.

Filipiini saartel tegid nad pärismaalastega hääd

Tsementsaaduste tööstus V. Särg Tartu näitusel
(V. lhk. 351)

tutvust ja algasid nendega kaubavahetust. Cebu saarel sai Magellan nii populaarseks, et sääl 800 metslast ristiusku heitis. Selle järele tahtis ta ka teiste saarte elanikkudele ristiusku kuulutada, kes aga vastu tõrkusid, nii et Magellan nõuks võttis nende külad maha põletada ja siis nende käest „sõjakahju“ nõuda.

Kui Magellan 23-dal aprillil viiekümne sõjariistus mehega oma nõu täide saatma läks, leidis ta enese vastas umbes 3000 metsikut pärismaalast. See ei ehmatand Magellani, ja, jättes ühe mehe paatide juure, tormas 49 mehega sisemaale, ainult selleks, et kohe 1500 metslasest ümber piiratud saada, kes neile eest ja

külgedelt päale tungima hakkasid. Kogupaugud muskaatieridest ja vibupüssidest ei hoidnud metslasi tagasi, niisama ei läind Magellanil ka korda nende külasiid põlema pista. Siin Pigafetta kirjeldus:

„Nad tormasid meie, päale suure kisa ja hüüetega. Kapteni käsivars sai ühest kihvtisest noolest lõhastatud, mis järele ta järkjärgult taganemiseks käsku andis. Meile rõhuti päale kõigist külgedest, ja me ei võind kauem vastu panna. Noolte ja kivirahe all taganedes ja alatasa võideldes, olime juba oma paatidele noole-laske lähedusele jõudnud. Me olime põlvini vees, ja metslased, meie kannul olles, võisid juba neid nooli veest korjata, mida nad varem lasknud olid, ja nad uuesti oma vibudele sääda. Nad lasid neid samu noolesid viis kuni kuus korda. Kui nad kapteni teiste seast ära tundsid, sihtisid nad kõik nooled tema päale ja löid temal kaks korda kiivri pääst maha. Tema, oma väheste meestega, jäi siia seisma, ja ei taganend enam kaugemale.

„Siin võitlesime me käsitsi enam kui üks tund, kuni ühel metslasel korda läks oma piiki otse kapteni näkku lüüa. Kapten, sellest ärritatud saades, saatis oma piigi metslasel läbi rinna, seda sinna jättes. Siis katsus ta oma mõõka tõmmata, mida ta aga oma haavatud käega ainult pooleni tupest välja sai. Vaenlased, seda nähes, tormasid kõik rüsinale tema kallale, ja üks neist löi suure mõõgasarnase riistaga kaptenile reie päale, mis kapteni kummuli vette viis. Siis kargasid metslased hirmsa karjumisega tema päale ja pistsid ta läbi noolte ja piikidega, ja nii pidime me oma vahva pääliku, oma juhi ja troosti, oma valguse ja lootuse vaenlaste kätte jätma...“

Vahetpidamata võideldes ja sammsammult taganedes, pääsis Pigafetta osa meestega tagasi laevadele, kus kohe purjed üles tõmmati ja merele mindi. Neid oli nüüd liiga vähe kolme laeva jaoks, ja sellepärast põletati „Conception“ Boholi saare kohal ära, ja vahepääl Borneo saarel maal käies, söitsid nad Celebesi merele.

Novembrikuu 6-dal nägid nad Molucca — India randa, seda õnnemaad, mis Magellani Sevillast välja — oma surma meelitanud oli. Pigafetta ütleb oma päeva- raamatus: „... ja me andsime au Jumalale ja lasime kõigil oma suurtükidel müriseda. Ei ole põhjust imestada, et me selle üle nii vaimustatud saime, sest me olime kakskümmendseitse kuud, kaks päeva vähem, Molucca randa otsind.“

Tidores läksid nad maale, lootusega siit üht Portugaalia knupmeest, Magellani sugulast, ees leida; kuid see mees oli ammu surnud — metslastest ära tapetud. Kuid nad leidsid siit ühe teise eurooplase, nimega Portuguese de Larosa, kes siia kümme aastat varem elama oli asund ja kes Portugaalia kadeda kuninga ettepanekul nõuks oli võtnud Magellani laevastiku siin ära katsuda hävitada, kui see Indiasse peaks jõudnud olema. See oli tähendus, et nad vaenlase vetes olid, ehk küll Portugaalia jõud idapool Singaporet suur polnud. Kuid läänepool Singaporet, Hää-Lootuse Kapi ja India kallaste vahel oli terve Portugaalia sõjalaevastik valmis ootamas, kuninga ettekirjutustega, et ükski neetud hispaanlane, kes oli julend Portugaalia vetesse sõita, eluga tagasi Hispaaniasse ei pääseks.

11-dal detsembril tahtsid nad Tidorest lahkuda, kuid leidsid, et Trinity põhi vett läbi laseb. Sellepärast jätsid nad selle laeva kõige meeskonnaga sinna maha, ja Victoria, ainuke järel, algas oma üksildast sõitu üle India ookeani.

Eestimaa Kinnitus A.-S.

„EKA“

Tallinn, Pikk tän. 6

Toimetab

Elukinnitusi kuldkroonides

Suremine on iseenesest mõistetav, oma elu kinnitamine peaks samuti iseenesest mõistetav olema

Taimarist sõitsid nad mööda, ja jättes Sumatra saare paremat kätt, säädsid nad oma kursi õiges joones Lõune-Aafrika — Hää-Lootuse Kapi päale. Ammu enne, kui see reis tehtud sai, oli laevameeskond ärarääkimata viletsas seisukorras. Laev jooksis vett läbi ja ilmad läksid päevpäevalt külmemaks ja tormisemaks. Sõögiks polnud neil muud kui riisi ja joogiks haisevat vett. Üheksa nädalat olid nad Kapist eemal, alati suurte lääne-tormide läbi tagasi surutud; kuid viimaks, 9. mail 1522, läks neil korda Kapit ümber sõita, ja siis purjetasid nad kaks vaevarikast kuud põhjapoolle.

9-dal juulil jõudsid nad Kap-Verde saartele, ja säääl maale astudes, olid nad üllatatud nagu Jules Verne

kangelasedki, kui nad kuulsid, et on neljapäev, kuna nende teades alles kolmapäev pidi olema. Nad olid ühe päeva ümber maakera sõidul ajast ette jõudnud.

„Viimaks,“ kirjutab Pigafetta, „laupäeval, 6-dal septembril 1522. aastal, heitsime me ankrusse väljapool Sevilla lahte, ja meie 60-st mehest, kellest meie laevameeskond koos seisis, kui me Molucca rannast mööda sõitsime, ja 230-st, kellega me kolme aasta eest Sevillast reisi alustasime, oli nüüd ainult 18 järel, ja needki suuremalt osalt haiged...“

Nii lõppes see kõige suurem merisõit mida maailm üldse tunneb — merisõit, millest suur osa ajaloole kadund on!

Jackie Coogan, maailma pailaps

Kuidas väike filmitäht leiti

1920. aasta kevadel elas tuntud ameerika filmikoomik Charlie Chaplin väga rahutut elu. Ta oli lahuse oma naisest, filminäitleja Mildred Harris'est, kes temalt määratu rahasumma lahutusnõusoleku eest püüdis võita! Chaplini advokaadi hooletuse tõttu oli naisel korda läind ühes kalifornia kohtus võita. Chaplin andis kohe edasikaebuse kõrgemasse kohtusse. Nüüd pidi ta aga esimese maksukäsu isiklikult kättetoimetamisest püüdma kõrvale pui-gelda, kuni kõrgem kohus maksukohustuse tühistab: muidu oleks ta pidand esialgu hulga raha välja maksma, mida pärast väga raske oleks olnud tagasi saada; sest nii aeglase kui Charlie on raha raiskamises, nii kärmes oli selles proua Mildred. Nii elas Chaplin nädalate kaupa raudteel, kus teda kogu aeg jälgisid ametnikud ja naise advokaat. See oli eht chaplinifilm. Jaht ulatas Kaliforniast New-Yorgini, lõppes säääl Chaplini avantüristliku põgenemisega läbi hotellitoa akna ja jälle kadus Chaplin lääne poole. San Franciscosse jõudnult astus ta otsekohe päevasele Los Angeles'i rongile, kus ta „tundmatuna“ tahtis korraldada oma lohakile jäänd äriasju. Ta ei reisind pullmanvagnis, vaid tavaliiselt „dbü-coach'is“, s. o. kolmandas klassis, maskeeritud allakäänd kaubareisijaks. Ta oli väisind, halvas tujus ja kannatas äärmis, mis valitses ülearu täis tuubitud vagnis, kus 80 inimest eraldamatult koos istus ja neegrist konduktor vahetpidamata ajalehti ning maiustusi pakkus. Eriti paistis silma väike nelja-viieaastane poisijõmpikas, kes põrmugi vanemate juures ei püsind, vaid imestusväärse paenduvusega vagnis väsimatult ringi aeles ja vilistades ning hüüdes raudteel raudteed mängis. Lõpuks oli ta ühe hüppega väisind, närvilise Chaplini põlvedel ja õiendas selle kuunenõopide kallal, nagu oleks need veduri juhtimistangid. Chaplin tõstis ta ärritatult pisut karmilt põrandale. Laps vaatas talle suuril silmil otsa, naeratas ainult vabandavalt ja lepitavalt ning algas siis — et teha midagi nukra reisija löbustuseks — üht neegritantsu. Lapse liigutused olid nii peen-koomilised, et Chaplin lausa üllatus. Ühe hüppega oli laps ta põlvedel tagasi ja mängis temaga jälle vedurit. Sõprus oli kinnitatud; Chaplin oli Los Angeles'ini vait, säääl sõitis kogu seltskond, Chaplin, poisike ja selle vanemad, kinnises taksiautos ühte hotelli. Poisikese isa oli end esitand kalifornia varieteedes tuntud ja armastatud tantsija Coogan'ina.

Jackie Coogan filmis „The Kid“

Jackie Coogan filmis „My boy“

Poisike Jackie oli ta kõige noorem laps, selle pisut vanem õde Gloria tantsis ka juba, ema oli näitleja ning kabareenäitleja Vaudeville-teatrites. Nad kõik olid kutsutud ühte Los Angeles'i varieteesse. Väike Jackie ei esinend veel, pidi aga varsti ühes isaga ühe numbri tantsima. Raudteel tehtud paar sammu oli sellest veel valmimata tantsust. Chaplin küsis, kas väikest meest juba on filmitud. Ja, korra täitsa juhuslikult ühes lastefilmis, ajalehepoisi draamas, kuid ainult väikeses statisti osas — oli vastus. Nüüd heitis ka Chaplin endalt saladuse katte ja astus Coogan'itega ühendusse. Ta tahtis mõned nädalad nendega elada ja end nii kõige paremini varjata. Selle aja jooksul tahtis ta kokkusäada filmi enda ja väikese Jackie jaoks. Ta nägi ette, et see film nii palju kasu toob, et ta üksi ei võida mitmekordselt lahutamiskulud, vaid et Cooganid oma osast lahedalt, elada võivad. Sellest tekkis film „The Kid“ („Kitseke“), mida esimest korda etendati 1921. a. New-Yorgis; see film jooksis säääl kogu aasta, iga päev neli kuni kuus korda. Ühendus Jackie Coogani ja Chaplini vahel ei kestnud aga kauem, kui selles filmis. Jackie edu oli nii suur, lapse andekus sama silmapaistev kui ta teadmised (ta oli paari kuuga Chaplinilt pea kõik õppind), nõnda et teised filmiseltsid alati pisut kokkuhoidliku Chaplini ruttu ülepakkusid. Esimesena töötas Jackie Cooganiga tuntud ameerika komöödiade reshissöör Klein ja mängis temaga ka meie tuntud „My boy“, mis on temaa-

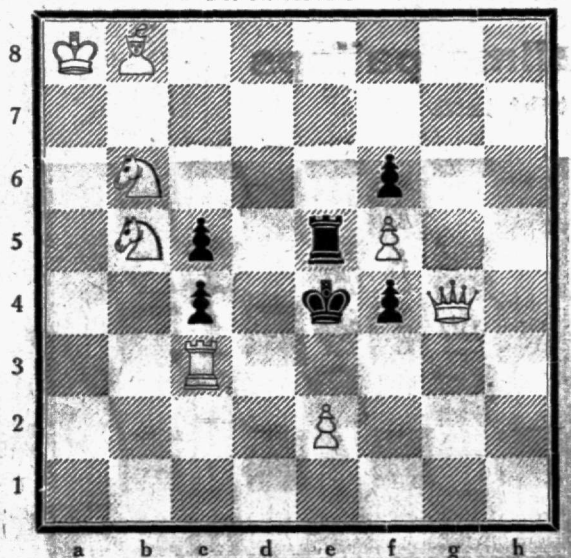
tiline „Kid'i“ jälgendus, uulitsapoi filmi „Daddy“ ja Coogan'i tsirkuselu mälestuseks „Tsirkuse lapse“. Siis võttis vahepeäl näitlejana palju teadlikumaks muutunud Jackie üle reshissöör Frank Lloyd, tõmbas tal jalast chaplinpüksid ja lavastas temaga väga ilusa „Oliver Twist“-filmi ja nüüd ühe draama kuningakoja miljöös, kus Jackie esineb tröönipärijana euroopa husaariohviteri vormis. Jackie Coogan kuulub praegu oma ühe miljoni dollarilise kindla aastapalgaga (mis ta isa hoole all) kõige kõrgemalt tasutavate kinojõudude hulka. Üksi ta filmidest aga ei tõuse „Kid'i“ kõrgusele. Kuid see ei olene mitte temast, vaid sellest, et Chaplinile järgnevad reshissöörid, kes Cooganifilmidesse mahutavad kõik-sugu lapselikke narrusi, südameikkusi ja magususi, millest Chaplin

nii hästi mõistis hoiduda. Kuid praegu 8-aastase Jackie näitelavalises tulevikus pole mingisugust kahtlust. Kõik ta reshissöörid tõendavad, et tarvis talle üht tundmust ainult seletada ja ta mõistab seda otsekohe suurepäraselt kujutada. Ameerikas ustakse, et kui Jackie norusaastatest muutmatult läbi jõuab, temast saab suur ameerika näitelava lootus.

Laps ise pole oma edu tõttu pea sugugi muutund. Ta unistab ikka veel — raudteemängimisest, ja igale raskemale osale on teda kõige parem meelitada elektri raudtee kinkimisega. Neid on tal juba terve hulk. Ta on seepärast ka ameerika veduri-juhtide pailaps, kes teda ta reisidel õige sagedasti lasevad endiga koos juhupukil sõita.

Male

Ülesanne nr. 9
Dr. N. Kovács

Valged: Ka8, Lg4, Vc3, Ob8, Rb5, b6, E: e2, f5(8)
Mustad: Ke4, Ve5, E: e4, c5, f4, f6(6)
Matt kahe sammuga

Ülesanne nr. 7 lahendus

1. Lh5-h6. Õige lahenduse saatis K. Lepper, Tallinnast.

Partii nr. 8

Mängitud New-Yorki turniiril 1924

Valge: Réti. Must: Yates

Rubinsteini märkused

1. Rg1-f3 d7-d5

2. e2-e4 e7-e6

Väga passiivne kaitseviis, mis ei võimalda pärastist mustade malendite koosmängu. Sellevastu näib d5-d4 väga soovitatav olevat.

3. g2-g3 Rg8-f6

4. Of1-g2 Of8-d6

5. b2-b3 O-O

6. O-O Vf8-e8

7. Oc1-b2 Rb8-d7

8. d2-d3 c7-c6

9. Rb1-d2 e6-e5

10. c4xd5 e6xd5

11. Val-e1 Rd7-f8

12. Vc1-c2 Oe8-d7

13. Ld1-a1 Rf8-g6

14. Vf1-e1 Od7-c6

Oda seisab siin tegevuseta, väli f5 jäi nõrgaks ja c-liin jääb valgete valitseda. 14. Le7 ja Ve8 korral oleks mustad kindla seisu saanud. Nüüdsest päle läheb valgete mäng kord korralt paremaks.

15. Rd2-f1 Ld8-d7
16. Rf1-e3 h7-h6
17. d3-d4! e5-e4
18. Rf3-e5 Od6xe5
19. d4xe5 Rf6-h7
20. f2-f4 e4xf3mm.
21. e2xf3 Rh7-g5
22. f3-f4

Valged on saavutand hää mänguga omale positsiooniliselt võidetud partii.

22. Rg5-h3+
23. Kg1-h1 d5-d4

Etturi ohver endale õhu muretsemiseks

24. Ob2xd4 Va3-d8
25. Vc2xc6! b7xc6
26. Og2xc6 Rh3-f2+

Ratsamees satub ühest keerdkäigust teise. Partii on amugi valge kasuks otsustund.

27. Kh1-g2 Ld7xd4
28. La1xd4 Vd8xd4
29. Oc6xe8 Rf2-e4
30. e5-e6! Vd4-d2+
31. Kg2-f3 Alla antud

„Odamehele“ saadetud kirjandus

Edmondo de Amicis: Süda. Raamat noorusele. Esi-mene jagu. Nelja illustratsiooniga Itaalia keelest tõlkind Aliide Elken. „Odamehe“ kirjastus 1924. Ed. Bergmanni trükk Tartus. 129 lhk. 14x23 sm. Hind 160 mk.

Ühevana Tuuletallaja noorpõlve mälestused I. „Noor-Eesti“ kirjastus Tartus 1924. J. Raudsepp'a trk. Tartus. 173 lhk 12x18 sm. Hind 200 mk.

Uuel aastal hakkab „Odamehes“ ilmuma Knut Hamsun'i huivitav romaan „Viktooria“.

Mait Metsanurk: Tohooja Anton Teine trükk. „Noor-Eesti“ kirjastus Tartus 1924. J. Mällo trk. Tartus 77 lhk. 12x19 sm. Hind 100 marka

Vana Idamaa. Vana Idamaa rahvaste ajalooliste allikate kogu. Tõlkind ja seletand M. Aul. „Odamehe“ kirjastus 1924. V. Pohlak ja Ko tr. Võrus. 92 lhk. 15x24 sm. Hind 160 marka.

August Gailit: Idioot. „Odamehe“ kirjastus 1924. J. Mällo tr. Tartus. 88 lhk. 15x18 sm. Hind 100 mk.

Hobuhüppe ülesande nr. 6 lahendus

Hobuhüppe ülesandesse nr. 6 on peidetud J. Kärneri komöödiast „Kangelane“ („Odamehe“ väljaanne 1924) Peep Ahasi kõnelus lhk. 65:

„Kuis võite olla nõnda kärsik, proua, kui isegi ju seda aimate, mis öelda mul! Liig hästi lapsepõlves mind tundsite, ja mehe naisena, kel esiplaanil ikka riigiasjad, te elutarkust, usun, küllalt kogund.“

Vastutav toimetaja ja väljaandja Carl Sarap. — Trükitud K.-Ü. „Postimehe“ trükikojas, Tartus
Järetrükk ja piltide reprodutseerimine ilma „Odamehe“ loata keelatud

Moe-, pudu- ja pesuäri
VENNAD LEPP

Tartus, Kaubaõov nr. 2, telef. 4-81

Alaliselt rikkalik valik:

triiksärke, kraesid, manshette, kaelasidemeid, siidi kaelashalle, trakse, kindaid, siidi ja siidifloor sukki ja sokke, meester. ja naister. pesu, võimlemistrikoosid, puuvillast ja villast trikoopesu, naister. vill. koetud jakke ja veste, meesterahva veste, sweaterid, laste- ja spordikostüüme, pitse, pesatse ja kõiksuguseid moe-, pudu- ja pesukaupasid.

Dihmarjarje ja jalutuskeppe

Villast lõnga rohkeis värvides. / **Käsitööniite D.M.C**

Meesterahva, naisterahva ja laste **KALOSSE**

Igasugune korralik auruga riiete voltimine

Hinnad võistlemata.

Müük suurel ja väikesel arul

Shokolaadi-, kompveki- ja biskviiditehas

R. Klausson

Tallinnas, Toom-Vaestekooli tän. 1

Kõnetraat 19-05

Soovitab suures väljavalikus laialt tuntud

monpansje ja

shokolaadi

kompvekke ja

biskviiti

Meesterahva rätsepaäri

M. Andreesen

Tallinn, Rataskaevu tän. 14-4

Kõnetraat 17-54

Olen saanud Inglismaalt kõiki sūgise- ja talvehooajaks tarvisminevaid **meesterahva palitu-, űlikonna-, fraki- ja smokingiriideid.**

Pāāle selle

suur valik palitu-, krae-, ja igasuguseid

kasukanahku

Koguge kapitaali

ja kindlustage endid mustapäevade vastu!
Iga kokkuhoitud mark pange hoiule.
Hoiul kasvab raha ajajooksul mitmekordseks ja aitab majanduslikku elu tõsta

Raha võtab hoiule

jooksvale arvele päeviti ja kuude viisi ning mitmesuguste tähtaegade pääle.
Hoiusummade eest maksetakse ajakohaseid protsente

Kolmas Tartu Laenu-Hoiu-Ühisus

Tartus, Suurturg nr. 8

Mesi-, piparkoogi-, biskviidi- ja prääniku-tööstus

A. Leppik & Ko

Tartus, Rüütli tän. 16

Telefon 600

Konditorei, kohvik ja pagariäri soovitab

jõuluks suures väljavalikus odavate hindadega: mesipiparkooke piltidega.

P. S. Alati saadaval kõiksugu kondiitri ja pagari saadusi

Kohvi, teed, kakaod, limonaadi jne.

Jõulupräänikuid tuntud häädues

Kõiki saadusi alati suurel kui ka väikesel arvul saadaval

Kaupmeestele kõige soodsam ostukoht

Jõulupühadeks

rikkalikus väljavalikus soovitab

postpaberit karpides
päevapildi albumeid
amätoör-albumeid sissekleepimiseks
põvaraamatuid ja võõrasteraamatuid
mitmesuguseid lastemängusid
paberimappe ja kirjataskuid
kirjutusnõusid mustast klaasist,
marmorist ja metallist

CARL UNGER

TARTU

Jaani tänav 8

Telefon 5-57

Tsement-betoon tööstus

„Uenn. Särg“

Tartus, Promenaadi tän. 2, kõnetr. 78.

Soovitab hästi valmistatult igasuguseid tsement-betoon ehitusmaterjaale, nagu: katuse-, ehitus-, õõnes- ja parkettkiive, trepiastmeid, aia- ja muu poste, kaevu-, kanalisatsiooni- ja põllutorusid jne.

Saadused on näitustel kõrgemate auhindadega kroonitud.

Ehituse- ja Metallitööstus

„TEHNIK“

Tartus, Pihkva tän. nr. 1
Kõnetraat 304

Keskkütte, gaasi, veevõrkide ja kanalisatsiooni sissesäädmised ja parandus-tööd. Auto-geeniline metallide keetmine. Aurukatelde, pumpade, masinate ja põllutööriistade parandamine. Laos veevarustuse ja keskkütte materjalid
Eesti Aktsia-Selts
C. Sigeli esitus

Vannutatud maamõõtja

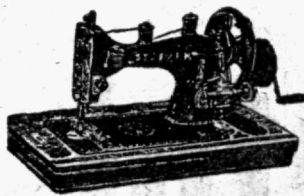
L. Jakobsenn

Maamõõdu-kultuuritehnika büroo Tartus

Lossi tän. nr. 1.

võtab igasuguseid maamõõtmise, kaardi-valmistamise ja loodimise töid vastu.

kudumis-,
õmblus-,
kirjutus-

Kõige kasulikumad
jalgrataste
ja
koorelahutajate,
masinate

ostukohad on

Nikolai Naaris'e

kauplused

Tartus, Aleksandri tän. 2, Viljandis, Kauba tän. 2

Säälsamas on õmblusmasinate üksikuid jagusi ja nõelu müüa

Hooaja kaubad suures väljavalikus

Hinnad mõõdukad

Sugulased

„Mis sa larmad, Emma, — meie olime ju enne teid oma armsa tädi Berta haigevoodi juures.“

„Enne meid?! Aga kuidas viisi? Et teie autoga kihutasite. Nähku siis tädi Berta, kuidas teie tema pärandusega talitaksite!“

Wiini kondiitri äri ja kohvik

Tartus, Jaani tän. 7.

Soovitame mitu korda päevas värskeld

dessert kooke, peenemaid confitüüre ja linnase kompvekke. Schweitsi piima ja muna piima schokolaadi. Vanilje schokolaadi iga hinnalist. Pähkla- ja bruch- schokolaadi, tee küpsiseid, Tellimised tortide, kringlite ja plaadi-kookide päale saavad korralikult valmistatud.

Spetsialiteet — MARZIPAN.

Igasugused joogid, nagu: Karlsbadi kohvi, schokolaad, tee, limonaad j. n. e.

Aupakkikult W. ja H. Werner.

MAX JOHANSON

Rätsepa-
äri

Tallinn,
Lühike jalg 6

Käesolevaks hooajaks sain suurema saadetise Inglismaalt kuulsamatest firmadest iseäranis häid riideid kõiksuguste palitute ja ülikondade jaoks, mida rikkalikult valikus uuemates mustrites austatud tellijatele soovitan.

Kõige austusega **M. JOHANSON.**

„Odamees“ on trükitud Türi Paberi -ja Puupapi-vabriku A.I.S. paberil
Tartu ladu — Küttri tän. 5, kõnetraat 4-77

Vorstid

valmistatakse ainult kõige parematest materjalidest ja kõige puhtamalt

Hinnad parajad

Omad kauplused:

Jaani tän. nr. 18

(Lossi tänava nurgal)

Riia tän. nr. 1

Tähe tän. nr. 65

Tähtvere tän. nr. 4

Eesti Laenu- ja Hoiu-ühisus

Tartus, Suurturg nr. 14, oma majas

Telefonid: juhatuse nr. 700; üldine nr. 177

Äritunnid kella 10—2-ni

Kõige vanem Eesti rahaasutus

Asutatud 1902. aastal

Ühisus annab laenusid, võtab vekslid, veokirju ja muid dokumente sissenõudmiseks, saadab raha makseta teistesse kohtadesse jne. jne.

Ühisus võtab raha hoiule

kuldkrooni alusel ja maksab ajakohast protsenti

Räästa all

„Mida soovid, poisu?“
„Midagi! Tahtsin ainult väheseks vihma varju pugeda.“

A. Lehela
Herrade ja daamide juuksetööstus

Tartus, Tähe tän. nr. 62
 Suur väljavalik teatri parukatest väljaüürimiseks. Võtab tellimisi vastu teatri grimeerimise päale linnas ja maal. Alati saadaval shminki, kreppi, kleepi jne.

Mööbli- ja ehituse- tööstuse äri
 Tartus Rütüti tän. 12 **J. Kangro** Tartus Rütüti tän. 12

Valmistab kõige uuema stiili järele kõiksugu mööblid. Päale selle tehakse kõiksugu polstertamise töösid ja on ka äris alati valmis mööblit saadaval. — Töö korralik ja hinnad mõõdukad.
 Austusega J. Kangro

TARTU AMETNIKKUDE ÜHINGU
EINELAUD

Tartus, Tähe tän. nr. 13. Tel. 245

Hommiku-, lõuna- ja õhtusööke.
 Veine, likööre, napse ja õlut
 kõikidest vabrikutest

Korralik ja rutuline teenimine

Muusika! Kabinetid! Suveaed!

O. Berger

Tallinn

Optika-, arstiriistade ja päevapildi tarvete kauplus

Nanne tän. nr. 1, Pikajala all

Fotogr. aparatuurid ja nende juure kuuluvad asjad

Ed. Veber'i
kummitemplite tööstus

Tartus, Vene tän. 6

B. Genss & Pojad

Tartus, Poe ja Kүүni tän. nurgal. Asutatud 1885
 Suur valik moe- ja pudukaupasid. Laos on: igavärvi nahku mitmes väärtuses, sooje koetud kampsoni, sukki, sokke, kindaid jne.
EN GROS! EN DETAIL!

Tööriista kaardid ja
kastid
Liurauad
Taskulambid
Taskunoad
Habemenoad
Juukselõikam.-masinad
Laua noad-kahvlid

Passilik
pühade
kingi-
tuseks

Reform voodid
Vasest kardinapuud
Teemasinad
Hakkmasinad
Kohviveskid
Triikmasinad
Rootsi priimused
Raud ahjud

Hää tööriis-
taga töötades
jääb pool
vaeva näge-
mata

Soome kirved
Rootsi saed ja viilid
Igasugu tööriistad
paremat. vabrikutest
Vask
Raud
Vasetatud
Teras

plekk
ja
traat

Soovitab võistlemata hindadega

Kaubamaja W. Hanson & W. Kaljot

Tartus, Aleksandri tän. nr. 1. Telefon 4-16

Hätipassivaid kõiksugu meesterahva riideid valmistatakse

Joh. Vals'i rätsepatöökojas

Tartus, Jakobi tän. nr. 6, ülikooli kõrval

Hinnad vastutulelikud. :-: Töö eest täielik vastutus

T. Nõmmits'e juuksetööstuse ateljee

meeste- ja naisterahvastele.

Tartus, Maarjamõisa tän. nr. 9. Tel. 495.

Ainuke kõige suurem tööstus sellel alal terves Eestis.

Äri on mitme kuld- ja hõbeaurahaga kroonitud.

Kõige austusega T. Nõmmits.

Koloniaal-, veini-, napsi-,
likööri- ja õllekauplus

J. Martin & J. Kühle

Tartus, Rüütli tän. 3

Kõnetraat 6-44

Soovitab vabriku hindadega kõi-
gist vabrikutest veine, likööre,
napse. Suur väljavalik maius-
asjadest ning koloniaal kaupadest

Neeger kommunist,

III Internatsionaali kongressi saadik, Moskvast end. Vene
tsaari troonil mõnulemas

I klassi juukse- tööstuse äri **A. RAUD**

Asutatud 1911. a.

Äris töötavad ainult I klassi väljaõppinud jõud
Töö kiire, puhas ja korralik

Tartus, Jaani tänav nr. 8

Barklai platsi taga, K. Ungeri äri kõrval

Tsemenditööstuse 100-aastane juubel

Alles hiljuti, nimelt oktoobrikuul s. a. pühitses tsement oma 100 aastast sünnipäeva, sellepääle vaatamata on tema tarvitamine õige laiali levind.

Lääne-Euroopas ja Ameerikas on tsement ehitusalal esimesele kohale tõusnud, tõrjudes eemale teisi kallihinnalisi ehitusmaterjale.

Ka meie kodumaal on tsement, ehk küll aegamööda, kuid järjekindlalt rahvamajandusse tungind ja tõsise tähelepanu osaliseks saand. Asuvad ju Eestis kaks suurimat tsemendi vabrikut, Port-Kunda ja Aseri, mis oma saadusi suuremalt osalt väljamaale saadavad. Kultuursemate maade eeskujul on ka meil tsemendi ehitusalal laialdalt tarvitama hakatud.

Palju on selleks kaasa aidand tutvunenine tsement-betoon alaga väljamaal ja ühtlasi järjekindlalt tõusvad puu- ja teiste ehitusmaterjalide hinnad.

Oleks ekslik arvata, et otsides odavamaid ehitusvõimalusi on ehitajad pöörnud tsemendi kui aseeaine juure, vaid vastupidiselt, asjatundliku valmistuse juures võib isemehdist palju otstarbekohasemaid ja püsivamaid ehitusi luua, kui teistest ehitusmaterjalidest.

Ka muude tarbeasjade alal püüab tsement puu asemele astuda, nagu kaevu-, kanalisatsiooni torude, katuse- ja parkett-kivide j. n. e. valmistamisel.

Meil, Eestis, suurem ja mitmekülgsem tsement-saaduste tööstus V. Särg Tartus oma korralikult valmistatud kaubaga aitab palju selle rahvamajanduse mõttes kasuliku tööstuse haru edendamiseks ja tsement-saaduste väärtuse tõstmiseks kaasa.

Tsement saaduste tööstus

V. Särg Tartus, Promenaadi tän. 2,
kõnetraat 78

soovitab asjatundlikult hästi valmistatud tsement saadusi, nagu: ehitus-, õõnes-, katuse-, korstna- ja parkett-kive, trepiastmeid, kõnnitee platesid, mitmesuguseid poste, hana kääpasid, veenõusid, torusid igasugusteks otstarveteks 2"-36" j. n. e. — Tellimiste pääle ka igasuguseid teisi tsemendist tarbeasju. Loomalautadesse automaat jootmise sisseadmine. Maksuta nõu ja juhataste andmine tsement-betoon ehituste asjus. Projektid, eelarved. Katuste katmine. Ehitused.

Teoses eestkätt õppivale noorsoole:

Mõtteid valmivast intelligentsist

E. Ül. S. „Veljesto“ väljaanne, „Odamehe“ kirjastus.
Hind 250 mk.

„Odamehe“ raamatukauplus Tartus (Promenaad 7-a) ja Joh. Sarapi rmkpl. Rakveres (Pikk tän. 11). täiendavad kirjalikke tellimisi raamatute pääle kiirelt ja korralikult.

Õpetajatele ja raamatukogudele 0/0 0/0

„Odamehe“ raamatukauplus

Tartus, Promenaad 7-a, tel. 67, post. 51

Soovitab täielikus valikus
eesti ilu-, laste-, teaduslikku-
ja koolikirjandust

1. jaanuarist 1925. a. pääle täielik ladu
soome kirjandust

Kirjutusmaterjaal, kantseleitarbed, õppe-
vahendid ja iluasjad

Ajakirja „Odamehe“ päätalitus

Tellimisi täidetakse raha ette satmisel
ilma postikuludeta

EESTI PANK

OSAKONNAD KÕIGIS MAAKONNA LINNADES

Avete seis 30. novembril 1924

AKTIVA

PASSIVA

Kassa:	502.677,600,—		
a) pangatähed			
b) riigikassatähed,			
vahetusraha jne.	295 696.747,50		
Väärpaberid		798.374.347,50	
Kulla arve väljamaal.		88.174.254,—	
Välisvaluuta		539.065.950,—	
Laenuid välisvaluutas		75.251.482,—	
Diskonteeritud vekslid		313.860.998,—	
Konto-korrent arved		1.523.097.680,50	
Akkr. ja garantiide laenuid		3.131.573.467,50	
Väljamaa korresp. „Nostro“		627.954.345,—	
Korresp. välisvaluuta „Loro“		135.671.115,—	
Oskonnad		153.098.405,50	
Mitmesugused arved		1.288.528,50	
		51.526.228,—	
		234.676.381,—	
		<u>7.673.613.182,50</u>	
Vääratud depoons		1.196.394.476,—	
Inkasso dokumendid		279.096.395,50	
		<u>7.673.613.182,50</u>	

Põhikapitaal	250.000.000,—
Tagavarakapitaal	143.714.310,—
Amortisatsiooni kapitaal	2.666.787,50
Pangatähed	2.250.000.000,—
Riigikassa	2.378.113.979,—
Hoiusummad	1.430.851.797,—
Väljamaa korresp. „Nostro“	124.291.552,—
Korresp. välisvaluuta „Loro“	33.381.098,50
Korrespondendid „Loro“	7.645.697,50
Akreditiiivid ja garantiid	489.443.464,—
Oskonnad	62.528.942,—
Mitmesugused arved	500.975.555,—
	<u>7.673.613.182,50</u>

JUHATUS

PANK TOIMETAB KOIKI PANGAOPERATSIOONE KODU- JA VÄLJAMAAL

EESTI PANK

OSAKONNAD KÕIGIS MAAKONNA LINNADES

Arvete seis 30. septembril 1924

AKTIVA

Kassa:			
a) pangatähed	567.677.000,—		
b) riigikassatähed			
vahetusraha jne.	664.669.769,50	1.232.346.769,50	
Väärtpaberid		89.213.636,—	
Kulla arve väljamaal		538.456.475,—	
Välisvaluuta		77.275.441,50	
Laenuid välisvaluutas		281.106.218,—	
Diskonteeritud vekslid		1.617.352.239,—	
Konto-korrent arved		2.946.476.116,50	
Akkreditiivide ja garantiide laenuid.		811.522.197,—	
Väljamaa korresp. „Nostro“		142.498.866,—	
Korresp. välisvaluuta „Loro“		187.681.551,—	
Korrespondendid „Loro“		1.902.422,—	
Osakonnad		400.691.246,50	
Mitmesugused arved		227.227.081,—	
		<u>8.553.750.259,—</u>	
Väärtused depooos		719.308.891,50	
Inkasso dokumendid		347.822.629,50	

PASSIVA

Põhikapitaal	250.000.000,—
Tagavarakapitaal	143.714.310,—
Amortisatsioon kapitaal	2.666.787,50
Pangatähed	2.250.000.000,—
Riigikassa	2.345.504.251,—
Hoiusummad	1.454.460.998,—
Väljamaa korresp. „Nostro“	488.133.071,50
Korresp. välisvaluuta „Loro“	106.735.643,50
Korrespondendid „Loro“	8.826.662,—
Akkreditiivid ja garantiid	677.850.344,—
Osakonnad	411.289.392,—
Mitmesugused arved	414.568.799,50
	<u>8.553.750.259,—</u>

JUHATUS

PANK TOIMETAB KÕIKI PANGAOPERATSIIONE KODU- JA VÄLJAMAAL

